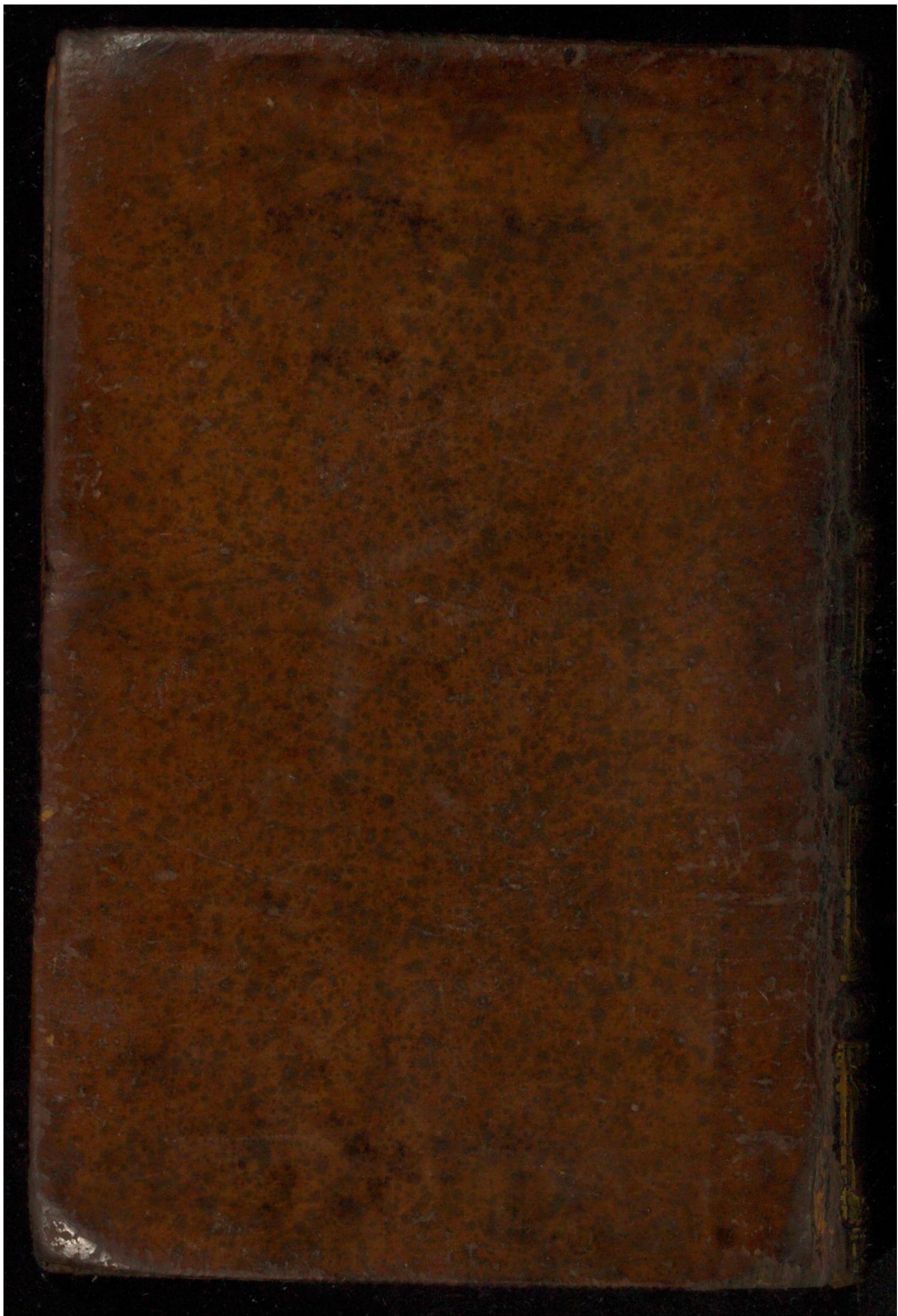

AGRIPPA
TOM: II

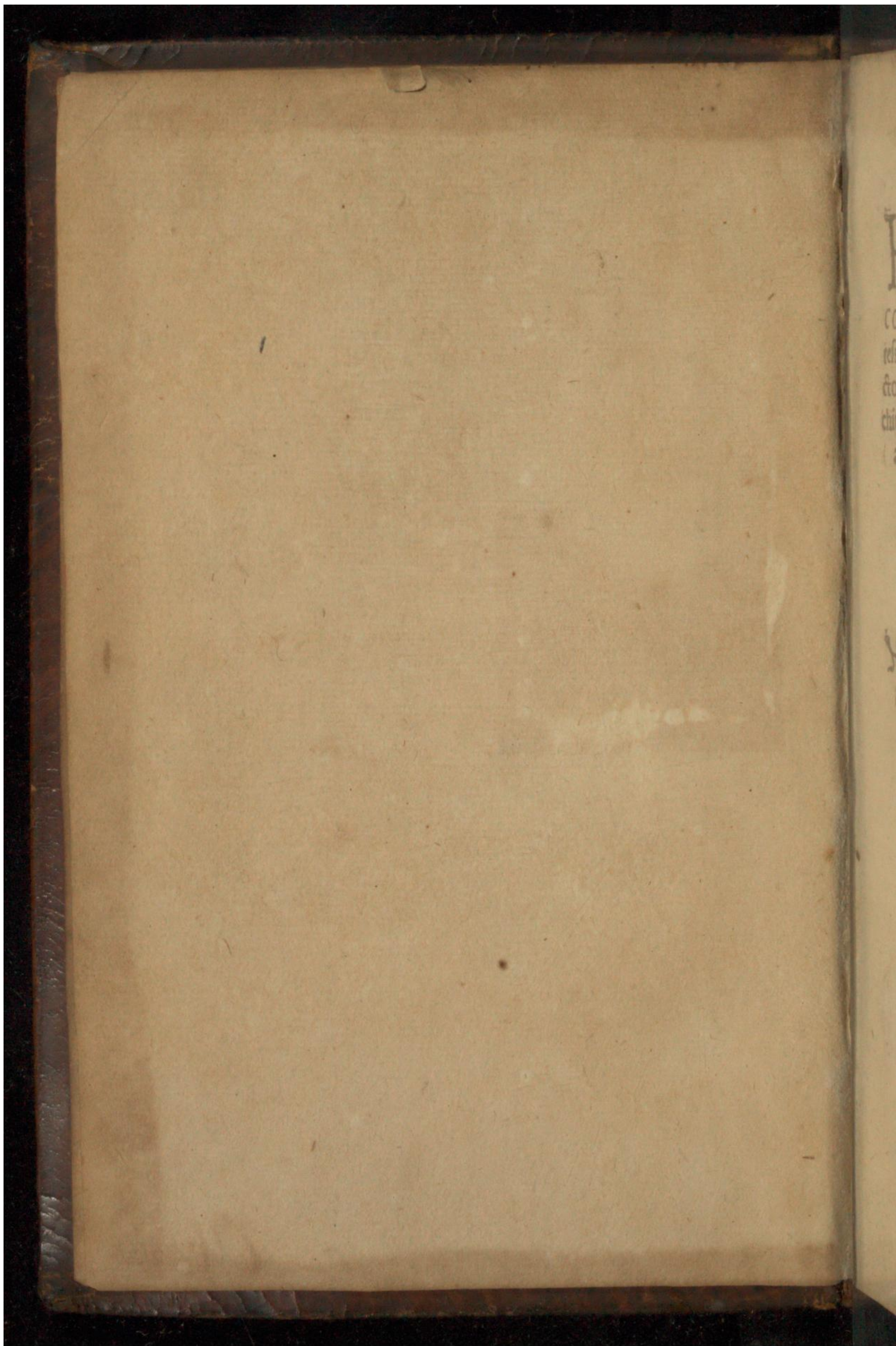

97/A

N I P 16

HENRICI

CORNELII AGRIPPAE, AB NETtesſheym, Equitis aurati, ac utriuſq; Iuris doctoris, Cæſareæ Maieſtatis à conſilijs, & Archiuis Indiciarij, Apologia aduerſus calumnias propter Declamationem de Vanitate ſcientiarum, & excellentia uerbi Dei, ſibi per aliquos Louanienſes Theologiſtas intentatas.

QVAERELA

SVPER CALVMNIA, OB EANdem Declamationem, ſibi per aliquos ſceleratiſſimos ſycophãtas, apud Cæſaream Maieſt. nefarie ac proditorie illata.

ANNO. M. D. XXXIII.

EPIGRAMMA, AD DOMINVM

Agrippam, de incertitudine & Vanitate scientiarum & artium, atq; excellẽtia uerbi dei declamatorẽ, quin potius * artemasticẽ, benigna sub interpretationẽ accipiendũ * citra iniuriã aut inuidiam aut inuectiuam longe absentem, simulque alienã Buscono * ueritatis alumno

* Artemasticem nouum uocabulum à Buscono, ex latino & græco compositum, nusquam apud cæteros poëtas aut grammaticos repertũ: quã miserrimi ingenij esset semp uti inuẽtis, & ex seipso nõ inuenire noua uocabula.

* Citra iniuriam color est rhetoricus, quo negat se facere quod maxime facit, uocans me Ardelionem, insuper periurij & tergiuersationis à uerbo dei insimulans,

* Veritatis alumno, Si ueritatis alumnus esset Busconus, nõ tam insigni mulcta punitus fuisset in iudicio apud Bruxellas damnatus de commisso crimine falsi.

CLara sub Agrippa * ꝓbãtur dogmata uafro.
Et sua sulcat aquas scriptio stultiferas.

* Probantur, pro exprobrantur, per figurã q̃ dicitur ignorantia poëtica.

Censor enim rigidus nulli
qui parcit honori
Papa redarguitur, Cęsar
& omne bonum.
Quos fert * erratus titulus
bene * tutat eosdem
Declamans, uario finge-
re cuiq; licet.
Fallere cuiq; nefas cur scri-
bere quilibet audet
Audax est uerbi copia ua
nitoni
Probrifer est titul9 * scitum
qui * uanat amandum.
Eminet insigni certius ar
te nihil.
Ars haud sit damnās, mul-
tus licet artis abusus
Fit nitidæ, uiuens crimi-
ne nemo caret
Pręsignis * bellam denigras
quamlibet author
Artem, scis qui sis, * am-
plus es ardelio.
Nam noscis, nescis, rides,
fles omnia carpis
Sic proprio ecce tuus co-
dice uersus habet.
Sis gemini doctor iuris gra
uitæ

* Erratus, ꝑ errata per locū ab authoritate, quia sic loquutus est Reuerēdus pater, Frater Magister noster & magister hæreticorū Iacobus Hochstratus in lib. suo contra Cabalam.

* Tutat, poëtice et Busconice: nam uulg9 grammaticorū dicit tutatur aut tuetur

* Scitum, pro scientia, nouus lepos: & sicut pueri in scholis dicūt comestum pro cibum meum.

* Vanat, nouū uerbum, & Buscono dignum. Sed admonit9 pro illo postea supposuit, Pungit.

* Bellam artem, Venusta & rosea elegantia in carmine tā spinoso.

* Ampl9 ardelio appositū epithetum, quemadmodum dicit Amplissime Pater.

uitatis amicus
At *iuramenti queso me
mento tui.
Quisq; tuum laudat librum
quod uerba tonantis
Celsa dei præfert quē de-
cus omne decet.
Illa profecto uigent cedri-
nis digna tabellis
Aeternisq; tuæ messibus
historiæ.
Quas reprobas artes, aulam
complecteris ipsam
Verba Dei laudas more
negata tuo
Leuior o frater pręsenti par
cito pennæ
Recto forsan ego *numi
ne motus agor.

*Iuramenti, Non intelligitur de iuramēto præstito in baptismo, quo renunciatur sathanæ & artibus eius. Sed de extorto in scholis, quo iuratur in uerba magistri.

*Numine, fortassis suo malo Genio: Quippe etiam mali dæmones nonnunquam à poëtis uocantur numina.

REVERENDI PATRIS FRATRIS AVRELII ab Aquapendente Augustiniani Epigrāma, in Busconum Louanieñ. uersificatorem.

EST leuis ardelio, currēsq; per oīa nescit
Sistere, sed petulās fert in omē genus.

Busconus: at cunctas miseratur nescius artes,
Et sic Busconio carmine cuncta tonant.
Agrippam miseris decerpit morsibus, inde
Vir grauis esse sibi dicitur ardelio
Quid q̊ q̄d gracili uolitat super om̄ia penna
Busconus est igitur maximus ardelio.

EIVSDEM AVRELII EPIGRAMma in Louanienses articulatores.

EXpectata diu uestra est censura per orbē
Artibus opp̄ssis spem daret ut reditus,
Agrippæ hic ignē gladiumq; minat̄ & undas,
Dijs etiam inuitis destinat ille stygem
Quid tandē exiguum potuistis gignere murē,
Res uersa in risum est, gloria parq; decus
Sic decet in doctas qui torq̄t spicula musas,
Vt cadat, ut toto fabula in orbe fiet.
Ite in Pigmæos conuertite tela gruesq;
His eritis Cæsar numina magna deus.

HENRICI CORN. AGRIPPAE Epigramma ad Cæsarem.

QVum me suspectū teneas de crimīe Cęsar
Quod tibi p̄suasit Monachorꝫ barbara turba:
Pręcipis insontē ut iugulet palinodia librum.
Sed detractorum ut noscas mendacia & artes
Siste gradum iustū est, unam insontibus aurē
Exhibeas, quā iam primam concesseris hosti.

REVEREN
DISSIMO IN CHRISTO PAtri Generoso domino, dño Laurentio Campegio, tituli S. Mariæ trans Tyberim presbytero cardinali, sanctę Romanæ sedis, per Germaniam nuper à latere Legato, domino & patrono suo semper obseruandissimo, Henricus Corn. Agrippa

S. D.

VVM ME TVAE SVBlimitati (ob propensum eius erga me fauorem, tum ob collata in me beneficia, tum ob patrocinium aduersus illos qui Cęsarē, totamq; Cęsaris aulam in meam perniciem irritarunt, & propemodum persuaserunt) plurimis maximisq; nominibus obligatum esse cognoscam (pater reuerendissime) ueniā mihi dabis, si grauioribus q̃q; noībus cupiam me tibi reddere obligatiorē: rursusq; te patrē uirtute p̃stantissimum, & literatura eruditissimū orem ut in tuendo Agrippa, iam uetere cliētulo tuo tui similis esse uelis, eademque animi clementia me suscipere digneris. Quod enim ad te iterū cōfugio, author mihi est ignara pudoris necessitas, qui iussu Cęsaris, tuoq; hortatu cogor me ab impietatis crimine uindicare, atq; hanc

pugnam aggredi, taleque certamen suscipere, ut capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam: nimiumque obfuturum sit famæ meę si negligā, nimisque periculosum, si detrectem pugnare contra fortiter. Quod quum sine aduersariorum dolore & uulneribus fieri nequeat periculosum mihi uisum est, absque strenuæ eruditionis, pariter & æquissimi iudicij patrono, in hanc arenam descendere. En prodit apologia nostra aduersus Louaniensium aliquot rabinorum calumnias, ad quas q̄ta cum celeritate responderi, nulli meliores testes sunt, q̄ uir ille ornatissimus, dominus Lucas Bonfius, tuæ sublimitatis secretarius, qui non immodicam apologiæ nostræ partem uidit legitque. Atque uenerabilis dominus Bernardus Paltrinerius tuæ amplitudinis Oeconomus, in cuius cubiculo dies noctesque importuno studio peregi om̄ia: ita quum datus esset mihi libellus aduersariorum, ad diem decimum quintum Decembris, ego apologiam hanc reddiderim ante ultimas calendas Februarij, tradidique Mechliniensis senatus pręsidi, non ęditurus in publicum, nisi accepto prius senatus illius decreto, a quo mihi transumptum calumniosorum articulorum illorum transmissum esset: quamuis iudicium, & sententiam eius negotij, iā poena āncesserit, & incognita causa, ex sola suspitione damnatus essem ab his qui posthabita se

natus

natus authoritate, sibi iudicãdi libertatẽ usurpassent: quicq; accusatores quum essent & inimici, non tam iudicandi q̃ opprimendi mei causam quęrebant. Quia igitur nunc supra annum & medium frustra expectaui senatus illius decretum, ne honoris mei prodigus, & famę meę crudelis, innocentiæq; meæ desertor, tam crudelem hæresis, impietatis, & scandali infamiam, quam mihi scelestissimi illi scriptorum meorum falsarij, & perfidi famicidæ impegerunt, silentio meo agnoscere uidear, cogor illam uel ante iudicium (paucis recognitam & nonnullis adiectis) in publicum ædere, idque sub tui nominis protectiõe. Quod quidem eo audentius facio, quod etiã tua amplitudo me adhortata esset, ut responderem, & me de tam horribilibus criminibus purgarem, sed lenitatem mihi iniungẽs atq; modestiam. Vnde ego mihi non permisi tam libere loqui, nec tam uehementer respondere, q̃ perfidi illi calumniatores mei commeruerunt. Qui (quod nosti) nõ istis articulis tantum cõtra me egerunt, sed innumeris alijs clancularijs insidijs, & capitalibus criminatiõibus, multisq; subornatis sycophantijs, multo aconito conditis, tantum lætalis ueneni, in aula Cæsaris, apud principes uiros, & in templarijs concionibus, apud imperitã multitudinem, aduersum me effuderunt, ut difficillimum sit mihi ad tam proditorias persecu-

tiones, ubiq; habere bonũ stomachum. Quorum calumniæ quædam eius generis sunt, ut quemuis etiam excelsum animum possent a tranqllitate dimouere, & ad quas leuis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac apologia paulo liberius in malos male loquor, sitq; aliquid amaritudinis, meo iure id me facere puto, mihiq; in illos licere arbitror, ædito nomine meo, palam & præcipiente Cęsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones, & maledicta, quæ ipsi præter authoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum & post terga, & proditorie, in me sibi licere permiserunt. Certe non ignorabam ab initio declamationis meæ, me inuidiam eruditionis præmium recepturum, quodq; mihi obuiatura essent gymnasiarcharũ ferocitas, sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, magistrorum nostrorum furor, pseudomonachorũ doli, & omnia mihi pulchre prædiuinaueram: sed arbitrabar illos, eruditorũ & proborum uirorum more, aut diuersam partem declamaturos, & aduersus mea scripturos, aut disputationẽ publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatibus insectaturos, non tot mẽdacibus calumnijs apud Cęsarem capitis expetituros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tũc ualiturus fuissem, non iacto. Certe eruditionẽ eorum non uerebar, uiolentiam aũt pertimesce-

re oportuit, non ignarus q̃to periculo uiuere in ea multitudine, quis quum mihi æternũ bellum esset susceptum, prȩsertim quum tanta sit tyrannidis eorũ impunitas. Sed qui quondam disputationes indicere solebãt scholarum magistri, nunc inscitiæ suæ conscientia confusi, illas exhorrent, uiolentiaque damnare prætendunt, quod deberent rationibus conuincere. Scio a quorum iudicio pendeat Cȩsar, quales illi adsint theologi, scio q̃ odiosa, q̃ periculosa sit ueritas: sed iusto sub iudice uincet, nec terrebitur crimine innocẽs. At dicere causam apud eos, contra quos scripsissem, graue est. Quod si Cȩsar nosset totius negotij circũstancias, & quas passus sum iniurias, ac illi paterẽt quæ ego scripsi, fortassis propensior esset illius in me animus, nec me inter postremos numeraret, nisi in aulis regum plærumq; plus ualeret detractorum improbitas, q̃ bonorum fauor. Sed quum non solum ille reus sit, qui falsum de alio profert, sed etiam is qui aurem cito criminibus præbet. Non me admodum læsissent illȩ calumniæ, nec cuiquam persuasissent malȩ illæ linguæ, si nõ inuenissent sibi similes auriculas. Sed confido in innocentia mea, quo fit, ut non cõfundar, ne caliud cupio, q̃ ȩquum & intelligentẽ iudicem, qualis tu es unus. Propterea nunc iterum atq; iterum oro amplitudinem tuam, ut non graueris animum tuũ, licet

plurí

plurimis grauissimisque negotijs occupatissimum, mihi tantisper accommodare, nostraque scripta, & respōsa expendere uelis, donec causam omnem perdiscas. Nec moleste feras, si te (quod forte plerique dicturi sunt) tam odioso argumento præficiam patronum. Non enim molesta nec odiosa tibi fore puto, quæ aduersus perfidos falsarios, & impios sycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit deus, ut ecclesia sua ab omni hæreticorum impietate & sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restituatur, qui te prosperet, & incolumen conseruet, & omnibus bonis impleat & repleat Vale feliciss ime.

NOBILIS VIRI HENRICI CORNELII Agrippæ, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac utriusque iuris doctoris, Cæsareę maiestatis a consilijs, & Archiuis Indiciarij, Apologia aduersus calumnias, propter declamationem de Vanitate scientiarum, & excellentia uerbi dei, sibi per aliquos Louanienses theologistas intentatas.

Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate.

GO HENRICVS CORnelius Agrippa, superiore anno ædidi declamationem quandam, quam de incertitudine & Vanitate scientiarum, atq; excellentia uerbi dei inscripsi. Pręsagus reuera, cum quantis monstrorum generibus propter illam forē depugnaturus, eo ꝙ quū non prodiret edētula, multos admodum esset offensura. Præ cæteris autem theologos aliquos & monachos, superciliosum hominum genus. Hinc primum ex Louaniēsi academia prodierunt, qui me hæreseos, impietatis, & scandali, congestis aliquot articulis detulerunt, aliqui magi

stri no

ſtri noſtri (neq; enim credo totius theologici ordinis cõmunibus ſuffragijs hanc rem actam eſſe: quum compertum habeam, eſſe in illorũ collegio nonnullos uiros candidos, & quibus illa declamatio noſtra non diſpliceat) uolitarunt articuli illi clam me, per multorum manus, & plærique aulici myſtæ, ad hanc calumniam inſtructi, illos Cæſari nõ ſemel tantum obtruſerunt. Hinc ad priuatum Cæſaris conſiliũ remiſſi, inde ad parlamentarũ ſenatum Mechliniam relegati, per annum ferme in iudiciũ manibus uerſabantur, me inſcio, & Cæſareæ aduerſum me, non ſine cauſa, licet ſine ratione, grauiter indignato. Quod tandẽ ubi reſciſſem ſupplicaui apud utrunque ſenatum, impetratis etiam literis, a Reuerendiſſimo dño archiepiſcopo Panormitano, ſupremo priuati Cæſaris conſilij præſide, ut mihi articulorum illorũ daretur tranſſumptum, quo illorum admonitione diſcerẽ, quid mihi uel explicandum, uel corrigendum, uel emendandum, uel reuocandum eſſet, paratus cognito errore, illum chriſtiana modeſtia retractare. Datum itaque eſt mihi articulorum illorũ tranſumptum, die decimaquinta Decembris, anni milleſimi quingenteſimi primi, & per eundem Reuerendiſſimum dominum archiepiſcopum Panormitanum, ſupremum priuati conſilij præſidem, edictum, uelle Cæſarem, me horum articulorum publicam

palino

palinodiam canere. Verum ego cum illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item deprauata, multa peruersa & perperam interpretata, non ęquum duxi eiusmodi abs me inaudito & indefenso palinodiã postulari, quodque debeam reuocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, & de quo non essem conuictus, quicquid sit de uoluntate Cæsaris. Respondeo constanter cum Ambrosio, diuina imperatoriæ maiestati non esse subiecta: Vrgemur præceptis Regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus. Potuit Cæsar credere adumbrata pietatis fuco mendacia deferentibus, atque ego non nescio, quãta principum pestis sit lingua bonarum rerum interpres mala. Potuit Cęsar obsequi importune instigantibus, neque ego ignoro, quantum possit improbitas instigatorum fuco pietatis sese uẽditantium. Diui Athanasij deportatio clare docet, quantum insimulationes & calumnię (maxime si ab his qui fide digni habiti sunt, inferantur) contra innocentes, ualeant operari. Tũc etiam Imperatore (sed alias eruditissimo, sed æquissimo clemẽtissimoque, quippe Cõstantino magno) per falsos sacerdotes, ingestis callide calũnijs, ad tantum iræ atque furoris aduersus Athanasiũ impulso, ac sceleris consensum agent. Scio Cęsarem hominem, & suis posse agi affectibus, qui mihi obstare non debent, quo minus liceat

mihi

mihi meam tueri innocentiam, præsertim de tam inexpiabili hęreseos & impietatis crimine, quibus de causis hanc retractionis sententiam, quam Cæsar mandasse dicitur, cęsco non iudicij, non deliberationis fuisse, sed suspitionis, atque ex insidiosis aduersariorum meorum consilijs, inconsiderata credulitate profectam, & me inauditum & indefensum illa non teneri. Nam quæ inaudita parte geruntur, nunq̃ pro iudicio habebuntur, quod si etiam uel iustissimam sententiam, quis importunc, uel aliter uitiose tulerit, tamen hæc nulla est, & pro sententia non est habenda. Mihi ergo licet, semperq; licebit, apud Cæsarem innocentiam meam tueri, calumnias repellere, male consulta contemnere, & q̊d olim licuit apud Philippum Macedonem, & hodie etiam apud Romanos pontifices, a dormitante ad eũdem uigilantem, a male instructo ad eundem melius instruẽdum appellare. Non enim Cęsar damnare potest, quem lex nõ prius iudicarit, nisi forte (ut in Acti. ait apostolus) Iudicans me secundum legem, contra legẽ iubeat me percuti. At lex (ut est in euangel.) non iudicat hominẽ, priusquã interrogauerit ab illo, & cognouerit quid fecerit. Et in Actib. cap. 22. Hominem indemnatum non licet flagellare. Et in cap. 25. ait Festus Romanus: Non est cõsuetudo damnare aliquem, priusq̃ is qui accusatur præsentes

habeat

habeat accusatores, locumq́ defendendi acci-
piat, ad abluenda crimina q̄ ei obijciuntur. Ni
hil em̄ temere (ait Moses) iudicandū, neq́ ęsti-
mandum, neq́ credendum est, nōdum audita
altera parte. Hinc ex Atheniensium legibus in
duodecim tabulis a Romanis acceptū fuit, si-
militer ambos audire, unde de requirēdis reis
Martianus consul scriptum reliquit, ne inaudi
ta causa quenq́ damnemus. Olim ne tyranni
quidem iudicarunt incognita causa. Laudatur
C. Caligula, qui ambas aures delatori claude-
bat. Laudatur Alexander, qui alteram defen-
sori seruabat. Et diu[9] Adrianus Aufidio Se-
uero rescripsit, de suspitionibus non debere
aliquem damnari. Non enim debet quis suspe
ctus fieri, sed deprehendi. Et imperator Con-
stātinus ait: Iudex criminosum discutiens, nō
ante sententiam proferat, q̄ ipse confiteatur,
aut per innocentes testes conuincatur. Et bea-
tus Eleutherius papa dicit: Nihil contra quēli
bet accusatum absq́ idoneo & legitimo accusa
tore fiat. Deus ipse cuius scientia non fallitur,
priusq̄ iudicaret protoplastum, loquutus est il
li, & confessionē criminis extorsit, idem iudi-
caturus ciuitates Sodomorū, ait: Descendam
& uidebo utrum clamorē qui uenit ad me ope
re compleuerint, an nō est ita, ut sciam. Quod
si mihi concedatur hæc respondendi facultas,
ostendam me nihil unq̄ assertiue scripsisse, cre

 dere,

dere, aut tenere, cuius cõtrarium asserit, credit, sentit, & tenet ecclesia catholica. Si scripta mea non peruertantur, aut in peruersum sensum, & contra mentẽ meam interpretentur, quod siue inscitia, siue malitia fiat, non debeo ego pœnitentiam agere alienæ inscitiæ, aut malitiæ, qñ ostendere potero meliorẽ sensum. Nonne rex Abimelech, quod accepit sibi Saram uxorem Abrahæ, quia dixerat ille soror mea est, grauiter reprehensus est a deo, & non imputatur scandalum hoc uitio proferentis Abrahę, sed præsumentis Abimelech, quia non fuerat scrutatus mentem uerborum Abrahę? Quo exemplo, Augustinus, ream linguam non facit, nisi rea mens sit, & habetur in c. quæritur. xxxij. qu. ij. Estq; Iurisconsultorum communis sententia, non solum in his q̃ sunt de foro animę, sed etiam in his quæ sunt de quasi foro animæ, credendum esse declaranti se, & uoluntatem suam confitenti. Vnde Metiano authore, lex promulgata est. In ambiguis orationibus, maxime sententiam spectandum eius esse, qui eas protulisset, pręsertim in meliorem partem ut res ualeat potius q̃ pereat. Et Vlpianus in libris digestorum de iudicijs, sic ait: Si quis intentione ambigua, uel oratione usus sit, id quod ei melius est accipiendum est. Et generalis iurisperitorum sententia est, quod quando actus aliquis potest dici uł geri, eo modo, quo

dicens

dicens uel gerens incidat in delictum uel pœ-
nam, & eo modo quo non incidat, debet sem-
per interpretari ut nō incidat. Et Hilarius ait,
intelligentia dictorum ex causis est assumen-
da dicendi, quia non sermoni res sed rei est ser
mo subiectus. Et Occham scholasticus theolo
gus, in suo dialogo, multis rationibus falsum
ostendit, quod uulgo dicitur, uerba non ex o-
pinionibus singulorum, sed ex communi usu
accipiēda esse, concludens, quod in uerbis am
biguis & multiplicis intelligentiæ, non sit re-
currēdum ad communem intelligentiam, sed
potius ad intentionē loquentis. Fuit olim B. il-
le Dionysius Alexandrię ep̄us, Iulio papę, de
Ariana hæresi delatus, quia filium dei dixisset
creaturam, ille nec dictum negans, nec dogma
defendens, sed mentem suam synceram decla-
rans, & a suspitione liberans, summa beniuo-
lentia & commēdatione, ab ecclesiæ patribus
receptus est, ædita insuper (per Athanasium)
apologia, pro defensione eius cōtra detracto-
res, docentē non uerba, sed mentē & sententiā
iudicandā & explicandā esse, ab ipso quiquid
scripserit aut dixerit. Quis em̄ hoim scit q̄ sunt
hominis, nisi sp̄us hominis qui est in ipso? Qđ
si nunc mihi concessum erit, ostendā nihil me-
orꝫ hæreticū, aut impiū, aut scandalosum esse,
aduersus ecclesiā dei, si recte aut cādide fuerit
intellectū, & nō hostiliter ꝑuersum, atqꝫ id fa-

ctur[9] primũ bona fide recitabo articlos, q̃s cõ
tinet libellus aduersariorum, mihi a Mechlinien
si senatu transmissus, supplicatiõe mea ad eun
dem clarissimum senatum nuper missa, hic eti-
am pposita. Deinde ad singula respõdebo, ne
meo silentio, quasi culpę cõscientia, abuti pos-
sent nostri obtrectatores, numerisq; in margi-
ne adiectis signabo, ad quę aduersariorum dicta
q̃q; responsionis meæ uerba referantur, osten
damq; adiectis ad articulorum marginem, breui
bus scholijs, quis calumniarum artibus, utãtur
isti piarum aurium theologi.

CLARISSIMIS VIRIS DO- mino præsidi & senatoribus Cæsarei Parlamenti apud Mechliniam.

VONIAM LOVANI
enses aliquot rabini, ante annũ
ferme cõgestos scholastico o-
dio, quosdam ex declamatiõe
mea (de incertitudine & Vani-
tate scientiarum & artium, atq; excellentia uerbi
dei) articulos produxerunt, quibus me clancu
lum, & post terga, erroris, impietatis, scanda-
li, & forte etiam hæreseos, Cæsareæ maiesta-
ti, & eiusdem priuato cõsilio, calumniati sunt.
Deinde uero, siue ueriti, iudicium eius causę si
bi dedec[9] importaturum, siue satis illis uisum
sit, quod in exulcerati Cæsaris animo fictũ de
me

me crimen inſideat, proſequutionem articulorum illoꝝ hactenus deſeruerunt. Ego autē qui neq; famæ meæ crudelis, neq; honoris mei ꝓdigus, nec innocētiæ meę deſertor eſſe, nec iniurioſo nomine apud Cæſarem & quoſcunque claros & probos uiros cenſeri uolo nec debeo, quum articulos illos in ueſtris manibus iam per multos menſes deſertos, & ueluti ſepultos iacere tandem intellexiſſem, claritudini ueſtræ ſupplico, & inſtanter peto, mihi articuloꝝ illoꝝ dari tranſumptum, ueſtrumq; illis interponi decretum, paratus, ſi qua errata ſunt emendare, ſi qua perperam intellecta declarare, meamq; innocentiam & integritatem ab impietatis crimine, & calumniantium iniuria uindicare, quod ut iuſtum & æquum poſtulo, ita uos illud mihi minime negaturos puto, cæteꝝ mihi in omnibus iugiter percipiēdo.

SEQVVNTVR ARTICVLI
Louanienſium autentico tranſumpto,
ſed abſq; ullo interpoſito ſenatus decreto tranſmiſſi.

ASSertiones Agrippæ.

Ex quodam libro de Vanitate ſcientiarum.

I. Falſo interp̄tantur pro Declamatione Aſſertiones.

II. Malitioſe detrūcāt titulum obſcurantes ſcopum totius declamationis.

III. Prima Assertio in frontē declamationum post episto lam ad lectorē: Ego inquit, alijs generis persuasus ratio nibꝰ, nil perniciosius, nil pe stilentius hominum uitę, ani marumq; saluti posse cōtin gere arbitror q̄ ipsas artes ipsasq; scientias.

Ignari grammatice, pro genitiuo alius, le gunt alijs.

IIII. Contra hanc assertionem uidetur B. Augustinus in li bris de doctrina christiana, & in scriptis contra Cresco nium gramaticum donati stam.

Argumentantur per uerbum uidetur.

V. Vbi uarie demonstrat ar tes liberales cuilibet theolo go doctori aut esse necessari as aut maxime cōducibiles.

Futilis argumētatio, uel sic uel sic uel ne- scio.

VI. Sunt & ancillæ quas ipsa dei sapientia ut uocarent ad arcem misit Prouer. 9.

Impertinens & detor ta allegoria.

VII. Qui igitur eas dampnat, est is de quo Apostolus di cit 1. Corin. 2. Animalis ho mo

Fratralis orthogra phia, uidelicet dam- pnat cum p.

mo non percipit ea quę sunt spiritus dei. — Impertinenter citat Apostolum.

Vnde cautum est ut diuersis locis constituantur magistri & doctores qui studia literarum artiumque liberalium doceant. — VIII. Falsa argumentatio,

His artibus declaratur sacra scriptura & confunduntur hæreses. — IX. Falsa assumptio.

Vnde Sapiēs: Qui elucidant me, uitam æternam habebunt. — X. Falsa applicatio.

Nō igitur apparet quō nihil scire sit fœlicissima uita cum dicat Apostolus: Qui ignorat ignorabitur. Et dn̄s inquit: Propterea captiuus ductus est popul⁹ meus, q͂a non habuit scientiam. — XI. Malitiosa dissimulatio.

¶ Alia assertio quę loquitur de scientiarum inuentoribus in eadem declamatione inquit. — Impudens mendaciū.

XII. Crassa ignorantia nesciũt distinguere bonitatẽ operatiuã ab essentiale.

Sunt homĩes aliqui boni, nihil tñ scientię ipsæ bonitatis nihil ueritatis habebunt, nisi q̄tum ab ipsis inuentoribus mutuant uel acquirunt.

Diuinatio per Quasi.

Quasi uellet innuere nullã scientiam habere in se ueritatẽ, sed tm̃ mutuatã ab authore.

XIII. Futilis applicatio.

Quod est contra philosophum dicentẽ, scientiæ sunt de numero bonorũ honorabiliũ.

XIIII. Impertinens & insufficiẽs allegatio.

Et est contra c. Si quis artem. xxxvij. dist.

XV.

¶ Sequuntur aliæ propositiones piarũ auriũ offensiuę.

XVI. Ambiguum uerbũ in peiorẽ partem accipiunt

Canones sacerdotes sublatis honestis nuptijs, turpiter scortari compellunt.

XVII. Improbitas in potestatẽ ecclesiæ scandalosa.

Volens innuere in effectu sacerdotes posse contrahere nisi obstaret iuris dispositio

XVIII. Mendacium malitiosum.

Cũ tñ a morte Christi nõ est auditũ sacerdotẽ duxisse

uxo

uxorē, nisi quod iam attemptarunt homines plurimum seducti.

In eodem fol. pag. 2. habet hanc propositionem.

Surrexit his temporibus ex theologorum schola inuictus hæreticus Lutherus. XIX. Peruerse accipiuut.

Et sequitur q̊d ideo uos scire uolo, ne putetis nō etiam theologos esse lenones. XX. Morosi sunt.

Et ibidem in fine concludens, quicunq; principes, iudices, & magistratus lupanaria fouent aut permittūt, dicetur illis a dño illud psalmographi: Si uidebas furē. &c̄. XXI. Reiiciūt tropos & hyperboles

Quasi permittētes seu tolerātes min⁹ malū, ad uitandū maius peccare censeātur contra sententiā Augustini quę habetur xxxiij. q. ij. c. si q̊d uerius dr̄. Si facturus est q̊d non licet, faciat adulterium, & non homicidium. Diuinatio per Quasi Turpi obsequio patrocinantur lupanaribus.

XXII. Dignū patella operculum.

Sic ergo permittitur minus malū ut euitetur maius, licet faciens non excusetur.

Alia propositio sub litera d. fol. tertio.

XXIII. Malitiose dissimulantes authorem, transferūt in me quod est Augustini.

Mercatores & milites uerā penitentiā agere nō pñt.

Alia ꝑpositio sub lr̄a F.

XXIIII. Deprauāt uerba mea & sensum,

Augustinus & Bernard. contra Christi sensum bella permittunt.

XXV. Deprauāt uerba mea & sententiam

Et Chr̄o repugnāte ordo militantium est in ecclesia.

Alia propositio sub litera I. folio quarto.

XXVI. Malitiose dissimulāt quæ de his catholice concludimus: Ydolatrie ꝑ ypsilon, qa græcū est uocabulū, tam sciūt etiā græce magistri nostri

Habere imagines in templis, non est absq; ydolatrie uitio, siue periculo.

Alia ꝑpositio sub lr̄a k.

XXVII. Supciliosa morositate fabellā & iocū trahunt in calumniam

Diabolus est author cuculle.

Alia ꝑpositio sub lr̄a R.

Mo

Moſes, Dauid, Apſl, Euangeliſtæ, prophetæ, hoĩes fuerũt, & a ueritate in qbuſdã defecerũt, & mẽdaces in quibuſdam inuenti ſunt. XXVIII. Deprauant uerba & ſenſum

Quaſi innuat ſcripturã ſacrã una cũ alijs ſcientijs humanis eſſe ambiguã incertã, & periculo plenam, niſi accedat uerbum dei. XXIX. Diuinatio per Quat.

Aſſerens ulterius quod uerbum dei nullas humanas gloſſas. XXX Detrahunt uerbo dei hanc impugnantes.

Nec angelicas patič, ſed ſeipſam exponit. XXXI. Detrahunt Apoſtolo huic contradicentes.

¶ Contra has aſſertiones uerbum Petri, 2. Pet. 1. XXXII.

Non eñ̃ uoluntate huma na allata eſt aliqñ̃ prophetia ſed ſpũ ſc̃tõ inſpirati locuti ſunt ſancti dei hoĩes. Itẽ prophetia eſt interdum comminationis & non euẽtus, ſicut erat de Iona apud Niniuitas Malitioſe argumentantur, & ſycophantæ ſunt

Sub

Subintelligebatur enim hęc conditio : Si Niniuitæ non pœniterent, ut dicit glossa. Quare nō oportet dicere ꝓphetam mendacē, quia semper est unus sensus uerus a deo intellectꝰ. In talibus em̄ dictis subintelligitur semꝑ, nisi deus aliter disposuerit.

Alia propositio sub litera R. fol. tertio.

XXXIII. Huic cō tradicentes impñ & blasphemi sunt.

Verbi dei scientiam nulla philosophorum schola, nulla theologorꝫ sorbona, nec quorūcunqꝫ gymnasia scholasticorum nobis tradidere sed solus deꝰ atqꝫ Christus.

XXXIIII. Huius oppositum asserētes, plane hæretici sunt.

Cui nihil addere licet nihilqꝫ detrahere.

XXXV. Qui huic contradicūt offendūt in spiritum sanctum.

Nulla patitur externa cōmentaria, nullas humanas aut angelicas glossas.

Alia propositio sub litera S. fol. tertio.

Nulla res Christianæ fidei, & relligioni tam repugnat quàm scientia, minusque se inuicem compatiuntur.

XXXVI.
Malitiose segregant, quæ accipi debent cõiunctim ad idem secũdum idem simul & in eodem tempore.

Alia sub litera T. folio tertio.

Discedite ab humanarum traditionum nebulis.

XXXVII.
Malitiose interpretantur pro dogmatibus philosophorum constitutiones humanarum legum.

Alia sub litera V. folio secundo.

Cæremonias exteriores despicit Deus, nec uult coli actionibus corporalibus, & sensibilibus operibus.

XXXVIII.
Malitiosa sycophantia uerba mea detruncant, & bene ac catholice dicta dissimulant

Quia, ut inquit, nihil est apud deum acceptum præter fidẽ, Contra illud Apo. li: Si fidem habeam, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, factus sum sicut æs sonans. &c̃. Charitas igitur excitat & ꝑmo

XXXIX.
Mutilant uerba, peruertunt sententiam, & crimen falsi committunt.
Malitiose citant has scripturas, ut uideat illis contradixisse apud eos potissime qui nostra nõ legerunt.

mouet ad corporales actio
nes & sensibilia opera.

XL. Diuinatio per, uidetur.

VIterius cõcludendo Vanitatem scientiarum, uidetur asserere quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo cuius contrarium tenet Hieronymus in prologo dicẽs: Discamus in terris quorum scientia nobis perseueret in cœlo.

Falsa applicatio.

XLI. Cur mihi quoque nõ opitulatur ista distinctio: O malitiosi sycophantæ.

Et quanquam dicat Ecclesiasticus: Vanitas uanitatum & omnia uanitas, oportet intelligere sapientem interdum loqui ex sua persona, aliquãdo eius personam gerere, qui ea quæ in mundo sunt attonit⁹ admiratur, interdum in persona stultorum, interdum in persona prudentum.

XLII.

Quamuis igitur Ecclesiasticus ostendat quæcunque sunt in mundo uanitatẽ esse non tamen oĩa dampnat, uerum

Fratrica elegantia: Dampnat.

uerum reprehendit consilia hominum, qui in hoc mundo spem suam posuisse uidentur.

Et quia author ipse asserit uersum in canem, ac quod nullarum uirium sit ad bene dicendum, scripsitq; uolumen cui titulum fecit de incertitudine & Vanitate scientiarum, sic etiam eius Inditio liber est famosus & cõtumeliosus ac piarum auriũ offensiuus.

XLIII.

Morositas plusquam stoica.

Caueat ambulare sine fuste qui a cane impetitus est.

Insolens presumptio eius quod ignorat, uidelicet quis in iure dicatur libellus famosus.

Impudens mendacium: quum generalis sermo, teste Hieronymo, ad nullius contumeliam pertineat.

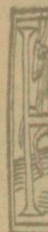
HIC FINIS ARTICVLORUM, Fueruntque subsignati per prothogrammateum perlamentarij senatus Lãberti Van derex.

CHORVS

TANtum ergo firmamentum isti continent articuli.
Vt quodcunque documentum illorum cedat ritui.
Præstet dolus supplementum ueritatis defectui.

RESPONSIO CORN. AGRIPPAE ad prænarratos articulos.

I.

HAECCINE SVNT ILlæ propositiones, quæ manifestam habituræ sunt hæresim, impietatem, blasphemiam, & scandalum, quas magistri nostri Louanienses quasi hæreticas, impias, scandalosas, & piarum aurium offensiuas damnarunt? Verum ego adduci uix possum, ut credā istas propositiones, siue ut uocant articulos, totius theologici collegij communi cōsensu editos, sed suspicor inscijs theologis per Busconum aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in professo est, aut per alium quempiam scholasticum parasitum consarcinatos, qui sese exercere uoluerit in hac harena sub theologorū Louaniensium nomine. Non em̄ tantum ocij theologis illis fuisse crediderim, ut dignarentur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordinis confusio, & frustulata detruncatio, ac falsa applicatio, cum uerborum & sententiam deprauatione, ipsa etiam occultatio nominis istius articulatoris, missaq; subscriptio, satis docent, hos articulos proborum Theologorum

manibus nō fuisse exceptos, quos nec ego tan ta grammaticæ inscitia teneri arbitror, ut declamationem interpretarētur assertionē, quare tam imperito articulatori, qui hanc in me accusationem instituit, antequā intelligeret huius caput negotij, pro responsione proponendus esset aliquis uocabularius, ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est nanque declamationis proprium, in ficto themate, exercendorum studiorum gratia, citra ueritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitetur, hoc ipso sibi fidem abrogat, nec quicquam asserit, non etiam ea quæ uera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Vnde non puto tam iniquos fore theologos, ut omnium illorum quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad theologorū rigorem exigere uelint, ni forte subscripserint his articulis, aliqui male auspicati ingenij ueluli theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis preceptoribus delusi, amissis optimarum literarum studiis, per omnem ætatem in sordibus sophismatibus educati, infensi sunt his studijs, quæ ipsi olim iuuenes non attigerunt, tam pertinaces ueterum illorum sordium amatores, quos per

inde

inde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum in India auriferum opus, tam obstinata relligi one colũt, ut offendat illos, etiam optimarum rerum nouitas, ac præter propositiones & co rollaria, aliud non admittant, hi forte decrepi tis rationibus cæcutientes, declamationis titu lum, interpretati sunt pro concione ecclesia stica, sicut olim fecit aduersus Erasmum, Lo uaniensis academiæ procancellarius, Ioannes Athensis, sed ille tandem doctus quid esset de clamatio, quæ eius qualitates, quæ conditio nes, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum fassus respuit, quod factum, non puto Louani enses theologos ignoraret, proinde quo ma ior est theologorũ authoritas, hoc magis eti am oportebit illorum censuras esse candidas, iustas, atq; ueras. Nam qui ad aliena scripta di scutienda, non ęquo iudicio, nõ ueritatis amo re, non candido animo accedunt, uelintque ca lumniandi ansam capere, non dubiũ, quin eti am Christo & Apostolis calumniam struere possint, neque uero magni artificĳ est, in alie no opere, quantumuis erudito, quãtumuis cir cumspecto, quantumuis pio & uero, reperire ꝙ aliqua calumniæ specie reprehendi possit. Vtrũq; igitͤ indignissimũ est, si debeã ego pœ nã dare alienæ siue maliciæ, siue inscitię, q̊dq; ego ab his, qui sine grãmatica theologi sunt,

impietatis reus postuler, propterea quod ipsi nō didicerunt quid latine significet declamatio, neque uero æquum est, ut ego omnia illa quę in declamatione sub quocunque genere argumenti, apparenti, uerisimili, iocoso aut uiolēter etiam contorto, uel transumpto, dicta, uel quæsita, uel disputata sunt, sic asseruisse iudicer, ut hæc mihi meo periculo defendenda sint, aut mea ignominia retractanda, ad theologorum seria decreta. Certe liber declamationis nostræ magno eruditorum applausu exceptus, quorum plurimi etiam doctissimi & literatissimi theologi, mihi & sermone coram, & absentes per literas gratulati sunt, nec unus quidem illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut scādali notauit, nisi forte immodicę cuiusdam & imperterritæ dicendi libertatis. Quod si uitium est, mihi cum multis commune est, idque magnis & sanctis uiris, nec sine illorum exemplo id feci, nec fateri uerebor hoc naturæ meę uitium, quod adulari nescius, locutus sum alicubi liberius q̃ forte expediebat delicatis Mydæ auriculis. Multos fateor offendi, uerum dicens, plerisque curiosa nimis inquisitione factus sum onerosus, & sunt forte adhuc alię causæ quæ me subijciunt inuidiæ, quas adhuc aut ignoro, aut ignorare uolo, in aliud tempus explicandas reseruans, si dicere cogar, alias celaturus

turus

turus haud ſegniter, ne noua ueritas, nouum mihi odium pariat, tamen in ea ſemper opinione ſum, ꝙ impiam mentem, in ſcriptis meis nullus inueniet: eſto, ſint multa quæ moderatius, quæ circumſpectius, quæ eruditius tractari potuiſſent, ſit etiam a me alicubi nonnihil erratum, ſcio enim me hominem eſſe & labi poſſe, ſemper tamen ſyncerus animus eſt, & me catholicum eſſe profiteor, nec uſq; adeo declamatoriæ licentiæ me indulſiſſe puto, quod ab orthodoxa fide deſciuerim, aut meo lapſu ſcandalum dederim eccleſiæ, neq; grauabor, ſicubi erraui, magiſtrorum noſtrorum ſubire cenſuram, & ex eorum monitis, errorem meum corrigere, modo meminerint ipſi, ſe quoque homines eſſe, & labi poſſe iudicando, quēadmodum ego illis uideor lapſus in ſcribēdo. Aequum igitur eſt ut ipſi me nunc uiciſſim audiant, permittantq; me eorum expendere ſententiam.

II.

DEclamationem nihil aſſerere iam diximus, & latius de hoc in quærela noſtra diſſeruimus, unde licet falſe & calumnioſe aſſertionum titulus iſtis articulis preponatur, & ego me uno declamationis uocabulo ab his tuendis abſoluere poſſem, libet tamen theologico nomini hanc reuerentiam habere, & eorum

 ſuperci

ſupercilio morem gerere, nec recuſabo hac in parte ſerio reſpondere, & cum ipſa declamatione mea periclitari, exequarq; quocunque modo, calumnioſorum articulorũ ordinem, ſed prius mihi hoc unum cum illis expoſtulandum eſt, quod declamationis meę titulum detruncarunt, inquientes: ex quodam libro de Vanitate ſcientiarum, omittentes alteram partem, atque excellentia uerbi dei, ubi indicatur ſcopus, & finis, & intentio, totius declamationis, admonenturque lectores, ſcientias omnes incertas & uanas eſſe, ſi conferantur ad uerbum dei, licet ſecundum ſe conſideratæ, certæ ſint & utiles, ſic homines iuſti, ad dei iuſticiam collati negantur habere iuſticiam, ſic angeli puriſſimi, immundi dicuntur in conſpectu domini, cuiuſmodi hyperboles multas frequenter obuias habemus in authoribus, quę ſimpliciter poſitę, non uidentur probandę, tamen condonãtur illis collatione aliorum, ſicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malum, ad collationem uirginitatis, quam gratiam ſi nunc etiam mihi cum ſacris doctoribus largiantur, nihil erit in hoc titulo quod criminari queat, ſic nanq; B. Thomas Aquinas in quodlibetis diſputat, in ſacramento eucharistiæ, corpus Chriſti potius repreſentandum fuiſſe, carnibus pecudum, q̃ pane & uino

eo q;

eo ꝙ ille perfectius repſentent id quod ſignifi
cant, ſunt eius generis alia in eodē libro, quæ
blaſphemia & ſcandaloſa reprehendi poſſent,
niſi ſanctus doctor librum illum quodlibetaꝝ
(hoc eſt latino uocabulo placitoꝝ) titulo præ-
muniuiſſet, & hodie adhuc ſeruātur in pleriſq;
academijs quodlibetarū feriæ, quibus cuiq; in
ſcholis diſputare licet quod libet, pter omnem
ſcādali aut impietatis imputationē, ubi etiam
ſtultiſſimæ & abſurdiſſimæ quæſtiones, ſæpe
tractantur a grauiſſimis theologis, nā licet ibi
quod cuiq; libet loquatur, credere non eſt ne-
ceſſe, in omnibus igitur q̄ ſcribuntur & dicun-
tur, q̄rſum ſpectet mens ſcribentis dicentis ve
conſiderandum eſt, q̄ ſi feratur ad nullum per
uerſitatis ſcopū, meretur ſimplex & recta au-
thoris intentio, poſcitq; publica utilitas, ut ſi
qua ſint errata, etiam uel pauca pernicioſa ad-
mixta, condonent authoris eruditioni, alijs ſve
meritis, nec protinus trahātur ad calumniam,
ſed ad rectum ſenſum melioribus interpreta-
tionibus accommodent, aut cautionis notula
ſignentur. Leguntur pro orthodoxis Lactan
tius & Tertullianus, & pleriq; alij, quos tamen
a rectitudine fidei catholicæ alicubi aberraſſe
conſtat, leguntur cum reuerentia in Hierony-
mo, q̄ damnata ſunt in Tertulliano, legitur &
ueneratꝰ magiſter ſententiaꝝ, non paucis locis,

 prola-

prolapsus, neq; tamen protinus damnatur im-
pietatis & scandali. Diuus Augustinus & In-
nocentius pontifex atq; Zozimus, iudicarunt
infantes nō posse saluari, nisi post baptismum
accepissent Eucharistiam, docet Thomas in-
gressum relligionis ęquari baptismo, idē cum
suis, docet neminem obligari ad subuenien-
dum proximo, nisi in extrema necessitate, ita
tamen ut liceat reposcere, cum ille ad pinguio-
rem fortunam prouectus fuerit, idem contra
Scotistas, & ferme omnes theologos, tenet quod
humanitati Christi per se sumptæ, debeatur
adoratio latriæ, & in tertio sententiarum di-
cit, quod cruci Christi in qua pependit, etiam ut
rei inanimatæ, debeatur adoratio: dicit enim
alibi, quod imagini Christi, in quantum est ima-
go, debetur eadem reuerentia, quæ debetur i-
psi Christo, quæ est adoratio latriæ, eo quod
dicat Aristoteles libro de memoria & remini
scentia, motum animæ in imaginem inquan-
tum imago, esse unum & eundem cum illo qui
est in rem. Adeo profecit doctor ille sanctus,
adiutorio male intellecti Aristotelis, cum ille
ibi loquatur de motu recordatiuo & conceptu
definitiuo, non de motu uoluntatis, siue iden-
tificatiuo: nō dissimile huic est Scoti commen-
tum, imagines uidelicet eadē adoratione ado-
randas, qua illi quos representāt. Tradit idem
Scotus

Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descẽdit ad inferos, tradit Occhã ex scripturis non probari, quod ad operãdum bona, opus sit diuina gratia, atq; isti doctores tam periculose opinantes, interim habentur catholici. Iam uero etiam nostro seculo dogmatisarunt Colonienses theologi, Aristotilem sic esse præcursorem Christi in naturalibus, quemadmodum Ioannes baptista in gratuitis, Iacobus Hochstratus in suo de inuocatione sanctorum libello, hæreticum pronunciauit ad scripturam confugere: & alius quidam theologus palam concionari non erubuit, consuetudinem potius sequendam esse q̃ scripturam diuinam, adhuc prænominatus Hochstratus hæreticorum (ut uocant) magister, in opere suo contra Lutheranos, inquit in hæc uerba: Scimus enim consecratione super debita materia facta Christum esse in sacramento, nõ autem quod sub hac uel illa determinata hostia Christus contineatur, quia ut subdit, hæreticum est fidem infallibilem & infusam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam esse remissionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari sibi esse peccata dimissa, an non est hoc uere magistrũ hæreticorũ esse, uestra hæc sunt & adhuc alios deposcitis igni.

Quoties errasse constat scholasticos theologos, istis suis praecocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos uelut impios damnauit olim schola Pariensis, quos hodie pro ueris & catholicis defendit: eadem olim damnauit Occhanum pro hæretico, & excõmunicatum proscripsit academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos: damnarunt posterioribus annis Ioannem Picum Mirandulę comitem, cuius conclusiones hodie ab omnibus uenerantur catholice, eadem his recẽtibus annis determinauit, papam non posse dispensare, ut frater ducat uxorem fratris mortui sine liberis, atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cęsaris amitam, ueluti contra ius naturale, & diuinum, indispensabile, pro incestuoso, abominabili, & sacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonæ infamia. Cũ non multis annis ante pro Augustino Furnario Ciui ac Patricio Genuensi determinassent oppositum. Censuit in sua pro eodem diuortio determinatione schola Patauina, illa q̃ sunt iuris diuini, non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis gerere uicẽ dei, sed solum super ea quæ sunt commissa iurisdictioni hominum. Atq; tamen hic unus est articulorum pro quo Lutherus damnatus est hæreti

reticus. Dicite mihi o Louanienses & Colo-
nienses magistri nostri, quem honorem repor-
tastis contra Capnionē, nonne appensi in sta-
tera iustitię, inuenti estis minus habentes, quā
uictoriam habuistis contra generosum comi
temHermannum Nuenarium, nonne calu-
mnias uestras publice reuocare, & mendacia
uestra fateri coacti estis, ipse & facto & iure no
toriæ infames, ac omni ueritatis fide destitu-
ti, quid lucrati estis aduersus Erasmum Rote-
rodamum, Fabrum Stapulensem, & Petrum
Rauennatem, certe numerati sunt dies uestri,
& dominus compleuit illos, uictoriæ uestræ
cessauerunt, & scholæ uestræ conticuerunt, &
splendor sophismatum obsoleuit, declinastis
ad interitum plane perituri, quia iam nimium
tollerauit mundus, insanibilem inscitiam ue-
stram, iam nimiū cognouit fucos & technas
uestras, ideo obsoleuerunt in uobis dignitatis
insignia, & contumeliosum factum est nomen
uestrum, quo gloriabamini nuncupari MA-
GISTRI NOSTRI, nihil fidei uobis
reliquum est, qui toties deprehensi estis pro-
bis uiris palam falsa obijcere, toties benedicta
calumniari, toties non intellecta damnare, to-
ties impegisse in manifestam ueritatem, & tan
ta nominis, famæ, honoris iactura, nondum
facti estis sapientiores, propterea diuisum est
a uo-

a uobis regnum ueſtrum, & datum eſt laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt uos in intelligentia ſcripturarum, abſcondit enim illam deus a ſapientibus & prudentibus ueſtris & reuelauit illam paruulis ſuis. Nonne generoſus dominus Gulielmus ab Iſenbergk, licet homo laicus, & nullis ſcholaſticis diſciplinis imbutus, occluſit ora theologorum Colonienſium, & ad deprecandum ulteriorem diſputationem adegit? Sed & quis credidiſſet, theologos in rebus fidei & conſcientię, non ſolum amore, odio, inuidia peruerti, ſed nonnunquã etiam flecti conuiuijs, & muneribus abduci a uero, niſi ipſi illius ſceleris fidem feciſſent in Anglicani matrimonij damnatione, ſed modo reuertamur. Non tam rigide iudicandum docet eccleſia, quæ quondam ſub Gelaſio papa dijudicans ſcripta authorum, inter cęteros de Euſebio Cæſarienſi ſic ait: Chronicon Euſebij Cæſarienſis, & eiuſdem eccleſiaſticæ hiſtoriæ libros, quamuis in primo narrationis ſuæ libro tepuerit, & poſt in laubibus atq; excuſatione Origenis ſciſmati, unum ſcilicet ſextum librum conſcripſerit, propter horum tamen ſingularem noticiam, quæ ad inſtructionem pertinet, uſquequaq; non dicimus rejciendos, ita nanq; recitat Gratianus in c. ſancta Romana xv. d. ad hunc modum, ſi & hodie

agerent

agerēt theologi, & nō ex truncatis & frustulatis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis uiris tot struerent calūnias, minus haberent tragedię, nec metuere cogerentur scismaticos & hæreticos, eos q̃s persecuti sunt adhuc catholicos & orthodoxos, quos cum neq; scismatici neq; hæretici essent, ob eruditionis inuidiam, rixis & contentionibus expulerunt ab ecclesia, in castra scismaticorum & hæreticorū, sic Tertullianum refert Hieronymus clericorū inuidia pulsum ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, uiri christianissimi, olim propulsi sunt, sic Arrius uir doctissimus, sic Sergius monachus in ecclesiæ perniciem excitati sunt, eisdem artibus hodie Lutheranum malum, ex modica scintilla in uastissimum incendium excreuit, quod ab initio facile sedari potuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto ciuilius, quando non adhuc repugnaret Romanæ ecclesiæ, sed quorūdam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitati, atq; quorundam prælatorū tyrannidi sese opponeret, qui illum tandem aduersus hanc exagitarunt, melius quietur, si per illos licuisset, sed reuertar ad meum institutum.

III.

DICO igitur quam iste articulorum exceptor primam assertionem uocat, ne-

qua

quaquam esse assertionem, sed disputandorum, inquirendorum, & persuadendorum thema, totiusq; declamationis argumentum, expectans diuersum, ab alio uel alio tempore declamari. Quod autem nō sit assertio, ipsa quæ sequuntur uerba palam faciunt, ubi aio: Ea autem modestia hanc sententiam meam a uobis accipi uolo, ut me nec alios uelle reprehendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolētius putetis, in quibus uerbis palam significo, me nequaquam omnia & singula quæ in ea declamatione dicuntur, uelle pro ueris asserere, & aduersus quę nulli liceat repugnare, sed me de illis per modum opinionis, cum patiētia oppositi, citra ueritatis regulam probabiliter uelle declamare. Non enim omīs qui dissentit disputando, protinus dānat, neq; qui sibi nihil insolenter arrogat, aduersus diuersum sentiētes, protinus asserit, aut ptinaciter defendit. Recētiores theologi sexcentis locis dissident a dogmatibus ueterum, & inter seipsos etiam contrariis opinionibus depugnant, neq; tamen sic sua asserunt, quod aduersariorum placita, ueluti blasphemia & hæretica damnēt, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in utramuis partem determinauit ecclesia.

CVM igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & authoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt qui illud improbare uolunt, ipsorum erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de nouo causam dicere, nam dare instantiam nõ est soluere, sed obiecta oportet diluere. Cuperem enim audire solutionem argumentorum illorum, quæ ibidem adfero, atq; hic articulatores isti magis muti sunt q̃ pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino arescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At denuis iam assertionem esse, & liceat mihi cum sophistis sophisticari, tũc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius ueritatem sufficit unam eius singularem esse uerã, neq; enim negare poterunt, esse plerasq; artes & Scientias animarum saluti nociuas, quod si diserta logica sua, dicant mihi receptum apud iurisperitos, indefinitam æquipollere uniuersali, uerum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio om̃ium singularium sub illo uniuersali cõprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet uiuersali, sicut hoc declarat glossa

magna in.c.ut circa de electio.li.vi. &: Dinus sub rubrica, de regu.iur.li.vi.

V.

SED cum turpe sit theologis sine scriptura loqui, quas scripturarũ machinas expugnando huic themati (quam falso assertionem uocant) admoueant, nunc discutiamus, ut ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atque uoluntas, aiunt Augustinum demonstrare artes liberales cuilibet Theologo doctori, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinum in principio operis sui aduersus Cresconium Donatistam, longo sermone excusare grammaticam eloquentiam, & dialecticam sibi a Cresconio obiectã, ostendendo multis persuasionibus, si quis illis recte utatur, non officere theologicæ ueritati, conducere autem plurimum ad instructionem, si quis rationum suarũ argumenta cum eleganter & ornate, tum recte & ordinate proponat. Idem etiam in doctrina Christiana disputat, non autem ueluti fidei articulum statuit, a quo non liceat dissentire. Nam in libro secundo de doctrina Christiana expresse dicit: Absq; iactura non perspici gentilium dogmata, nisi sanguine Christi tingantur, quin & experiundi eiusmodi disciplinarum facultatem, uix his largitur qui sciẽtia sacrarum literarum

sunt

ſunt formati, & iam extra periculum poſiti, & in opere contra academicos, palam fatetur, ueriſſimas philoſophiæ diſciplinas, non eſſe philoſophiam huius mundi, quam merito noſtra ſacra deteſtãtur, ſed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in ſemetipſas redire & reſpicere patriam etiam ſine diſputatione poſſent. Quomodo em̃ theologiam docuit Chriſtus? quomodo docuerunt apoſtoli? quomodo inſtituebãtur theologi tempore martyrum? Sanctus Anthonius, ſanctus Panutius, & plures ſancti anachoritæ, theologi fuerunt: item theologæ fuerunt, ſancta Agnes, ſancta Lucia, ſancta Anaſtaſia, & plæræq; aliæ ſanctæ uirgines & fœminę, tamen illas artes liberales, & gentilem philoſophiã non didicerunt, nec erat tunc illa philoſophica & contentioſa theologiæ traditio, quæ hodie in ſcholis recepta eſt, tantum ergo abeſt, q̄ artes liberales neceſſarię ſint ad theologiam, ut qui illis ſe crediderit, uerus theologus eſſe non poterit, in quem qui cu pit euadere, oportet inſtructum eſſe ad pietatam, non ad contentionem, parere ſcripturis, non fidere ſyllogiſmis, ignorare Ariſtotelem, & ſcire Chriſtum. Iam uero ex quo articulator iſte aduerſum me argumentatur diſiunctiue, inquiens, aut neceſſarias, aut cõducibiles, non poteſt me urgere niſi ad alteram eius partem,

utq; liberum sit mihi utram uelim eligere. Concedam itaque, duntaxat esse conducibiles, sed necessarias cōstanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque uenenum in theriaca, quod tamen in se est perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud: Quomodo captiua ducenda est in coniugem, atque ego in capite de scholastica theologia, quæ est ex diuinis eloquijs & philosophicis rationibus composita, fateor illam & iudicio & intellectu plenam, & reuincendis hæreticis non parum utilem, presertim ubi decretis philosophiæ & dialecticis argutijs sic innitunt, ut sint aliqua ingeniosa disputatione constringendi, & tanquam Golias proprio gladio iugulandi, cæterum nihil pertineant ad negotium fidei catholicę, neq; quod aduersus illos dicitur, decet odiose pertrahere ad hæresim.

VI.

QVas autem huc adducit ex prouerbijs ancillas, his ego oppono ex Genesi, eijce ancillam & filium eius foras, sed iam receptum est apud theologos, argumenta & rationes ex allegorijs deducta, non probare uel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulo inferius.

VII.

PRoinde ex his tam belle productis, infert iste articulator. Qui ergo eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostol. dicit: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, cui ego rn̄deo uerbo Christi: Vade retro satanas, nō intelligis ea quę sunt dei. An soli magistri nostri, & scholastici sophistæ, homines sunt, & spirituales, cęteri omēs, stipites sunt, aut fungi, aut asini, quicunq; non sapiūt quod ipsi sapiunt. Paulus uocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, unde Iacobus appellat animalem sapientiam, q̄ tumet humanarum rationum & syllogismorum fiducia, carens spiritu dei, quales sunt qui pro suo affectu citant, & torquent, & interp̄tantur, & applicant scripturas, ex humanis ratiunculis, & philosophia gentium, q̄rentes quæ sua sunt, non q̄ sunt dei, non oēs ergo magistri nostri, non oēs caputiati, & cucullati, spirituales sunt, si uitioꝝ q̄rumlibet gn̄e fœdati, superba hypocrisi, insatiabili auaritia, impudenti calūnia, odio, ira, inuidia, & tecta cuculla luxuria, postergata imitatiōe Chr̄i, affectiones sequuntur aniales, q̄tacunq; licet contētiosa loq̄citate p̄diti sint, & humanaꝝ scientiaꝝ opinionibus inflati, sed qui ad sacras scripturas, etiā uitæ, moꝝ, ac fidei rōnes accōmodant. Nōne Aegyptij eruditissimi & sciētissimi erant in omi gn̄e

diſciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moſes, nõ intellecta ab illis miracula, quæ in Aegypto facta ſunt, & mari rubro, quia dominus non dedit eis cor intelligens opera ſua, ſic caro quia non ſuſcipit uerbum dei, etiam non intelligit opera dei, quæ ſolus credit & admiratur, qui ſentit ſpiritum Dei in ſe operantem. Vbi ergo didicit iſte articulator, artes liberales? & ſi quæ reliquæ ſunt humanæ artes & ſcientiæ, eſſe ſpiritus dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum ſint effectus peccati, niſi enim peccaſſet Adam, aut nũquam aut fruſtra futuræ fuiſſent illæ artes atq; ſcientiæ, quæ ex carne atq; ſanguine ſunt humano ſtudio, & terrena diligentia conquiſitæ, nõ a ſpiritu dei influxæ, quæ etiam licet non raro aliquid recte & uere de diuinis diſſerere queant, nullam tamen propterea merentur laudem diuinitatis. Nonne confeſſio Nathanaël, ſimilis erat confeſſioni Petri, dum diceret Nathanaël ad Chriſtum: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſraël, & Petrus dixiſſet: Tu es Chriſtus filius dei uiui, tamen ſolo Petro dicitur a Chriſto: Beatus es quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt, Nathanaël autem redargutus eſt, ſicut hæc dilucide declarat Chryſoſtomus, Homelia quinquageſima quinta ſuper Matth. Animalis igitur homo eſt, omnis

qui

qui ex carne,& ſanguine,& uoluntate uiri,natus licet in animam uiuentem, nondum tamen regeneratus ex deo, dei filius factus eſt, nec accepit inhabitantem in ſe ſpiritum dei. Hæc autem quæ ad ſcientias attinent,ut intelligantur etiam ab eis, qui in theologica paleſtra nõ ſunt admodum exercitati, paucis uerbis explicabimus,dicentes,duplex eſſe ſcientiarum genus, unum quod ex principijs naturali intelligentiæ notis eruitur, ut ſunt Arithmetica & Geometria,ſiue quod ex præcedentis ſcientię principijs dimanat, ut Muſica & optica ex arithmetica & geometria, & illæ a Peripateticis proprie dicuntur ſcientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantaſmata opitulãtur, quæ in ſenſu incipiunt, atq; ea ſemper fuit omnium ætatum unanimis ſcholaſticorum ſententia,ut humano intellectu nõ capiantur,quę prius in hominis ſenſu non fuerunt.Quæ igitur intellectus non capit,de his neq; ratio, neque illius diſcurſus quicquam diſcernere, aut iudicare poteſt,quæ ergo ſenſum omnino effugiunt, de his nulla poteſt eſſe proprie dicta ſcientia, quæ autem ſenſu percipiuntur, infra ſcientiam ſunt,ſic quæ nec ſenſuum apprehenſu,nec rationis diſcurſu, ne logici artificij argumentis acquiruntur, ſed nobiliori quadam noticia, a mentis lumine ſupernæ illabuntur,

hæc longe certiora & solidiora supra proprie dictam scientiam sunt. Nam quum a natura prorsus & ab omni materia & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum proprie dicta scientia, sed alius generis, firmior & ualidior noticia, cuius possessio, ut fatetur Aristoteles, uidetur magis diuinitus illabi, q̃ humanitus acquiri, unde etiam in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & beatus Athanasius libro tertio contra Arrianos ait: Simplicitatis fides melior est q̃ curiositatis persuasiua ratio. Idem in opere contra Gręcos inquit: Ipsa quidem de cultu diuino, & de uniuersorũ ueritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed a superis habet notorium suum, & Gregorius Nazianzenus libro secundo, theologię ait. Non comprehensibile fore humano discursui diuinum, neq; totum quid contingit imaginari, & Lucius Aurelius commodus, in oratiõe pro christianis, coram Marco Aurelio Antonino habita, ostẽdit, de diuinis dogmatibus, non eisdem argumentis quibus de humanis artibus posse persuaderi. Est enim (ut ait Iob) deus magnus, uincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & diuinorum, ab inerrabili mente pendet, nõ e ratione, quę potest errare, quæ

ut idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit q̃ opinio, his ita praenarratis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles proprie dicit scientiam, scilicet habitum cõclusionis per demonstrationẽ acquisitum, esse animalem, carnalem, & erroris admissiuam, quae non potest comprehendere, quae sunt spiritus dei. Scientia autem de qua in all gatis per articulatorem scripturis agitur, esse alius generis scientiam, uidelicet spiritualẽ & a deo influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientię uerbum dei in excelsis, & ingressus illius mandata ęterna, q̃ ipsa etiam duplex est, una cõtemplatiua, in qua lumen spũs sancti, cadens super intellectum nr̃m, moneat liberam credendi uoluntatem, & haec est cuius ueritas sola est ab autoritate reuelantis, & in qua nullus dominatur syllogismus, & hęc dicitur sapiẽtia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quae & actiua, siue practica, siue scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem uia est ad spiritualis scientiae lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promouens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt, & ista bona opera, & uirtutes morales, & purgatoriae, sunt illae ancillae, De quibus loquitur Salomon, in loco ab

articulatore citato, non illæ ſcientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco deſignantur per mulierem ſtultam & clamoſam, cuius con uiuæ ſunt in inferno, de quibus ſcientiis dictũ eſt per Apoſtolum. In multa ſciẽtia multa indignatio, & quod ſcientia inflat. Et alibi per Eſaiam: Scientia tua, & ſapientia tua, ea ipſa decepit te, & Eccleſiaſticus ait, qui addit ſcien tiam, addit dolorem, & Hieremias ait: Stultus factus eſt omnis homo a ſcientia, nihil ſiquidem ad fœlicitatem conſequendam pertinet, (ut ait Auguſti. in Enchiridio) ſcire quę in naturę ſinu occultantur, cauſas corporalium mo tionum, unde tremor terris, qua ui maria alta tumeſcant obiicibus ruptis rurſuſque in ſeipſa reſidant. Quod ſi cauſæ corporalium motionũ noſcendæ nobis eſſent, nullas magis noſſe, q̃ noſtrę ualetudinis deberemus, quia uero eis ignoratis, medicos quærimus. Quis non uideat, reliqua quæ de ſecretis cœli & terræ nos latent, quanta patientia ſint neſcienda, huc accedit etiã allegoria Iacob, qui ex ancillis & uxoribus genuit populum dei, nec adulteratur in ancillis, quia ſponte illas obtulerunt uxores, dummodo ipſæ ſuſciperent proles ex ancillis, ita etiam ſi in rebus creatis ſpeculandis, & inquirendis delectatur homo, non peccat, mõ oĩa dirigat in deũ, & in eius contẽplationem.

Scio

VIII.

SCio in primitiua ecclesia institutas fuisse Christianas scholas, in quibus utriusque sexus iuuentus, non in humanis artibus, quæ in prophanis academijs tradebantur, sed in fi dei disciplina erudiebatur a senioribus ecclesiæ, ex qbus scholis deinde tot sacerdotũ collegia, tot monachorũ monasteria, tot fratrum sodalitia, saluberrima fœcunditate pullularunt, quæ nobis priscis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos theologos acerrimosque fidei propugnatores dederunt, q non in dialecticis contentionibus, & scientiis mundanis incumbebant, sed in doctrina spiritus, & ostensione uirtutis, ut dij prope putarentur ubi autem posterioribus temporibus, collegiorum præsides, & monasteriorum abbates, aucti opibus, ocio tepescerent, & cura temporalium distraherentur a uetere instituto, cautum est a Romanis pontificibus in suis decretalibus, de magistris in celebribus ecclesiarum collegijs conducendis. Verum nõ qui poëtarum fabulas, aut Aristotelis contentiosos syllogismos, & mathematicos labyrinthos, & quę prophanarum academiarum professiones sunt doceant, sed qui grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, quod condu-

cant ad intelligentiam ſcripturarum, & plus q̃ omnes reliquæ artes & ſcientiæ, & in Decretis diſtinct. ix. recitantur Auguſtini uerba, ut ueterum librorum fides de Hebræis uoluminibus examinanda eſt, ita nouorum ueritas græci ſermonis normam deſiderat, hinc Auguſtinus contra Creſconium Donatiſtam, iam per articulatorem ſuperius citatum, ſeſe excuſans oſtendit, ſermonis elegantiam, & grammaticæ noticiam, rectamque rationandi diſciplinam, poſſe plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentiæ ornatum, hancq; linguarum peritiã, hodie ſcholaſtici theologi iunctis phalangibus tanto odio perſequuntur, ut eas ueluti omnium ſchiſmatum & hæreſum cauſſas, ab omni loco exterminari uelint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis diſciplinæ pati poſſunt, introductis uice illarũ rixoſis ſophiſmatibus, nec ſe ullo modo niſi euerſis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad theologiam, qui ignorat parua logicalia, admittitur qui neſcit grammaticam, quã ſi iſte articulator didiciſſet, non fuiſſet interpretatus pro declamatione aſſertionem.

IX.

QVOD autem per artes liberales declaratur ſcriptura, & confundantur hæreſes, hoc ego nunc primum edoctus, hactenus

nus nesciui, fateorq; hanc meam profundam dormitantiam, fateor ingenij mei tarditatem, qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infelicem, qui credidi sacram scripturam a nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam cęteras omnes illuminare, dijudicare, & discernere, putauique hæreses suum robur, & fundamentum, habere in scientijs humanis, quod ego per totam illam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, authoritatibus, testimonijs, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in psalmum centesimum scribens, syllogisandi artem, theologiæ applicatam, comparat plagis Aegypti, & in psalmum cxliij. interpretatur dialecticam esse illam latam uiam quę ducit ad mortē, & ad Damasum ait de Hebraicis disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosium Letanijs addidisse, a dialecticis, libera nos dñe. Nam garrula logica, theologiæ plus obest, q̃ confert. His & similium authoritatibus persuasus, putaui nō posse fidei christianę robur, atq; lumen, aliunde pendere, quam ab ipso uerbo dei, & Iesu Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris domini, quo solo confunduntur hęreses & interficitur homo peccati.

X.

VErum doctores ſcholaſtici, ſuper primum ſententiarum ſcribentes, ubi tractant eam quæſtionē, an theologia ſit ſui gratia, & an cæteræ ſcientiæ ad eam ordinentur, communiter concludunt, illam ſui cauſa eſſe, & ad nullam ſcientiam externam cōſtitutam, ſed cætera omnia ſcientiarum genera, ſic ad eam ſtatuta, ut ipſa ſit dominatrix, & rectrix omnium, non quod ipſa a cæteris inſtruatur, aut elucidetur, egeatq; illarum miniſterio, & Auguſtinus libro ſecundo, capite trigeſimo primo contra Creſconium grammaticum, diſſerit de ſcripturis ſacris, quas eccleſiæ Canon complectitur, omnino non licere iudicare per humanas ſcientias, ſed ſecundum eas de cæteris literis & fidelium & infidelium iudicandum, quod malitioſe diſſimulauit articulator, qui Auguſtinum contra Creſconium hic pro ſe citauit, nunc ſi id pręſtare poſſunt artes liberales, ut per illas elucidetur ſcriptura, & confundantur hæreſes, longe ego aberraui a ſcopo, in ea hucuſq; opinione uerſatus, hanc eſſe unam theologiæ peſtem, ex humanis dogmatibus interpretari diuina, uixque aliter ſentire potuiſſem, ni iſte articulator me reuocaret, oſtendens etiam ſapientis & Apoſtoli teſtimonijs, q̄d artes liberales, quia elucidant ſcripturam,

ram, uitā æternā habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodque propterea captiuus ductus est populus, quia non habuit illarum scientiam. An non suaue quippiam est adeo esse diuitem scripturarum, quis non miretur sapientiam Louaniensium theologorum, quis tot ac tantis scripturarum testimonijs, tam appositæ citatis, non reuinceretur hæreseos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me uere meorum lapsuum, qui hacten⁹ nesciuerim eiusmodi dogmata, certe non habeo quod ad hæc respondeam, quia nihil in illis habetur responso dignum, quæ & lectiōe sunt indigna, sed sperabat iste articulator, solis barbaris & ignauis cerebellis loqui, non discreturis, quid ueri in rebus, & quid falsi sit, atque ideo sibi licere omnia. Dico igitur ꝙ intellectum sacrarum literarum pendere atq; colligi ex artibus liberalibus, nisi grāmaticam intelligamus accipi, error est, nec ostendi potest aliquis, qui scripturam sacram per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præsumpserit, quemadmodum asina Balaam sonabit, & loquetur, ignorans quid dicat, nihil enim commercij christianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil dialecticis argutijs, cum diuinæ sapientiæ mysterijs. Christus illa docet, non Aristoteles, gratia

hæc

hæc largitur, non ratiocinatio, afflatus illa præstat, non syllogismus, non a logicis cõsequentijs nomen habet theologus, sed a diuinis oraculis, ab ipso inquam uerbo dei. Ad scripturas autem contra me citatas, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hæreticus est, quicunq; aliter scripturam intelligit, q̃ sensus spiritus sancti efflagitat, ut habetur xxiiij. quę. iij. hæresis secundum Hieronymum, atque est reuera hæreticum, sacram scipturam obstinate ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

X I.

ITa ne tandem corruit, uetus illud & Græcanicum prouerbium: Nihil scire fœlicissima uita, quod si a me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me succenseret, sed quum uidear illius patrocinium suscepisse, quia posui illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si forte commodiore interp̃tatione, potero illud, aut tueri, aut excusare. Neq; uero hic ingrediar disputationem illam profundissimam, de nihilo ex quo cuncta creata sunt a deo, cuius scientia proculdubio fœlicissima est, sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait

alicu

alicubi Augustin. Deum uidelicet potiꝰ ignorantia q̄ scientia attingi. Atq; quæ modo maior fęlicitas, q̄ attingere deum? Hinc Dionysius ad Caium, ignorantiam perfectissimam scientiam uocat, & de ipsa ignorādi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in deo reconditus est, quem etiam testem anima uocat cum pura conscientia confitetur suam ignorantiam, sola enim nouit anima, quia nihil nouit firmiter. Non est ergo uera & perfecta scientia (ut ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docētem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audierit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo uisu attingitur, uidens autem, quum uiderit claritatem solis uisum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantiæ suæ scientiam. Cæcus uero, neq; ignorantiæ scientiam habet, neque ullam illius quod se scire putat experientiam, sic multi philosophi & magistri humanis scientijs clari, sed oculo mentis cæci, & suæ cæcitatis scientiam non habentes, putantes se uidere, obduran-

durantur in assertionibus suis. Sic multi qui se theologos dicunt, cum habent scripturam, in qua ueluti in agro absc̄oditus est thesaurus regni dei, ex sola agri possessione, sese diuites putant, & scripturarum prodigi, quæcunq; in patribus alicubi legerunt, ad suas opiniones il lustrandas, pro lapidibus pręciosis (tanquam de thesauris suis noua & uetera) sine iudicio producunt, putātes se statuere articulos fidei, quum longissime nonnunquam aberrēt a sco-po ueritatis. Qui autem uidet sibi thesaurum agri manere absc̄oditum ab oculis suis, in hoc sapiētior est cæteris, quia scit se pauperem qđ illi ignorant, unde Algazel in sua methaphisi-ca ait: Quisquis per probationem necessario cognoscit, & apprehendit impossibilitatem su am, ipse sui est cognitor, & apprehensor, quo niam apprehendit scire ip̄m a nullo posse com prehendi, & hæc est fœlicissima illa ignoran-tia, quæ longissime superexcellit omnem hu-manam scientiam, quam professus mihi uide-tur Cotta apud Ciceronem, omnibus fere, in-quiens, in rebus quid non sit q̄ quid sit dixe-ro, & sacer ille Dionysius ait: tutiores circa de um esse negationes q̄ affirmationes, quod eti-am diuus ille Plato in Parmenide in primis ob seruat, & in epistola ad Dionysium regem ser-uari iubet, denique de hac ignorandi scientia,
multi

multi sancti & mystici theologi, editis libris profunde locuti sunt, in primis beat⁹ ille Dionysius Areopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum, Item Theodotus in eo libro, quem inscripsit clauem philosophorum. Item Ioannes Scotigena in tomis paraphraseos, & Ioannes Mosbacēsis, in commentarijs Proculi. Item Maximus monachus, Hugo de sancto Victore, Robertus Linconiensis, & prçnominatus Scotigena, commentatores in mysticam theologiam beati Dionysij supra dicti. Ex recentioribus uero, Nicolaus de Cusa cardinalis, de hac doctissimum librum conscripsit, quem de docta ignorantia intitulauit, tum etiam in alijs plærisque suis opusculis, de eadem commeminit. Sed condonemus huic articulatori, suam, non doctam, sed crassam ignorantiā, qui pauca legit, & minus quç legit intelligit, & ut sine iudicio patrum authoritates deuorauit, ita incoctas, & indigestas, hic illas contra me euomuit, & impotenter deprauando detorsit, ad firmādam calumniam cui se addicauit, qui quum sit iam doctç ignorantiæ incapax, melius imposuisset ori suo silentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius q̄ morderet.

XII.

NVnc ad secundam assertionem mihi re-
spondendum est, quæ quum de rigore
sermonis nullum contineat errorem, addiui-
nat ille argutulus articulator sensum, quē im-
pugnet, inquiens: Quasi uellet innuere, &c̄.
nec aliam scripturam contra me producit, prę
ter Aristotelem, & c. si quis artem. xxxvij.d.
in quibus cardinem uictoriæ locat, ac si obli-
garent, nos tāquam articuli fidei. Hic ego pri
mo respondeo, ꝙ ad reuincendum aliquem hę
reseos, aut impietatis, non ualet argumentum
a quasi, sed ut inquit Hieronym. ad Ctesiphon
tem, quod a nobis asseritur, sacrarum scriptu-
rarum testimonijs asserendum est, in quibus
quotidie credentibus loquitur deus. Idem psal
mo xcviij. ait: Omne quod loquimur, debe-
mus affimare ex scripturis sanctis. Et in episto
lam ad Titum dicit, sine authoritate scripturę,
garrulitas non habet locum, quia ut inquit su-
per xxiij. ca. Matt. quod de scripturis non ha-
bet authoritatem, eadem facilitate contēnitur
qua probatur. Hinc Origenes super Hieremi
am homelia prima: Necesse est (inquit) nobis
scripturas sanctas in testimonium uocare, sen
sus quippe nostri, & enarrationes, sine his te-
stibus, non habēt fidem. Deinde scire cupit an
hæreticus est, qui cōtradicit Aristoteli, aut nō
credit illius somnijs, An periculum est, subuer

ſam iri relligionem chriſtianam, ſi quis alicubi diſſentiat ab Ariſtotele, aut Gratiano, quū ſecundum Speculatorem, Ioan. And. Panor. Feli. Paul. de Caſt. & cæteros iuriſconſultos. Gratianus nūquam habuit authoritatem quęlibet canoniſandi, atq; ipſe Scotus, bonis rationibus motus, dicit ſibi non eſſe manifeſtum, ꝙ canones per Gratianum collecti, omnes obſtringant, ego hoc dico, & firmiter aſſero, nō ualere conſequentiam, hęc propoſitio ſiue aſſertio eſt contradicta Ariſtotelis, aut etiā Auguſtini, aut Gratiani, aut contra alium quemuis doctorem eccleſiæ, ergo eſt hæretica, impia, aut ſcandaloſa. Hæreticus nemo pronunciādus eſt, niſi qui apoſtolicis authoritatibus, erroris cōtra fidem & eccleſiam publice cōuictus, mutare noluerit inſana dogmata. Quod ſi quis etiam haberet erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per eccleſiam non determinatis, modo in uoluntate eius nulla ſit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus eſt hæreticus.

XIII.

SI calumniandi paſſio, non inceſſiſſet hunc articulatorē, intelligere poterat, me loqui de bonitate operatiua, quę eſt habitus uoluntatis, ſiue uoluntas confirmata conſuetudine, in

operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil scientiæ operantur, quod ipse uerum fatetur Aristoteles, inquiens, scire parum aut nihil operatur ad uirtutem, siquidem in humana anima, uoluntas Imperatoris uicem gerit, cui subsunt & parent omnia. Scientiæ uero, & artes, atq; memoria, cęteræque apprehensiuæ uirtutes, consiliariorum uice funguntur, utilitates & pericula præmonstrantes, nuncianti bus sensibus, cæterisq; uiribus exequentibus. Manifestum enim est, quod ut res uł bene uel male administrētur, totum hoc a bonitate uel malicia imperatoris illius (uolūtatis inquam) pendere. Nam tollatur ab homine bonitas uoluntatis etiam datis & positis illi omnibus scientijs, malus homo dicetur, adsit bonitas uoluntatis, etiam ablatis reliquis omnibus, homo bonus erit. Quod autem ad ueritatem attinet Petrus Apostolus nō aliter probat fidei ueritatem, q̄ ex doctoris certitudine. Cur non idem licebit de scientijs? & hanc fuisse intentionem meam, facile intelligere potuisset, si iste Aristotelicus theologus, Magistrorum nostrorum parasitus, amaret ueritatem, & integram declamationem meam attente legisset. Oportet enim qui scribentis in re aliqua mentem inuestigare uelit, ut omnia attente legat, & in unam conformem sententiam conferat.

facile

facile enim est ex truncatis scripturis, aliquid reperire, quod offendat.

XIIII.

VERVM minime hac in re me refellere quibis, sed cõnectere nugas frustra conaris, quum allegatus per te canon, duntaxat benedicendi & rationandi disciplinas se non improbare dicat, cæteras artes liberales dicat non esse scientias pietatis, esse autem scientias pietatis, nosse legere scripturas, & intelligere prophetas, euangelio credere, apostolos non ignorare. Et ibidem in c. ideo prohibetur, interpretatur ex uerbis Isidiori, illud Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere ut bene ageret. Deniq; tota illa distinctio, cum sequenti, plus aduersatur huic articulatori, q̃ patrocinatur. Hæc est illa ignorantia, propter quam captiuus ductus est populus, sic enim prosequitur hunc sermonem propheta, inquiens: Abiecerunt enim legem domini exercituum, & sermonem sancti Israël blasphemauerunt, propterea iratus est furor domini in populum suum, non exprobratur illis ignorantia artium liberalium, & philosophiæ, sed ignorantia legis, & sermonum domini, ipsius inquam uerbi dei.

XV.

POST hæc ſcientificus articulator, plenus aurarum buccis, colligit magnã congeriem aliarum propoſitionum, quas omnes uno nomine damnandas, eodemq́ʒ uaſe ſimul in barathrũ detrudendas cenſet, uocans eas piarum aurium offenſiuas, ex quo probabiliter conijcio, priores illas, q̃bus iam reſpõdimus, cẽſeri ab illo hæreticas, & blaſphemas, quum ea ſit doctrinalis inquiſitiõis ſcholaſtica conſuetudo. Primo hæreticas, & ſchiſmaticas, deinde ſcandaloſas, & piarum aurium offenſiuas, per ordinem locare. Nunc ergo propoſitiones illas, quibus tã impie pias, aliquorum arcadicorum theologorum aures offendi, examinemus, ſi prius illos admonuero, ut caueant, ne quando dum putant in meis ſcriptis offendi, ſibijpſis temere iudicando offendiculi ſint authores.

XVI.

HARVM prima habet, Canones ſacerdotes ſublatis honeſtis nuptijs turpiter ſcortari compellunt. Hic puto offendit uerbũ compellunt, quod iſte articulator in peiorem partem interpretatur, ac ſi dixiſſem: Canones præcipere ſcortationem, ſiue illius eſſe cauſam, quum hoc uerbum compellunt, eo loci poſitum ſit occaſionaliter in ſubiecto, nõ cauſaliter in efficiente, aut ſi malint dicam logico

more, occasionaliter in prędicato, non causaliter in subiecto, necq; id citra cõsuetudinem latini sermonis, etiã scholasticis theologis usitatũ, ut quũ asserunt deũ esse occasionẽ mali, sed esse causam mali negant, neque aliud sonat hic compellunt, quam incontinentes & urentes sacerdotes, matrimonio iungi non permittunt. Loquor enim non de castis sacerdotibus, sed de concubinariis, & turpiter uiuentibus, quorum ubique nunc & publica, & magna admodum, turba est, quos melius esset habere uxores, quam tam impuro cœlibatu tenere publicas concubinas, conniuentibus ad hæc aliquibus Pontificibus, & Episcopis, & accepto in singulos annos nummo aureo, ista permittentibus, nec deest huic turpitudini canonici iuris priuilegium, quo statuitur concubinam sacerdotis gaudere emunitate, & esse de foro ecclesiæ, ne a seculari iudice conueniri possit, ut habetur in. c. si concubinæ de sen. exc. & doctores communiter tenent.

XVIII.

ATq; ad hanc propositionem, rursus infęlix articulator iste, temere obstrepẽs, diuinat sensum, quẽ sibi statuit impugnare, dũingit, uolẽs innuere, &c̃. Huc ergo seqmini dul

cem parentem porci, ſed liceat nunc etiam mihi contra diuinare, quid hoc loci ſentiat ipſe. Nonne ꝙ cœlibatus ſacerdotum ſit de iure diuino, ita, ut nihil poſſit in illo humani iuris diſpoſitio immutare, atq; hoc eſt falſiſſimum, & poteſtati eccleſiæ derogatiuum, ac ſcandaloſum. Quum cœlibatus ſacerdotum, plane ſit iuris humani, ſiue poſitiui, qui per pōtificem, uel concilium, pro ratione temporum, locorum, perſonarum, ſeu alia quauis graui, ſeu rationabili cauſſa, poteſt remitti, mutari, uel omnino tolli. Quinimo, Pium ſecundum, Romanum Pontificem, olim dixiſſe conſtat, ob graues cauſſas, ereptas ſacerdotibus uxores, ſed ob grauiores, illis fore reddendas.

XVIII.

QVOD autem dicit, a morte Chriſti nullum ſacerdotem duxiſſe uxorem, illa ſunt adulantis & formidoloſi ſophiſtę deliramenta, quibus tota primitiua eccleſia, multaque Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod ſi Chi ſtus & apoſtoli uetuiſſent ſacerdotibus matrimonium, non recepiſſet illa primitiua Eccleſia, nec indulſiſſent illa pontifices, quum lex euāgelica, nec reijci poſſit, nec relaxari, ſed ignoſcendum huic deſidioſo articulatori, qui ueterum hiſtorias non legit, neq; etiam uulgatiſſimam theologis Antonini

tonini summam consuluit. Nũc ergo quid periculi est, si dixissem, pro statu horum temporum, pro honestate clericorum, melius esse, ut sublato rigore iuris, permittantur illis honestæ nuptiæ, potius q̃ sub certa mulcta concubinatus: quodq; sacerdotes in cœlibatu turpiter libidini seruiẽtes, honesti matrimonij permissione subleuarentur. Neq; uero propterea probo, neq; laudo, eos qui his temporibus sacerdotes, putant sibi licere, contrahere matrimonium contra statuta pontificũ & ecclesię, propterea, quod multi contra eadem statuta, publice teneant concubinas: neq; etiam assentior huic propositioni, qđ sacerdoti in sacris constituto, Papa non possit permittere nuptias, quum hęc per scripturã efficaciter probari nõ possit, neq; per ecclesiam determinatum sit, illam infallibilem continere ueritatem, & quæ ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, magis stant a sententia opposita. Et hodie adhuc Græcorum sacerdotes ducunt uxores, etiam post susceptum ordinem, neque propterea habentur irregulares, aut impij, & Romanorum canon, iubet sacerdotem qui uxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non a laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reuerti. Quin cõstat Romanum Pontificem, aliquando Cardinali cui-

 dam

dam permisisse, ut nuberet, atque suscepta prole, rediret si uellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergo habẽtur pro impijs, sed pro tempore duntaxat irregulares.

XIX.

PROinde nunc atrox mihi crimen obijcitur, q̃ Lutherũ uocauerim inuictum hæreticum. Nescio an forte sint, aliqui tam superstitiose theologi, qui inuideant Luthero nomen hæretici, tanquam illi cum Paulo apostolo commune, qui in actib⁹ apostolicis, coram Felice pręside, confitetur se seruire deo, secundum sectam, quam hęresim Iudæi uocant, uerum ego non dubito, quin probent Magistri nostri Louanienses, q̃ Lutherum uocauerim hæreticum, sed offendit forte, quod dixerim inuictum, quem ipsi cum Coloniensibus complicibus suis, primi omnium doctrinaliter cõdemnarunt. At ego Lutherum hæreseos damnatum non nescio, sed uictum non uideo, quum ille in hunc diem adhuc proficiat in pugna, regnetque in animis populorum, quos penes tantam fidem authoritatem que conciliauit illi plurimorum sacerdotum & monachorum & magistrorum nostrorum improbitas, inscitia, malicia, mendacia, de euentu loquor, non de dogmate, qui etiãsi scholasticissime oppugnatus sit, si rigidissime iudicatus sit, si augu-

ctissime damnatus sit, omnia tamen infeliciter aduersus illum gesta sunt, nec profuerũt, quo minus grassaretur hoc incendiũ, cui quo plus a magistris nostris, etiam a principibus & pontificibus repugnatum est, hoc latius dilatatum est, & iam etiam plęriq; principes, & epĩ, & cruditi, & theologi q̃ plurimi, & quędam integrę academiæ in illius dogmata discesserunt, & populus fere plus fauet Luthero, q̃ Romanę ecclesiæ, atq; Pontifici, quod si uictus est Lutherus, quid conclamatur ad generale concilium? Quid tantum negotij facessitur, non solũ magistris nostris (qui illum iam non minus metuunt, q̃ olim contempserunt) sed Pontificibus, & Cæsaribus, summis Christianæ relligionis monarchis. Certe oppugnatum q̃ ualidissime Lutherũ nouimus, uictum nondum uidimus. Primo enim in arenam hanc descenderunt Prierias, Hochstratus, Eckius. Sed ita pugnantes ut nil præter risum reportarent. Successerunt monachi, apud rudem plebem contumeliose contra Lutherum uociferantes, quid egerunt nisi quod ea quæ hacten⁹ latino sermone a doctis intra scholarum parietes agebantur, sparserunt in uulgus, & Lutherum saxonice scribere impulerunt factaque est uberrima hęresum sementis. Prodierunt postea academiæ Louaniensis, Coloniensis, Parisiensis, cũ suis nudis

articulis & doctrinalibus damnatiõibus, quæ dum fumis & librorum incēdijs implerent omnia acsi posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores uendibilioresq; reddiderunt. Tandem prodijt terrifica Leonis bulla, hæc adeo contempta est a Lutheranis, ut non dubitarint illam cõtumeliosis scholijs & glossematibus, sub diuo catamidiandam exponere. Additum est diploma Cęsaris nihilo fœlicius successit. Porro seuitum est hominum carnificina, quid aliud actum quàm truncata Hydræ capita. An hoc est uicisse Lutherum? De euentu loqr non de dogmate atq; utinam non etiã relligiosius p̃dicaretur Christus ab aliquibus hæreticis, q̃ a magistris nostris. An olim uictus dicebatur Arrius, quando plures habebat ecclesias q̃ orthodoxi, quãdo Romanus Pontifex & Imperator, erãt Arriani, quando uix tres episcopi superessent orthodoxi, quãdo in concilio Arrianorum, plures sederent episcopi suum dogma probantes q̃ in concilio ecclesiæ, ubi fuerat damnatum? An uictus dicitur Mahumetes, cuius secta in hunc diẽ latius patet q̃ relligio christiana? Iterum dico me de euentu loqui, non de dogmate. Quid ergo peccaui, si dixero Lutherum inuictum hæreticum, utinam mentiar, & Lutherus ab istis doctrinalibus damnatoribus, tam

fœliciter fuisset deuictus, q̃ fortiter prouocatus. Vtinam non solum sit inuictus hæreticus, & non etiam hæreticorum uictor, magno magistrorum nostrorum dedecore. Quis enim uicit anabaptistas? Quis restitit Sacramentarijs? Nonne unus Lutherus? Date uos uel unũ scriptum academiarum uestrarum, quo uel illos uel digitum latũ loco moueritis. Quæ utilitas uestra in ecclesia, an sufficit dicere: damnamus, quia sic determinauit Ecclesia? (ad cuius decreta tam strenue fugiunt Magistri nostri, quoties urgentur & hærent in causa, nesciẽtes producere scripturam qua se tueantur.) Certe idem sciunt quicunq; analphabeti rustici & idiotæ, idem potuissent suo tempore dixisse Hieronymus & Augustinus si id satis fuisset reuincendis hęreticis. O nunc salutarem hęreticum Lutherum, qui dormientibus magistris nostris, & longum somnum stertentibus, solus uigilauit pro ecclesia, illamque tam ualidis, tam uiolentis, anabaptistarum & sacramentariorum hæresibus totam pene Germaniam occupaturis liberauit solus. Sed uideor hic probare Lutherum, & in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter q̃ serpentem in teriaca, qui quum ipse sit uenenum, in hac etiam uenenis est uenenum: quod si uos nunc tã expediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumen-

tis expugnandum, q̃ olim prom ti fuiſtis, nu dis ſententijs condemnandum, & hactenus bene ſucceſſerit, pergite cum Cæſare in Germaniam, & clamate fortiter Magiſtri noſtri, per me non ſtabit, q̃ minus uincatur, ſed illud uos amice admonitos eſſe uolo, ut præſtantioribus argumentis contra illum agatis, q̃ hic aduerſum me utimini, quem authoritate ſcripturæ, & uirtute uerbi dei uictum eſſe oportebit. Quod ſi opinamini, cum Lutheranis non aliis argumentis pugnandum eſſe, q̃ faſciculis, & igne, uidete, & cauete, ne ipſi uobis reſpondeant, & flammis, & ferro, Erumpatque illorum hæreſis, in atrociorem tẽpeſtatem. Periculoſe fortaſſis iſta dico, & Lutheranorum patrocinium ſuſcipere uidebor, quemadmodum accepturi ſint Magiſtri noſtri, horreo, uerum ego me non Lutheranum, ſed catholicum profiteor, nec in illorum gratiam, nec in iſtorum odium, neq; ob quorumcunque metum fieri uolo hæreticus, & ſi cecidero in errorem aliquem, quod humanum eſt, pertinaciter perſeuerare non intendo, ſed ita cecidiſſe me fatebor, ut ſciam me honeſtiſſime ſurgere poſſe.

XX.

SVccedit aliud crimen, ꝙ theologos uocarim Lenones, ſi ad hoc probandum, exempla adduxero, ex nouellis Bocatij, mox dicturi

cturi sunt, illum lusisse iocis, at si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum iocum, alterius ioco redimere, sed q̄d si ego hoc, de uno atq; altero theologo uerum faciam, ostendāq; qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinite ueritas, etiam theologos esse lenones? puto non negabunt, sed dicent theologico nomini iniurium esse, & piarum auriū (quæ de illis tam altum sentiunt) offensiuum, fateor si serio, & iniuriandi animo dictum esset, modo quod piaculum est, si theologicum nomen admiscuerim argumento iocoso, quod in nullum hominum genus nō ludit, quod neq; principibus, neq; pontificibus parcit, neq; sanctis patriarchis & prophetis, quo forte non iniuria reprehēdere potuissent, me ineptire ex uerbis & exemplis sacræ scripturæ, & irreligiosiores ioco ludere. Sed quia etiam ipsi theologi id nonnunquam faciunt, & a multis fieri solet citra omnem impietatis notam, iccirco transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitāt, illud in theologos scādalose dictum, ita ut etiam si uerum esset, tacuisse oportuerit, ne quid maiestatis theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, a Beda Parisiensi profectum, ualde suspectum esse de hæresi, quicunq; quocunq; modo, male senserit de theologis, & monachis, aut de illis irre

uerenn

uerentiore ſermone loquatur. At quanto irre uerentius iſti theologici magiſtri noſtri, non nunquam loquūtur de deo, de Chriſto, de inte merata uirgine Maria, quum diſputant illum potuiſſe ſuppoſitare omnem naturam, puta Crocodili, Torture, Cynocephali, & illum ſecundum naturam ſuam, non minus eſſe in culina, aut cloaca, q̄ in celo? An mater Chriſti, aliquando ſenſerit primos naturę motus, ſiue carnis pruriginē? & dum his obſceniora de deo, de beatiſſima uirgine, diſputare non pudet, offenduntur ſi quis inquirat. An theologus poſſit agere lenonem? an theologus poſſit eſſe nō minus in proſtibulo, q̄ in ſchola?

XXI.

VEREbar ne poſt impaſſibiles offenſionum magiſtros noſtros, tandem etiam prodirent aduerſum me meretrices, atque Lenones, & ſui ſcandali articulos producerent. Verū ab hoc metu præter ſpem liberatus ſum, uicitque expectationem meam, iſtius ficulnei theologi peruicacia, (quis enim expectaſſet, ut Louanienſium theologorum maieſtas, ſeſe ad meretricum lenonumque patrocinia demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna authoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cuius deforme patrocinium, turpi compenſetur premio, qui gratis in Veneris Phano ſacrificet, &

ficet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea statua. Olim iocatus Petrus Rauennas, dixerat, scholares Italos, non posse uiuere sine meretricibus. Postularunt illum scandali Magistri nostri Colonienses. Declamaui ego, rempubl. posse stare sine meretricibus, & me impietatis postulant Louanienses, & q̊d illis tunc placuit, nũc istis displicet. Itane magistris nostris, pro tempore, & loco, ueritatem, & hæresim, & scandala, præsumere licet? forte dicere illis poterimus, sicut ait Christus ad Pharisæos: Venit Ioannes, neq; manducans neque bibens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis, manducans & bibens, & dicunt ecce homo uorax, & potator uini, publicanorum & peccatorꝝ amicus. Quis istis canibus, posset rite lectum sternere, qui accubituri, huc atque huc, sic in gyrum uoluuntur, ut nescientes quã in partem casuri sint, etiam nescire cogamur, ubi puluinar illis collocãdum sit? Dico autem iterum ego, quia om̃is potestas desuper a deo est, ad honorem & utilitatem ei⁹ a quo est, exerceri debet, & non contra. Quare principes & magistratus, tenentur, eos qui in legem dei palam & publice delinquunt, iustis legibus coercere, nõ publica authoritate fouere, tueri, & publicis theatris hospitari, quẽadmodum de publicis usurarijs non admittendis, neq; hospi

tandis, statutum est, per Gregorium decimũ, in concilio Lugdunensi, ut habetur in c. usurarium, de usur. lib. vi. Simili ratione lupanaria, & scorta publica, fouere non licet, quum sint in Deuteronomio, atque etiam in euangelio, utraq; diuina lege, uetita, quibus accedit etiam c. meretrices xxxij. q. iiij. Nec urget me citatus per articulatorem. c. si quod uerius xxxiij qu. ij. quum Augustinus ibi loquatur de malo deliberato, & ineuitabili, de quibus alibi ait Gratian. d. xiij. c. duo mala, & c. nerui testiculorum, & xxij. q. ij. ca. Dauid, & aliquot sequentibus. Deinde, licet tolerabilius malum sit, adulteriũ q̃ homicidiũ, & meretricatus q̃ adulterium, tñ institutum prostibularum, atque ratio eam turpitudinem publicis indultis & priuilegijs fouendi, damnabile est. Verum ego hanc sententiam nulla pertinacia dẽfendere præsumo, sed inter illas referri uolo, in quibus unicuiq; in suo sensu abundare concessum est, idque non ueritatis diffidentia, sed seruandę modestiæ gratia. Neq; quisquam in hoc scandalizari debet, ubi dissuadentur aut reprehenduntur uitia, si quis amarulentiore hyperbole utatur, quũ eiusmodi in Hieronymo, in August. in Bernardo, in cunctis fere sanctis p̃ribus legimus, & quotidie in ecclesiasticis cõcionibus grauiora terriculamẽta inoffensi audiamus.

XXII.

VERVM, ut ſolet diſputatio diſputationem gignere, ueniam mihi dabit articulator, ex hoc argumento ſuo, & citato per illum Canone, aliquid non extra propoſitum inquirere. Si e duobus malis, quod minus eſt eligibilius eſt, tolerabilius eſt, & q̊d puto conſequi, etiam mitius puniendum eſt. Quæro, quid faciet ſacerdos incontinens, fornicabitur ne, an nubet? utrobiq; peccatum eſt, utrūq; uetitum eſt, hoc quidem lege diuina, illud conſtitutione Romanæ eccleſiæ, utriſque fidem iurauit, deo & eccleſiæ, illi in baptiſmo, huic in ordine. Quod ſi fides frangenda eſt, ſi iuſiurandum ſoluendum eſt, ſi lex pręuaricāda eſt, utrum illorum duorum malorum eligibilius eſt, utrum tolerabilius eſt, utrum mitius puniendum eſt, fornicari, an nubere? Scimus Paulum dixiſſe, qui non continet nubat: Melius eſt nubere quàm uri. Item, unuſquiſque uxorem ſuam habeat, propter euitandam fornicationem. Sed de ſacerdote incōtinente, quid dicit articulator, an ita, qui non continet ſacerdos ſcortetur, minus malum eſt ſcortari, quàm nubere. Accedat lupanaria, proſtibula, meretrices, quarum non eſt numerus, ut non alligetur uni uxori, quoniam polluitur ſacerdotium coniugĳs, nō polluitur meretricibus.

Hoccine suum argumentum erit, quomodo euadet laqueum, forte est dare aliquod medium, quo neque meretricetur, neque nubat, sed soluto aureo habeat concubinam. Facient fortassis pro illo, ex Toletano concilio, & ex Isidoro, duo illi canones, quos posuit Gratianus xxxiiij. d. dicentes: Q, homini christiano qui non habet uxorem, loco uxoris liceat habere concubinam, dummō unica cōcubina contentus. Neque desunt theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes nō abiurare incontinentiam, sed cōiugium, quia non abiuratur, quod nulli permittitur, forte scādalizabit magistros nostros, hunc casum hic illis propositum, neque ego serio proponerem, nisi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hic nihil assero, sed inquiro, cupioque doceri huius argumenti solutionem.

XXIII.

SEquitur alia tragica propositio: Mercatores & milites ueram pœnitentiam agere non posse, quam non dubito a fratribus aliquibus huc insertam, ut qui plurimum soleant a mercatoribus & militibus male partorū portiunculas corradere, dum participant illis sua benefacta, & preculas, securas cōscientias pollicentes, si illis plurimum predæ in sinum ef-

fundatur, in quo habent scientiam quæstuo-sam. Sed quum sit hęc sententia Augustini, in libro de pœnitenti. & ego illum authorem uer borum illorum citauerim, non mecū, sed cum Augustino hanc propositionem delitigent. Necesse enim est, ut aut illum mecum faciant scandalosum, & hęreticum, aut me cum illo pa riter absoluant. Sed uideamus si forte commo da aliqua interpretatione poterit nobis suc-curri, atq; ego cum Augustino, ab hac sermo-nis scandalosa impietate liberari, ad quod ne-scio an op⁹ erit mirifico illo, ex magistrorum nostrorum mysterijs sophismate, quo dicunt, hanc esse ueram. Peccatores deus non exau-dit, cōtra falsam, si dicatur, deus non exaudit peccatores. Quis catholicorū dubitat, de nul-lius peccati pœnitentia desperandū esse? sed ea est patrum loquendi consuetudo, ut sæpe di-cant peccatum aliquod impœnitibile, seu in-expiabile, quod difficile expietur. Quemad-modum Ambrosius dixit solutionem quadræ gesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus ad Symonem inquiens: Age pœnitentiam, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli nanq; deo in manu est, dare resipiscentiam, si-ue pœnitentiam peccati. Potest etiā tanta esse malicia, tanta enormitas criminum, tanta con tinuatio & assuetudo peccandi, in homine, ue-

ut in naturam uersa, ut deus hominem illum nolit sua gratia uocare ad pœnitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaōis. Legat igitur iste articulator Canones, quos Gratianus ex Leone, Chrysostomo, Gregorio, Augustino, Cassiodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus suis di uersis locis tradiderunt, neque nodum in scyr po quærat. Quod si dicat mihi, oportuisse hęc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interpretabar, sed declamationem scripsi, cu- ius argumentum non in laude, sed uituperio, non in defensione, sed accusatione uersaba- tur, nec concionabar apud imperitam ple- bem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamētorum uenatores, licet theologiæ titulo inflentur, imputent suæ infelicitati, qui non didicerunt tropos sermo- num & scripturarū, necessarios ad eorum bo- nam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam auaritiam & rapacitatem of- fendit.

XXIIII.

NON sunt hæc uerba mea, sed perfidus cauillator, suo more statuit sensum quē impugnaret, & scripta mea, tam in sensu, q̄ in uerbis deprauauit. Ego in capite de arte mili- tari sic scripsi: Augustinus atq; Bernardus, ca

tholici in ecclesia doctores hāc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & apostoli longe aliter sentiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obligari nos de necessitate salutis credere ecclesiæ doctoribus, neq; etiam ipsi ecclesię, nisi in his quæ ad substantiam fidei pertinent, quia in illis spiritus admonēs, docet ecclesiam omnem ueritatem. Atque ipse Augustinus ad Vincentium: Hoc genus literarum (inquit) ab authoritate canonis distinguendum est, non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat, sicubi forte aliter sapuerunt, quàm ueritas postulat. Sic ego Augustini, & Bernardi, & sanctorum patrum omnium, & quorumcunque eruditorum authorum scripta, extra canonem bibliæ posita, debita cum reuerentia semper suscipio, non tamen ita authoritate illorum me obligari puto, quod non liceat illis contradicere, aut ab illis alicubi diuersum sentire, aut circa eorꝝ scripta dubitare, nisi probent per scripturā sacram euidenter expressa, aut per uniuersalē ecclesiam fuerit determinatum, illa firmā & indubiam cōtinere ueritatem, sicuti de epistola B. Leonis ad Flauianū, factū legitur, in. c. sancta Rom. xv. d. An igit Augustinus & Berna. de bello ꝑ oīa recte sentiāt, ego adhuc dubito,

pontificijs decretis, debitam obediētiam exhibeo, concilijs generalibus plus tribuo, tamen ineffabilem ueritatem, circa quam solam uersantur & fides & hęresis, illis nō tribuo, quum hæc sint solius sacrę scripturæ, & sanctionum uniuersalis ecclesiæ, in his quę ad substantiam fidei pertinent, in cæteris ecclesiam errare posse, etiam scholastici fatentur theologi, neqꝫ tamen omne q̊d a Christo & spiritu sancto non est, hoc ilico illi contrarium est. Multa in scripturis exposuerūt authores, aliena a sensu spiritus sancti, & inter se pugnant contrarijs opinionibus, nonnunqꝫ a seipsis dissident, quum spiritus sibi repugnare, & secum dissidere non possit, tamen non protinus contrariantur spiritui sancto, nec propterea reijciendum est, omne quod a spiritu sancto nō est, cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit a spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas ꝓ fabula ridet, tamen non protinus reijciendæ sunt interpretationes, quantumcunqꝫ inter se uariæ sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid admittant aduersus consilia euangelica, ubi deest maliciosus illorū contemptus. Nonne Paulus apostolus consilium dat, quod se dicit nō habere a domino, & habet domini pręceptum, quod tamen nō exigit. Scimus quod olim

olim deus in uetere testamento permiserit bella, neq; tamen sinebat suos principes adornare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut legitur Deuteronomij capite uigesimosecundo. In nouo autem Testamento, promissa est pax perpetuo fœdore conseruãda, sicut in eius recessu dixit testator Christus: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis, cuius doctrina tota est ad charitatem, ad fraternam cõcordiam, ad patientiam & dilectionem, non admittens maleuolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adijcere, & fraudem pati, sicut de his ad Galathas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plerisq; alijs locis docet euangelica lectio. Nullum ergo inter ueros christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & cõtra euangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Iudæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, unde dico illam propositionem, Christiano ut Christiano nõ licet bellare, citra omnem hęresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumniantur a me Augustinus, & Bernardus, & Ambrosius, & cæteri doctores, & pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant, sicut neque qui iurare permittunt, ilico contra

Christum permittunt, quod ille dixerit non iu-
randum omnino. Nam quæcunque pro perfe-
ctione euangelica prohibentur, sic prohibita
intelliguntur, nisi rationabilis urgeat necessi-
tas, ut ait. ca. ita ergo. xxiij. q. i. Neque Augu-
stinus, Bernardus, & Ambrosius, bellum sim-
pliciter & indistincte, quantumcunq; iusta de
causa susceptum probant, nisi simul ex necessi-
tate, atque cum fide, & relligionis amore fu-
erit susceptum, quanquam dicat Ambrosius,
neque hoc esse euangelicæ perfectionis, ipse-
que Bernardus, mundanam militiam expres-
se appellat malitiam, ubi qui cadit (inquiens)
perit in ęternū, qui occidit & uincit, uiuit ho-
micida. Itaque licet a perfectis non sit bellan-
dum, docente Apostolo ad Romanos, nobis
iam ultra bella non esse carnaliter peragenda,
sed animę certamina, contra spirituales aduer-
sarios desudanda, quod idem ex uerbis Gre-
gorij, ostendit Gratianus, in. c. nisi bella. xxiij
qu. prima. Propterea tamen non plane prohi-
betur iustis & necessarijs causis belligerari, &
si hoc non exceperit Christus, qui nec litigan-
dum coram iudice, nec iurandum docuit, si-
quidē a Christo priuata uindicta prohibetur,
publica quæ legum officio fit, ut iudicia, sup-
plicia, bella, nō sic prohibetur. Quare nō etiā
pugnāt cū Christo, qui q̄d ille pro perfectio-
ne

ne euangelica docuit, diuersa rõne tractant de statu ciuili. Nõ ergo protinus damnatur princeps qui bellum gerit, sicut nec iudex qui pronunciat sententiam, ꝙ agat contra Christum, & euangelium, quum agat ex officio ciuili, nõ ut christianus, neq; afflatus spiritu sancto, sed ut minister humanarum legum. Nonne Christus in totum uetat diuortiũ, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonia, multas alias ob causas, a Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro iudiciali, de consuetudine, de authoritate monarcharum, quæ non sunt de perfectione Christianismi. Neque uero omne illud hæreticum est, quicquid extra euangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra consilium est, Quod si utrunq; de hæresi suspectum est, utrũ propius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum a bello, quod consonat euangelio & apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in euangelicis literis: certe theologorum officiũ est, hortari ad charismata meliora, ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet theologos dissimulare tam aperta Christi & apostolorũ dogmata,
pro-

propter opiniones Augustini, Bernardi, Am
brosij, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi
bella probant, eadem etiam pluribus locis im
probant, & detestantur. At cuperem uidere,
ut isti theologistæ, qui tam religiose bello pa
trocinantur, uel unicum Christi uerbum, aut
euangelij sensum producerent, bella hæc com
probantem, quod si fecerint, & non inique eo
detorserint, uictum me fatebor, & herbam il-
lis dabo.

XXV.

NEQVE hæc mea uerba sunt, nec mea
intentio, quod Christo repugnante, or
do militantium est in ecclesia, sed quod scele-
ratissimum illud militiæ genus, de quo loquu
tus ibi fueram, prætextu ordinum illorum ir-
repserit in ecclesiam, quod si quis negare ue-
lit, non deerunt ad manum horum scelestissi-
ma exempla, quorum myriadibus uel obrui
posset. Proinde quum bellum res sit crudelis
magis q̃ pia, & necessaria plus quam honesta,
non adeo decet religiosos, euangelicam perfe
ctionem professos, q̃ tolerabile est in homini-
bus prophanis, nec ipsa eorum militum pri-
mordia, uacant reprehensione. Nam quum a
Ioanne patriarcha Alexandrino, primũ insti-
tutus esset ordo hospitalariorum, propter pe-
regrinos Hierosolymam petentes, ita ut sacer
dotes

dotes & fratres instructioni & sacrorum mini∣sterio insisterent, cæteri autem barbari laici, quos cõuersos uocant, peregrinos ad spectan∣da sacra loca ducentes, interpretes agerent, il∣losq; a Saracenorum contumelijs tuerentur, tum eleemosynarum collectas, dona, cætera∣que monasterij temporalia, administrarent. Sed ut solent ex bonis principijs pessima quę∣que subsequi, quum in immẽsum creuissent reli∣gionis illius diuitiæ prædicti conuersi, qui il∣larum negociationes & procurationes age∣bant, licet rudes & imperiti laici essent, in tan∣tam ambitionem elati sunt, quod supra uene∣randum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese extollentes, pro conuersis & seruis, totius or∣dinis domini, & præceptores facti sunt, atque pro hospitalitate, militiam professi sunt, gra∣tissimum deo seruitium sese præstare existi∣mantes, si sua manu q̃ plurimos infideles occi∣derent, & in tartara mittentes diabolo sacrifi∣carẽt, dum interea aut nullos, aut paucissimos lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus ue∣rubus pugnent aduersus capos & perdices, q̃ lanceis contra infideles. Cõtra quos acerrime inuehitur diuus Bernardus, & de quibus uere dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes ui∣dit sub sole, uidelicet seruos in equis, & domi∣nos quasi seruos ambulantes super pedes, qđ

con-

considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter cōsuluerunt, quod suis barbatulis conuersis, temporalium & prouentuum suorum negotiationes & procurationes, non committunt, sed seruos seruilia duntaxat curare permittunt.

X X V I.

IN capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc uerba loquutus sum. Quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras dei, magnis uenerationibus traducimus, non absq; idololatriæ periculo, sed hæc latius in relligione disputabimus. Nōne ibi expresse fateor, me non assertiue, nec definitiue, sed disputatiue, & inquisitiue loqui, remittēs lectorem, ad eius rei ampliorem sermonem posterius de relligione requirendum, uidelicet in capite proprio de imaginibus, in quo post lōgam disputationem, tandem sic assertiue concludo, inquiens: Atq; hic uos scire uolo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & Leo imperatores damnati sunt. Quis hic non uideat huius articulatoris malitiosam cauillationem, qui ista odio malo dissimulans, obticuit. Quid enim scandali est, si pro euitando scandalo, ad

moneo periculi, quod esse potest, non ex imaginum natura, sed ex immoderato, aut superstitioso cultu, uel ex defectu consilij, rudis plebeculæ, (Quum nec hodie unanimiter, nec sufficienter explicatum sit a theologis, quomodo cultus & ueneratio, competant rei inanimatæ) uel ex hypocrisi & auaritia sacerdotũ, & monachorum nonnullorum, quibus quæstus acceptior Christi gloria, quiq; ad eiusmodi plebis errorem conniuent propter lucrum, quod inde solet illis accrescere. Hinc Aegyptiorum more fere nihil non infertur aris, hinc uidemus cum Ioba & Bernardo, etiam diabolum traduci in aras dei, similiter cum Georgio crocodylum, cum Roccho canem, cum Antonio suem. Venerabile Eucharistię sacramentum, procul ab aris, ad angulum aliquem detruditur, ante quod uix una ardet olida lampas, dum insensata illa simulachra, collustrantur innumeris cęreis. Quod siquis rem diligenter expendat, comperiet, fortassis in non minorem abusum prolapsa nostra simulachra, q̃ olim fuerũt idola Ethnicorum. Quis non cultus nostris istis exhibitus est, dum alterum altero augustius adornatum, & appensis omnis generis anathematibus, uelut mercimoniarum taberna instructum, ac coëmpticijs indulgentijs, magis propitium prædicatum,

admentitiisq; miraculis, potentius & prope diuinius confictum est, contrà qua non contumelia affecta sunt nostra simulachra, si quando nobis minus propitia credita sunt. Quoties uidistis, lętis uitibus, Vrbani simulachrum, Bacchi instar frondibus coronatum, fidibus, tibiis, tympanis, præeuntibus, comitante sacerdote, solenni gratulationis pompa, per ciuitatem humanis humeris delatum, peractisque bacchanalibus, in taberna quapiam uinaria, sacerdote & reliquis bene potis, eadem põpa templo suo restitutum. Nonne etiam uidistis, si forte gelu, aut pruina, uites aruissent, idem simulachrũ, per luta, per sordes, per stercora, laqueo tractum, insuper consputum, cõspurcatum, & omni contumeliarum genere affectum. Taceo quid uestri agãt Hollandi, cum Paulino idolo, si quando in conuersionis eius festo, aut nix ceciderit, aut pluuia, nonne hæc uidistis, & tacuistis, tacendo cõsensistis, elatis cachinnis arrisistis, & socii sceleris facti estis? Quid socii, imo uos tam pernitiosi sacrilegii, detestabiles authores extitistis, aperuistis insanę plebi tẽpla, tradidistis conspurcanda simulachra, & caput abhominationis fuistis, & cauda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontificum fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum inquisitores, & magistri,
quem

quem illorum unquam aut hæreſeos, aut ſcan dali poſtulaſtis, & nunc (ſi dijs placet) cogar ego de hæreſi cauſam dicere, ſi quid cõtra aliquot ſuperſtitioſa ſimulachra, illorumve abuſus, uel hiſcere auſus fuero, eo q; habetis in illis relligionem queſtuoſam, & quæ ad cruditionem rudis plebeculæ, pro ſignis, uix tãdem recepit eccleſia, feciſtis uobis inſtrumenta auaritiæ ueſtræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ. Si qui ergo ex capitulo de plaſtica, proferunt quod accuſent, quia me oderunt, inuenient in capite de imaginibus, unde me excuſent, qui me amant. Non enim improbo imagines, quę ad notitiam deducunt eorum, quæ in uero unius dei cultu conceduntur, ſed quando a cultu latriæ unius dei abducunt, quaſi in ipſis imaginibus & ſtatuis ſit aliquid diuinitatis, aut illis alligetur, tunc quia decipiunt, & a ueritate auertunt, merito damnandę ſunt, non aliam ob cauſam, concilium Laodicenſe, & damnauit, & anathemate percuſſit, eos qui colerent angelos, quaſi tales committerent idololatriam. Atque utinam plebs imperita hodie non periclitaretur in imaginibus, & non cum acceptione adoraret, quas indifferenter pro ſignis cōlere deberet. Atque ſacerdotes non quærerent lucrum, a quibus deus uitari iuſſit periculum.

XXVII.

HAEC est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & uelut Erinnis in tragœdia, quæ si in hac Declamatione scripta nõ fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium cęterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patrauit. Sed inuenirent hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemauit, dicens: Diabolus est author cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quàm priore, qua etiam mortui inuoluti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & ualde, si tam sancta sit cuculla, quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, a quo solo uitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, quum in capitulo de statuaria & plastica, narrassem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum, nec liceat mihi scribere, ꝙ pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non uideat, quanta calumni

andi

andi scabies, teneat istos articulatores, qui etiam a iocis, & salibus uenantur quod condemnent. Non puto aliquos theologos tam stupidi, tam insensati cerebri esse, aut adeo (uel extremo senio) desipere, ut putent me serio probare, iocum quem hic recito, quodque pro hoc ludicro, me serio respõdere uelint, quum dicat Augustinus, in quæstionibus super Genesim, & habetur xxij. qu. ij. quod ait, uidelicet quæ non sunt, si non serio, sed ioco dicantur, non deputantur mendacia, neque piarum aurium offensiua. Quis non rideret magistros nostros, si ad theologicum rigorem excutere uelint, nouellas Bocatij, & facetias Pogij. Forte sunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis relligionis (ne dicam stupiditatis) zelũ, non possunt ferre iocum in cucullam, dicentq; cum cuculla nõ fuisse agendũ ioco, fateor me ignorasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum authoritate scripturę sacræ periclitari fidem, si quis quid iocetur in cucullam, aut fortassis de illa minus bene senserit. Hoc unũ scio, euangelium non docere, non præcipere, non consulere, discrimina uestium, neq; quod cultus uestiũ, sicut nec esca, cõmendet homĩes deo, cuius spiritu (ut ait Pau.) transformamur de claritate in claritatem, non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calceis in cal-

lopedia, de toga in sagum, de ueste in uestem, de rustico cucullo in effeminatā cucullam fratralem, ac si perfectio euangelicæ relligionis, pendeat a ueste & cultu, quæ sunt traditionis hominum. Narrauit mihi his diebus, uir quidam pius iuxta & eruditus theologus, ex familia Franciscanorum, & ex eius ordinis primariis, Franciscanos olim fusca & fere subnigra ueste usos, quo colore adhuc moniales eius ordinis multis locis induuntur, quumque propterea ab Augustinianis non satis discernerentur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis præcingebantur, orta lite post multas tādem contentiones, Augustiniani acceperunt latum illud, & longum pendens, pelliceum cingulū, osse bubalo, aut multis ęreis emblematibus ad ornatum, deinde etiam Franciscani lucidiore colore sese ab illis discreuerunt. Cum eisdem Augustinianis, quondam litigarunt Dominicani, coram (si recte memini) sui ordinis Romano pontifice, uolentes Augustinianos albam ponere tunicam. Iamque ita fore decreuerat pontifex, comminatus Augustinianorum procuratori, sese pronunciaturum, ubi rediisset in crastinum (egrediebatur enim urbem) quumque procurator dixisset Pontifici, & si non redieris pater sancte. Respondit ille: Maneat uobis habitus uester cum benedictione dei,

dei, at Pontifex eodem die occidit, sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu inuitis Dominicanis. Non minore discordia, nuper apud Germanos contendebant inter se Franciscani, nam obseruantes aduersus cōuentuales instabant, uolentes illos in signū discretionis mutare habitum, quibus a conuentualibus respōsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si obseruantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerent calopodia. Has atque similes de uestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere uellem, possem amplo uolumine insignem cucullomachiam scribere, ad q̊d si me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura sunt. At uero scimus Christum esse deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inuētum diaboli, sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio non dixi, & ridiculę fabellę seriam interpretationem fabricare, sed ostendere uolui, istis tam pie articulatis magistris nostris. Quod tāetsi iocus sit, tamen non esse usquequaq; falsum, atq; licet nō sit necessario uerus, tamē forte probabilē esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, ut mihi & in præsens, & in reliquum, de his & simili-

 bus,

bus, aliquid declamanti, aut ſcripturienti, æ-
quior ſit illorum moroſitas, & benignior ſit il
lorum iniquitas. Neq; iſte loquendi modus,
rurſus offendat magiſtrorum noſtrorum, ac
latebricolarum monachorum pias auriculas,
nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magi-
ſtro noſtro, pariter & monacho accepi, ubi
ait: Licet rationabilius ſit credere, potentiam
creandi, creaturæ communicari non poſſe, ta-
men defendi poſſe, quoquo modo, creaturam
poſſe creare. Ad huius ergo concluſionis imi
tationem, liceat mihi quodlibetare (ut ueſtro
uocabulo utar) licet rationabilius ſit credere
cucullam ex zelo relligionis inſtinctu ſpiri-
tus ſancti inſtitutam, tamen defendi poſſe, il-
lam quoquo modo, & nonnunquam etiam a
diabolo profectam. Vtinam tanta eſſet cucul-
lę ſanctitas, ut omnes monachos & fratres, ad
ueram pietatem inflammaret, & a diabolico
calumniæ ſpiritu emundaret. Vtinam ſacro-
ſancta cuculla, haberet tot profeſſionis ſuę imi
tatores, quot habet dignitatis ſuæ buccinato-
res. Ego nullos monachorum ordines, ritus, ue
ſtes, cæremonias, nullum probatę uitæ genus
inſector. Ego ut nō ſum tam inſolens, ut taliæ
ſerio promittere, aut defendere uelim, quę ali
cubi in declamationibus, aut placitis, per io-
cum effutiui, ita nec graues uiros decet, quę io
co di-

cta sunt, serio reprehendere, ego quãtum monachorum ordinem uenerer, quantum monastico instituto faueam, ipsa nostra quam scripsi de uita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quę de malis monachis & eo nomie indignis loquor, me ad ordinum iniuriam nõ referre. Similiter in quærela mea, bonos semper excipio, ubi cum pueris mihi res est, qui nihil habent relligionis monasticę, præter cucullam, & quem uocant clypeum impudentiæ, ac solo cultu, & cęremonijs, sanctimoniam apud uulgus profitentur, quum eorũ uita, & mores, minime respondeant ornatui, quos tamen utcunq; ferendos censerem, si tantum male uiuerent, nec malos etiam alios facerent, & ut est in euangelio, ipsi uon ingredientes regnum cœlorum, etiam alios excluderẽt. Nemo ergo putet, a me taxari bonos Monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pij monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere q̃ multa dicere. Vos autem quoscunque pios ac ueros Monachos, paulo hinc aures auertere iubeo, donec malis illis satisfecero, ne uos meo sermone læsi, quidpiam de me grauius æstimetis, quando magis uestram sanctimoniam laudare q̃ exasperare uelim.

XXVIII.

LEgitimi censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare uerba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis aut impietatis. Deinde ualidis & neruosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes cõtra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui patres & theologi librum aliquem reprehensuri, totum interserebant de uerbo ad uerbum sermonis contextum, nihil reliquentes, ut ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Cõtra iste uersutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, ubi quæ præcedunt & sequuntur, si candide & integre narrata essent, facile submouerẽt errorem. Deinde astutus sycophanta, mutauit uerba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, prophetas & euangelistas mendaces in quibusdam inuentos, sed q̊d alicubi a ueritate defecerunt, & secũdum quid fuerunt mendaces, qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est a loquendi apud scholasticos theologos consuetudine. Propterea dignum putauit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinarię belluæ, doctorem

ctorem, scholasticum pariter & monachum, & Franciscanum, sed uirum eruditissimum, & theologum non uulgarem. Is est Franciscus Georgius Venetus, qui in opere de Harmonia mundi, capite secundo, primi toni, secundi cantici, in hæc uerba scribit. Defecerunt prophetæ, ex aliqua mutatione facta in ijs quibus prophetauerunt, adeo quod ipsorum omnium uaticinia reperiebantur aliquando conditionata, & uisi sunt, & secundum quid fuerunt mendaces. Hunc & ego imitatus, dix prophetas alicubi a ueritate defecisse, & secundum qd fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent sermone improprio, tamen sensu pio, ipsa monstrat addita illis declaratio, omne scandalum tollens, unde tenent domini de rota in decisione DCCCLXXII. in antiquis, standum esse intentioni, non uerbis. Non enim intentio uerbis, sed uerba intentioni deseruire debent, etiamsi proferens uideatur talis animi fuisse, qualia uerba sonant; tamen si ex circumstantijs, uel alijs appareat contrarium, non statur uerbis, sed intentioni. Quod si de mente uerborum dubitatur, semper recepta fuit dicentis declaratio, a cuius animo uerba dependebant, nulla impediente temporis præscriptione. Sed hanc declarationem, dissimulata conscientia, transit callidus hic calumniator, & aliam sub-

 stituit

ſtituit, quam tamen elicit per rationem Quaſi.

XXIX.

IAM uero, quum non ego ſic interpretatus ſum, ſed ſic calumniatus eſt iſte caſearius (debui dicere quaſarius) quærere tamen libet, illi morem gerens, ſi ſacra ſcriptura nihil habet ambiguitatis, unde tam uarie, & ſæpe ſibi repugnantes authorum interpretationes, ſi nullum eſt ex ea periculum, quomodo Paulus dicit: Litera occidit, ſi nihil incerti, unde tot ſcripturæ libri & capita numerantur a plærisque inter apocripha? certe ſtat firma & inexpugnabilis ſententia, ſcripturæ infallibilitatem, ueritatem, ſynceritatem, certitudinem, omnem eſſe a uerbo & ſpiritu dei, quæ a nullo comprehendatur, niſi cui uoluerit ille reuelare. Non enim eſt homo uerax, in quo deus nō loquitur, ut ait Auguſtinus pſalmo centeſimo octauo: Tantumque abeſt quod hæc propoſitio ſit impia & ſcandaloſa, ut eius oppoſita (uidelicet ſacram ſcripturam habere infallibilem dilucidam, inoffenſam, ueritatem, aliunde quam a uerbo dei) ſit non ſolum ſcandaloſa, impia, piarum aurium offenſiua, ſed plane hæretica, & omnibus faſciculis & ignibus digna. Omnis autem diuinæ ſcripturæ caligo, non de ſui natura accipienda eſt, ſed a noſtri intellectus,

aut

aut infirmitate, aut puersitate. Hinc multi cæcutiunt, multi hallucinant, multi offenduntur, & multi in hæreses prolabuntur, non propter scripturam, sed quia confidentes adinuentionibus suis, ex humano ingenio, & contentionum artibus, illam metiuntur, non ex spiritu uerbi dei, qui solus largitur scientiam diuinorum, & intelligentiam scripturarum, omnibus autem secundum certam mensuram, quantum necesse est, & expedit ecclesiæ, multa reseruans etiam posteris. Sic multa spiritus sanctus reuelauit recentioribus theologis, quæ antiqui patres, & ueteres theologi olim non attigerunt, & sunt adhuc in sacris literis multa nondum explicata, in quibus quum se multi torqueant commentatores, multa in uarias sententias disputent Magistri nostri, nullus tamen adhuc illorum ambiguitatem resoluit. Nam quam diu uariant opiniones, nondum apud illos comperta est ueritas, cuius generis sunt, quæstiones de Genealogia Christi, prorsus inexplicabiles, in quibus adeo uariant Origenes, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Lyranus, Burgensis, & ab illis dissident recentiores quidam, ut Annius Viterbiensis, Petrus Galatinus, & Iacobus Faber, & adhuc sub iudice lis est. An in descensu spiritus sancti,

omni-

omium linguis loquuti sunt Apostoli, an uni ca loquentes ab omnibus sint intellecti. An in extremo die aliqui immutandi sint, qui non fuerint mortui, quum de hoc diuerso modo legant apud Paulum antiqui patres, alij liberam permittunt utramuis semper lectionem. Eiusdem generis sunt, quęstiones illæ de distinctione personarum diuinarum, de unione diuinæ & humanæ naturæ in Christo, & quomodo Christus dicatur nescire supremum diem, soli patri deo cognitum, de peccato in spiritũ sanctum non remittendo, & eiusmodi plura, de quibus in hunc diem indecisis quæstionibus theologi conflictantur. Huc pertinent etiam multæ admodum difficultates, quę sese nobis in euangelistis offerunt, ex quibus plures colligit Hieronymus, ut illud apud Matthæum, ubi citat ex Hieremia, & acceperunt triginta argenteos præcium appreciati, quod appreciauerunt a filijs Israël, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus, quod non solum Hieremias non sic intendit, sed neque in forma scripsit, citat etiam Zachariam, in hæc uerba: Percutiam pastorem & dispergentur oues. Ptopheta autem non sic ait, sed rogans deum inquit: Percute pastorem, ut dispergantur oues. Dicit alibi, ut impleretur quod dictum est per prophetas, quia Nazarę-

us uo-

tus uocabitur, quod tamen nusquam legitur in prophetis. Et Marcus euãgelista, exorsus euangelij historiam ait, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce ego mittam angelum meũ, quod Esaias neque scripsit, neque formaliter intendit, & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam. Descendit Iacob in Aegyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichen, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, a filijs Emor, filij Sichen. Verum alio sensu, alia intentione, hęc scripta sunt in Genesi. Dauid quum uellet ædificare templum dño, dixit illi Nathan propheta: Omne quod in corde tuo est, uade & fac, quia dominus tecum est, uerum longe aliter loquutus est illi dominus. Quod si quis hic dixerit, euangelistas, & prophetas, mendaces secundum quid propterea non arguit illos falsitatis, ita ut mereatur cum Celso, Iuliano, Porphirio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

XXX.

QVOD piaculum est, si pono diuinę scripturæ authoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia, an propterea uidebor negare sanctos patres, qui ex spiritu sancto in eam commentati sunt? minime. Ego quos-

quoscunque sacrarum literarum expositores, semper unice ueneratus sum, & ueneror, sed scio me maiorem reuerentiam debere scripturæ, quam firmiter credo, & scio, sic a deo proditam, ut sine omni humana industria, certam in semetipsa sui habeat sententiam, & intelligentiam, nec ullis se flecti patiatur externis cōmentarijs: duo autem externa, quæ non sunt ex spiritu sancto, sed ex nostris adinuentionibus, cuiusmodi sunt multa Aristotelica sophismata, & Scoticæ subtilitates, & Occanicæ argutiæ, similiaque peregrina dogmata, quæ plærique philosophi, & scholastici rabini, sacrorum eloquiorum sapientiæ inuexerunt, quod q̄ salubriter, q̄ utiliter factum sit, uiderint Magistri nostri. Quoties ergo de sensu scripturæ pugna est, non propterea humano ingenio tribuenda est eius interpretatio, sed dono spiritus, & prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, ut uidelicet non solum linguis loquamur, sed & prophetemus, hoc est, interpretemur sensum scripturarum ex spiritu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit ecclesiam, sed continuo manet, non in contentiosis magistris nostris, neq; in quantumcunque eruditis doctoribus, sed in his qui successerunt in locum Apostolorum, etiamsi nihil habeāt humanę eruditionis, sæpissimeq;
idiotis

idiotis existentibus, reuelauit illis deus, quod multos eruditos celauit. Siquidem quibus dat ordinem, is etiam creditur infundere spiritum iuxta uerbum Euangelistę, de Caipha, qui prophetauit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc canonistæ cum theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc ius prophetandi, hoc est, (ut ipsi aiunt) potestatem interpretandi scripturam, & licet multi extiterint praui pontifices, nullum tamen illorum unquam aliquam falsitatem in scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretatiua theologia, & in capite de uerbo dei, usque in finem Declamationis, ubi submouetur huius articuli calumnia, quæ legisse debuisset piger iste articulator, priusquam ad calumniam se accingeret.

XXXI.

QVod autem dico nec angelicas, ex Paulo didici, siquidem tam exuperãs est scriptura diuina, ut nullius creaturæ industria, nulli⁹ intellectus creati adminiculo subijciat, sed sibiipsi sufficiẽs, seipsam (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interp̃tatur. Vnde ueri theologi, nullã de diuinis admittũt ratiocinationẽ, q̃ nitatur humanis cõmentis, sed solam illã q̃ sumitur ex scripturis diuinis, nec

aliter

aliter credi sibi uolunt sancti patres, & interpretes, nisi quatenus per testimonia scripturæ sua communiunt, in qua sola est scientia spiritus dei. Et hęc dicitur expositio literalis, omnium certissima, & potentissima, quando uidelicet scriptura per scripturam exponitur, & sensus eius reuincitur, quantum satis est ad æternam salutem, quantumque nos scire & credere uult spiritus sanctus: neque tamē propterea reliquos expositionum modos, allegoricum, mysticū, moralem, tropologicum, naturalem, typicum anagogicum, & si qui præterea reliqui sunt, contemnendos censeo, quasi non etiam sint a spiritu sancto. Sed dico illos non esse tam efficaces ad uincendum, si quis repugnet sed duntaxat ad persuadendum, eis qui dociles sunt, et fideles, quod & ipsi fatentur scholastici theologi, allegorias non probare efficaciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quos interpretatus sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet scripturam expositas.

XXXII.

NEC faciat quicquam contra me, quod iste cauillator citat ex epistola Petri, quodque adfert commentum, de prophetia comminationis quæ omnia in eodem capite de interpretatiua theologia, a me tacta & soluta sunt, licet illa legere noluerit iners pigritia, siue illa

dissimulet callida calumnia. Sed spectemus ad quem scopum, directa fuerit tota illius rei disputatio, is sese mox offert, quod omnis homo mendax, quod solus Christus deus homo expers mendacij, & erroris, nunquam quouis modo repertus est, nec reperietur mendax, cuius uerba nõ mutabuntur neque deficient, cuius oracula nunquam immutabuntur, hoc ut euincerem, si forte prouectus zelo fidei, & calore disputatiõis, uidear minus circumspecte, aut præter scholasticam consuetudinem, de prophetis & euangelistis loquutus esse, non tamen impie, nec scandalose loquutus sum, nec sine grauissimorum authorum exemplo. Nõne Hieronymus in dialogis aduersus Pelagium, disputans aduersus eos, qui asserebant hominem posse uiuere absque peccato, nõ solum non prophetas, non apostolos, sed nec ipsam superbeatissimam dei genitricem semper uirginem Mariam, liberat a peccato, saltem leui, ut errore, aut ignorantia, magis q̃ culpa commisso, tantoque ardore ad id probandum euehitur, ut etiam ab apocryphis scripturis testimonia petat. Origenes etiam tribuit illi aliq̃d peccatum actionis: & Theophylactus dicit, illam scandalizatam in morte filij, ubi & Augustinus, tribuit illi diffidentiam, licet leuiorem q̃ discipulis, Chrysostomus etiam, reprehensi-

bilem fuisse dicit, quum euocaret Christum in templo prædicantem, & Eusebius atque Anselmus, eosq; sequentes, aiunt: deum non potuisse facere naturam impeccabilem, quia non potuit facere alium deum, quæ omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat, quod peccatum non fecit, solum illum desi gnat agnum immaculatum, qui solus immunis peccato, ablaturus erat omnium peccata; Solent etiam authores in inquirendo, & dispu tando, nonnunquam assumere iniqua, ut euincant ęqua. Sic Dionysius Alexādrinus, aduer sus Sabellianos, assumit filium dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitque eundem esse opus, siue facturam, sicut uitis agricolę, iuxta sermonem euangelij, & etiam Pauli inquientis: Qui fidelis est ei qui fecit illum, quumq; in his negasse Homousion, coram Iulio papa tra ducetur, declarans mentem suam, & in quem finem sic scripsisset, summa beneuolentia, & fi dei commendatione, receptus a patribus, etiam ab Athanasio speciali apologia, contra ca lumniatores, defensus est. Nōne Hieronymus disputans contra Iouinianum, iniquior est ma trimonio? Nonne Augu. contra Pelagianos, tam iniquus est libero arbitrio, ut a multis pro

Mani-

Manichæo calumniatus ſit. Aequum eſt igitur, ut & mihi permittatur, in prophetis & euangeliſtis, inquirere aliquod genus mendacij, non quod aſtu, ſeu malicia, ſed uel ignorantia, uel errore, uel lapſu memoriæ committatur, ut oſtendatur ſolus deus uerax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieronymus, ſuper Micheam dicens, Apoſtolos & Euangeliſtas nōnunquam memoria lapſos. Facit idem Auguſtinus, ſentiens apoſtolos & ignoraſſe quędam & erraſſe in nonnullis, quinetiam Petrum in fide erraſſe, & ob id a Paulo reprehenſum. Et in libris de conſenſu euangeliſtarum, quoties circa obliuionem, circa reminiſcentiam, circa ordinem geſtorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæſtionibus in Matthęum, ſentire cogitur, euangeliſtas non ſecundum ueritatem ordinis rerum geſtarum, ſed ſecundum ſuæ quiſque recordationis facultatem, narrationes earum ordinaſſe, & Euangeliſtis ueniſſe poſt in mentem, quod multo ante fuerat geſtum, ſed non tunc ſuccurriſſe. Simili ratione, excuſatur Matthæus, quia ſcribit multa corpora ſanctorum qui dormierunt, ſurrexiſſe, priuſquam narret ſurrexiſſe CHRISTVM, qui tamen fuit primitiæ reſurgentium. Idem etiam narrauit Chriſtum lancea perforatum, antequam narraſſet

mortuum, dicente gloſſa ordinaria ſuper uerbo apparuit, in cle. prima de ſumma Tri. & fid. catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia ante narrauit Matthæus, quod poſt factum fuit. Etne de hoc ſcandalum oriretur Eccleſia in concilio Viennenſi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat eccleſiæ corrigere quędam in ſacris uoluminibus, non tamen diuerſum ſtatuendo, aut addendo, aut detrahendo ſcripturæ, ſed declarando ordinis & intentionis, & authoritatis ueritatem. Neq; uero ſcripta apoſtolorum, & euangeliſtarum, ob hoc tantum habent authoritatem, quod ab illis tradita ſunt, ſed quod conſenſu uniuerſalis eccleſiæ approbata ſunt. Multi apoſtoli & ſancti diſcipuli ut refert Lucas, euāgelium ſcribere olim aggreſſi ſunt, quibus tamen credere non cogimur, niſi ſolis illis, quos comprobauit eccleſia, cuius ſententiæ eſt etiam Auguſtinus inquiens. Se nō crediturum euangelio, niſi quatenus illum commoneat eccleſiæ authoritas. Magna fateor uis eſt, magnum numen, unum & idem ſentiens eccleſia. Quæ eſt ergo huius articulatoris peruerſitas, hoc in me trahere ad ſuſpitionem ambiguitatis, & torquere ad cōtumeliam eccleſiæ, quod ego pro gloria & authoritate illius neceſſario produxi? niſi forte in hoc peccaui, quod plus tribuam prę

ſcriptis

ſcriptis eccleſiæ, q̄ authoritati euãgeliſtarum, & apoſtolorum, qui ſolam eccleſiam profiteor ſcripturarum interpretem, penes quam manet ſcientia diſcretionis, & inuiolatus ſenſus uerbi dei, a quo ſolo eſt omnis infallibilis ueritas. Si enim tantus conſenſus eccleſiæ ſine impulſu ſpirituſſancti eſſe non põt, quid eſt quod de dogmate eccleſię dubitare poſſumus? quid ergo hic eſt ſcandali, ſi uerbo dei, ſi eccleſiæ, ſi ſcripturæ, unicuiq; tribuo quod ſuum eſt?

XXXIII.

IN capite de uerbo dei, ſic de illo loquutus ſum. Huius autem uerbi ſciẽtia, nulla ſchola philoſophorum, nulla theologorum Sorbona, nec quorumcunq; ſcholaſticorum gymnaſia nobis tradidere, ſed ſolus deus, atque Ieſus Chriſtus, per ſpiritum ſanctum, in illis ſcripturis, quæ canonicæ uocantur, quibus iuxta diuinum præceptum, nihil addere licet, nihilq; detrahere. Hanc propoſitionẽ articulator iſte inter ſcandaloſas, & piarum aurium offenſiuas collocauit, non quod a ſcriptura, aut eccleſia, ſed quod a ſcholis diſſentiat, quarum decretum uidetur, philoſophicas diſciplinas eſſe ad pietatem neceſſarias, erroneum & impium ducentes, quod non eſt imaginatus ipſorum Ariſtoteles, ſolertiſſimus cauſarum, & demonſtrationum doctor. Ego dico, meam propoſi

tionem, non solum non esse hæreticam, necp scandalosam, sed & probabiliorem, & magis orthodoxam, sua opposita. Quod si mea propositio erit scãdalosa & impia, oportebit eius contrariam esse orthodoxam, & catholicam, quod uidelicet, uerbi dei scientiam, non solus deus, atcp Christus, sed philosophorum scholæ, theologorum Sorbona, & quęcunque gymnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra diuinum præceptum, addere & subtrahere, canonicis spiritus sancti scripturis. Quis crederet adeo desipere, aut tam profundum dormire, Louanienses theologos, ut hanc propositionem habeant pro catholica? certe ego de illis longe melius sentio, & aut Busconium uersificatorem, aut aliquem theologicum parasitum, aut alium quemuis impium sophistam, qui ueritatem uerbi dei, ab Aristotelis philosophia æstimat, nec nisi sophismata, & parua logicalia habet in pretio, istos articulos compilasse arbitror. Liceat ergo illis imputare omnia, quæ in Magistris nostris Louaniensibus, sine inscitiæ, & stultitiæ, uel etiam malitiæ, erroris, aut hæresis infamia, excusari non possunt. Ego illud intendo, ad diuinorum cognitionem, non esse opus argutijs philosophorum, necp syllogismis dialecticorum, sed oportet illam haurire ex scriptura diuina, quę est regula

gula infallibilis, ſemper permanens in ſuo ui-
gore natiuo. Eſto, ualeant philoſophia & dia-
lectica, ad erudiendum theologum, ualeant e-
tiam ad reuincendos ſuis armis hæreticos, ta
men ad ſcripturæ authoritatem, inefficax eſt
omnis quantumcunque irrefutabilis ſyllogi-
ſmus, niſi accedat authoritas uerbi dei, p con-
ſenſum uuiuerſalis eccleſię. Omnia etiam quę
præcepit eccleſia, quacunque ſcholaſtica rati-
ocinatione, & ingenij ſubtilitate, & dialecticis
demonſtrationibus, ea inducantur, non pro-
pterea uera habentur, ſed quia pręſumuntur a
ſpiritu ſancto eſſe reuelata, non humana ſapi-
entia inuenta, ſicut imperator Cōſtantinus, de
Nycæna ſynodo ſcripſit eccleſiæ Alexandri-
næ, inquiens: Quod trecētis ſimul placuit epi-
ſcopis, nihil eſt aliud q̃ dei ſententia, maxime
ubi ſpiritus ſanctus, talium ac tantorum uiro-
rum mentibus incumbens, diuinam uoluntatē
declarauit. Nulla em̃ maior peſtis q̃ ſacrā ſcri-
pturam ſubijcere placitis philoſophoꝝ, & con
tentionibus ſophiſtaꝝ, q plus ſatis curioſis ar
gumentationibus, ueritatē ipſam non elucidāt
ſed in dubium uocant. Nihil ergo ad nos quid
philoſophi, & Ariſtoteles de diuinis commen
ti ſunt. Num Chriſto pluris faciemus Ariſto-
telem, philoſophos & ſophiſtas? Abſit. Vt ta-
libus quibus illi dogmatibus, & argumentis,

nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamuis hodie plærique recentiores theosophistę, miserabili syllogismorum seruitute captiuati, adhærentes illis uelut ostreæ, Aristotelem sanctius, q̃ Aegyptij Ibim, aut crocodylum colunt, illique ueluti deo, ac principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem theologi hanc armatam, quin potius dicam captiuatam Aristotelicis legibus theologiam, non tam serio amplectuntur, quippe nullam de diuinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quę est ex scripturis diuinis, & quam non Sorbonici magistri nostri, de scholastica cathedra, sed quam Christus docuit de cruce, iuxta dictum Augustini: Crux Christi patientis, fuit cathedra magistri docentis, quæ crucis scientia nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & dijudicare, de omnibus longe certius, quacunque dialectica & rhetorica. Illa nos docet uerbum æternum, & nomen quod est supra omne nomen, quod nullus grammaticorum hactenus cognouit. Illius philosophia, de anima, de spiritu, de uirtutibus, de fęlicitate, de summo bono, omnes omnium traditiones lõge superexcedit. Hæc ergo est illa scientia crucis, quã qui ignorat, ignorabit illum dominus, & projciet illum a facie sua.

HIC iam omissis uerbis intermedijs, quę in hac propositione unico contextu leguntur, damnat hæc uerba, cui nihil addere licet, nihilque detrahere. O Mose, o Salomon, o Paule, o Ioannes, o Christe Deus, o Christi ecclesia, quis est iste discipulus sathanæ, qui etiam in uerba sacræ scripturæ struit calumniam? Quid respondebit quando mecum stabit ante tribunal Christi, rationem redditurus, q̄ impie calumniatus est uerbum dei, certe in die illa, surgent multi ex magistris nostris, & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniati sumus, in nomine tuo acriter disputauim⁹, in nomine tuo multos strenuiter excremauimus, in nomine tuo magistri in diuinitate nuncupari sustinuimus. Dicet autem illis Christus; quia nunquam cognoui uos, O impudentem improbitatem, o inexcusabilem blasphemiam, damnare in meis uerbis, ut scandalosum & impium, quod traditum est in sacris literis, quod scandalosum, impium, aut hæreticum, nisi ab hęreticis, impijs & blasphemis, iudicari non potest, cuiusque oppositum, sit plane impium, & hæreticum, & blasphemum, & omnes qui adhærent illi, quum non liceat cuiuis doctori, quantumcunq; sanctissimo, & eruditissimo, ad diuinam scripturam aliquid ad-

dere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in libro de præſcriptionibus hæreticorum. Nobis (inquit) non licet ex noſtro arbitrio indulgere, ſed nec eligere, quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit, Apoſtolos domini habentes authores, qui nec ipſi quicquam de ſuo arbitrio induxerunt, aut elegerunt, ſed acceptam a Chriſto diſciplinam, fideliter nationibus adſignarunt. Itaque etiam ſi angelus de cœlo, aliter euangelizaret, anathema diceretur a nobis. Hæc ille. Et Hieronymus ſuper pſalmum undecimum, exponens illud: Eloquia domini caſta, interpretatur, quia prædicatores de eis nihil uel minuere, uel addere audent, quod pura & munda ſunt, non admittentia externas ſententias. Quæ enim erit ſacræ ſcripturę ſtabilis, & infallibilis ueritas, ſi aut pro ratione temporum, aut locorum, aut rerum, aut perſonarum recipiat additamentum, aut diminutionem? Nonne ſcriptum eſt: Verbum domini manet in ęternum? Nonne ea lex eſt in Deuteronomio: Non addetis ad uerbum quod ego uobis loquor, nec auferetis ab eo? Et in eodem legitur: Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius. Et in Apocalypſi: Si quis appoſuerit ad hæc, apponet deus ſuper ipſum plagas ſcriptas in libro iſto, & ſi quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius,

fus, auferet deus partem eius de libro uitæ & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Et Salomon, Prouerbiorum tertio, ait: Omnis sermo dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addes quicquam uerbis illius, & arguaris inueniarisque mendax. An non erubescit hic theologicus articulator, in tam fœdo, tam impio, tam blasphemo, contra apertam scripturam errore deprehendi, quod inter scandalosos articulos, retulit sententiam sacræ scripturæ, etiam ad uerbum in textu positam? Certe cauenda illi erat commonstrata lex diuina, in quam tam turpiter impegit, quum ego ueluti digito illi ostendens, de Canonicis scripturis loquutus dixissem, quibus iuxta præceptum dei nihil addere licet, nihilque detrahere, insuper addens hæc uerba: Quisquis enim etiam si angelus de cœlo id egerit, anathema est, & a lege domini maledictus est. Sed hæc priora cum posterioribus uerbis improbus calumniator maliciose dissimulauit. Quis non Christum citius inter publicanos & meretrices repererit, q̃ inter tales theologos, qui dicunt se fidem & religionem defendere, dum euertunt uerbum ueritatis, sacrā scripturā hæresis uocabulo inquinantes, & de Mose, de Salomone, de Paulo, de Ioāne, de ipso deniq; deo, hereticos facientes.

Neque

Neque uero hic mihi patientiæ ratio habenda est, ubi non tam cõtra mea uerba agitur, q̃ cõtra scripturam diuinam. Meminerit ergo in posterum tam sacrilegi lapsus, thrasonic⁹ iste articulator, qui sibi arrogat censuras in errores alienos.

XXXV.

RVRSVS eandem cantilenam canens, carpit, sacram scripturam nulla pati externa commentaria, nullas humanas aut angelicas glossas, quibus iam in superioribus responsum est. Quoniam scriptura sacra sibiipsi sufficiens est, & seipsam exponit, sicut apud Ezechielem capite decimo octauo, præcipiẽs deus inquit: Audies de ore meo uerbum, & ex me annunciabis, Vnde ait Ireneus, ostensiones scripturæ, non nisi ex ipsa scriptura osten di debent, cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum detrahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere aduersarij, si pro tuendo suo dogmate, ab externis commentarijs, ab humanis glossis, nobis emendicandum erit uerbum ueritatis, ac si im perfecta sit scriptura, & nõ omnem ueritatem docuerint prophetæ, euangelistæ, & apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygũ blasphemia fuit, quod dicentes. Agustinus scribens super

psalmum centesimum octauum, equiparat his qui Christum adhuc in mortali carne uiuẽtem occiderunt. Vbi enim dignum aliquod ueritatis testimonium reperire poterimus, si a prophetis, ab euangelistis, ab apostolis discesserimus? num in scholis philosophicorũ, qui sunt mancipia errorum, maluntque tueri falsum, q̃ a suis opinionibus decedere? num in Sorbonæ Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras contentiones, iam etiam determinationes suas uenales habent, & in gratiam principum & regum, detorquent scripturas, & accepta pecunia, peruertunt uerbũ dei? num apud cætera scholasticorum Gymnasia, huius mundi scribarum & pharisæorum cœnobia, ac prostibula hereticorum? Certe dominus loquutus est in scripturis populorum & principum, horum qui fuerũt in ea, super quo dicit Hieronymus, Psalmo octuagesimo sexto. Quod exceptis apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat authoritatem. Vnde & Tertulianus ait: Quum credimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post euangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud psalmi centesimi tertij. De medio petrarum dabunt uocem suum, inquit: Si dixero uobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis

uestrum

ueſtrum nō rideat me? Ero enim auis quæ non de petra emittet uocē ſuam. Et paulo poſt: Au diātur ergo qui de petra, quia in illis petra au-ditur Chriſtus. Solus ergo deus, atque Chri-ſtus, uerbi dei ſcientiam nobis tradidere, non philoſophi, non Sorboniſtæ, non Gymnoſo-phiſtę. Nec ſumus aliorum ſermonum diſcipu li, niſi cœleſtium, ut inquit Origenes, homilia nona ſuper Eſaiam. Et Cyrillus, ſuper ſexto Ioannis capite dicit, unum ſolummodo Chri ſtum ſequendum eſſe magiſtrum, illique ſoli inhęrendum. De illo loquitur Paulus, in prima ad Corinthios capite undecimo inquiēs: Ego enim accepi a domino quod & tradidi uobis. Et ad Galathas primo ait: Euangelium quod euangelizatum eſt a me, non eſt ſecundum ho minem, neque ab homine accepi illud, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Et ad Romanos de cimoquinto capite ait: Non audeo aliquid lo-qui eorum q̄ per me non efficit Chriſtus. Stat ergo (inuitis Louanienſibus articulatoribus) firma & inconcuſſa propoſitio mea, quod uer bi dei ſcientiā, nulla errorum architectrix phi loſophorum ſchola, nulla infecta ſcholaſtica le pra, magiſtrorum noſtrorum Sorbona, nulla opinionum nundinæ ſcholaſticorum Gymna ſia nobis tradiderūt, ſed ſolus deus, atq; Ieſus Chriſtus, cuius uerbo ſub ęternæ maledictio-

nis pœ

nis pęna nihil addere, nihil detrahere licet, sed sibi sufficiens, omni perfectionis, ueritatis, lucisque plenitudine, consumatissimum, nihil externum patitur sibi commisceri, nec ullo creati intellectus eget adminiculo. Estque non solum non impia, non hęretica, non scandalosa, non piarum auriū offensiua, hæc propositio mea, sed impius, hæreticus, scandalosus est, hic blasphemus articulator, & quicunque illam pro impia, hęretica, scandalosa, piarum aurium offensiua, traducere non erubescunt.

XXXVI.

QVod autem scientia & fides se non compatiantur, non uideo quod piarū aurium scādalum hic somniat iste articulator, quū sit receptissimum scholasticorum dogma, quod in eodem subiecto, & respectu eiusdem ueritatis, nō possunt simul stare, habitus fidei acquisitæ, & habitus scientię per demonstrationem genitæ, quod & ego hic intendo, & sic me accipi uolo, itaque nullus error hic est, sed mera inuidia, & induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his, qui euacuātes crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientię uerbis, ac dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fide credere debemus, conant syllogisticis demonstrationibus ōdere,

ex humanis ſcientijs philoſophorum gẽtium? Quin extat liber de articulis fidei, cuiuſdam eruditiſſimi uiri, qui uniuerſum ſymbolũ apoſtolorum, & ſingulos illius articulos, probat ex Ariſtotele, atque id quidem (fateor) q̃ acutiſſime, ſed non ſecundum pietatem. Neque ignoro, quod dicit Henricus Gandauenſis, acutiſſimus ſcholaſticorum theologorũ, dari ſcilicet lumen quoddam, ſuperius lumine fidei, in quo theologi uideant ueritates theologicæ ſcientiæ, tamen non eſt illud lumen naturale, neque dictamen rectæ rationis, neque artes liberales, quas Arcadicus hic articulator, dicit declarare & elucidare ſacram ſcripturam, ſed erit lumen inſpirationis.

XXXVII.

PRoinde nunc ubi legitur, diſcedite ab humanarum traditionum nebulis, non ſatis diuinaturus fueram, huius articuli ſcandalum, niſi ipſa calumnia, aperiret myſterium. Verũ ſi quis ſimul legat, quæ ibi præcedunt, & ſequuntur, manifeſto clarius comperiet, me non de humanarum legum conſtitutionibus loqui ſed de dogmatibus philoſophorum, unde hic notatus articulus, ſatis indicat, ſuum articulatorem, ex impotentiſſima inuidia, illũ huc traduxiſſe, ni forte tam ſtupidus eſt, ut non intelligat quod reprehendit.

Quid hic

XXXVIII.

QVID hic nobis obgannit uerborum meorum detrūcator, ac falsarius, iste Louaniensis articulator, de cæremonijs, de fide, de operibus, de charitate, ac si ego ecclesiasticis ceremonijs, & bonis operibus, omnem authoritatem detrahere uelim, ego de hoc cæremoniarum genere loquutus sum, quę pro ornamento reipublicæ, ad carnalem, & extrinsecam sacrorum pompam, & ab hominibus humano spiritu, ad hominum gloriam sunt repertæ, habētes licet sanctimoniam quandam, sed mundanam, & in rebus externis, & uisilibus sitam, quæ ex gentium ritibus, olim in nostram relligionem migrarunt, non tam superuacuæ, q̄ etiam superstitiosæ, & ineptæ, quarum hodie adhuc damnabilis uiget consuetudo, nonnunquam cum insigni stultitia, & fęditate coniuncta, qualem hoc anno conspeximus, Gandaui, in furiosa illa processione, beati Leuini, eorum patroni, quæ turpitudinem summā habet, gratiam & pietatem nullam, cuiusmodi insaniæ plures sunt, etiam in alijs locis, conniuentibus episcopis, & sacerdotibus, & sub fuco pietatis, tam turpibus ritibus defœdari sanctorum gloriam sustinentibus. O q̄ execrabile flagitium, eorum qui huiusmodi cæremonias excogitauerunt, uix credere potuissem, nisi

ipse uidissem, fuisse aliquem populum tam sceleratum, qui ista confingeret: tam furiosum, qui ista ageret: tam stultum, qui istis crederet: tam perfidum, qui ad ista conniueret. Quis huiusmodi non detestetur cæremomias? Cæremonias autem ab ecclesia, & patribus institutas, non damno, nisi sint qui in illis statuant finem pietatis, & quorum est superstitiosus, licet pius affectus, quem ut statim non probo, ita nec omnino improbo, sed admoneo. Verum & proprium latriæ cultum, geri intrinsecus in animo, non in signis & cæremonijs exterioribus, quarum multæ repertæ sunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti. Multæ etiam ornatus gratia, a magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conseruandas, lætitiæ & concordiæ caussa, arbitratus sum: partim etiam commendo, ac receptos inueterata consuetudine honestos ritus dissolui, non facile ferendum puto, sed meriti alicuius fiducia, quantumcunque bona sit intentio, in illis collocare non probo. Sic nanque persuasit mihi Hieronymus, super quadragesimumquintum caput Ezechielis, non tam uoluntate, q̄ boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde Augustinus, Psalmo CXLIIII. etiam dei laudandi rationem, ex scriptura, non ex nostris

bonis intentionibus petendam ait. Atq; hinc puto, in sacris literis quoties mētio fit de mandatis & iudicijs, nusquam non additum, hoc pronomen, mea: quoniam (ut est etiam apud Matthæ.) non liceat hominum præceptis colere deum, sed suis proprijs legibus, atq; utinam non coleremus deum legibus dæmoniorum, componentes Christum cum Belial, prætexentes relligionem, ubi est abhominatio. Si exempla quæritis, dicite: o Grudij, Aduatici, Garduni, Brabanti, Flādri, & qui reliqui estis Gallogermani, quid sonant campanæ uestrę, nonne spurciciarum notis, uocant uos ad rem diuinā? Quid modulantur organa uestra, nonne cum canone missæ, fœdissimæ quæq; libidinum cantiunculæ pares uices habent? Cur ista non offendunt magistrorum nostrorum tam pias aures, aut desinant offendi meis admonitionibus, aut his quoque offendantur, quæ sunt atrociora. Denique si quis legat totum hoc capitulum, uidebit me non impie sentire de cæremonijs, maxime quæ a Deo, & lege, aut Ecclesia, & patribus, institutæ sunt, quibus tantum adest ut detraham, quod nec circumcisionem quidem fieri, damnare uelim. Etiam in hominibus Christianis, sicut in Nigritis & Iacobinis, modo non credant necessariam ad salutem, sed ob id tan-

tum suscipiant, ut sint Abrahæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad ueritatem saluationis, illam accipere, aut non accipere, sed q̊d sicut illa non saluat, ita sit sine illa saluatio, cui opinioni citra scandalum, adhæret etiam doctissimus ille cardinalis, Nicolaus de Cusa, in libro suo, quem de pace fidei inscripsit. Et Ioannes Scotus, tuetur, post passionem Christi, potuisse cæremonialia ueterislegis sine peccato obseruari.

XXXIX.

QVIS hic dubitat, hunc tartareum scholasticum, prçceptorem habuisse sathanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an Iesus esset Christus, sic ei dolo malo scripturas detruncãdo proposuit. Scriptum est, inquiẽs: Quoniam angelis suis mandauit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Nihil amplius dixit diabolus (ut super hoc scribit Hieronymus) nisi angelis suis mandauit de te, quod in manibus tollẽt te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit, neque dixit, ut custodiant te, in omnibus uijs tuis, sciebat enim cõtra se esse. Eadem arte, hic utitur contra me iste sathanicus articulator, qui ut uerus & catholicus huius propositionis meæ sensus nõ appareat, ipsius alteram partem

partem, dolo malo amputauit. Sic enim habent mea uerba: Cæremoniæ nequeunt homines promouere ad deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christum, cũ ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & pręmij, sed hoc totũ omisit falsarius. Nõne ex his verbis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa quæ per charitatem operatur. Atq; me, ne uerbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam pie, tam recte, tam circumspecte scriptum, quod nõ uideatur impium, iniquum & scãdalosum, quando porrigitur per talem aliquẽ diabolum, qui etiam bene & catholice dicta, ad suum sensum deprauat. Putabat fortassis neminẽ fore tam oculatum, qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator, & abscondat se a facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus est qui numeretur inter theologos, qui more hæreticorum (ut aiunt sexti synodi patres) scripturas detruncat, & in pœnam legis Corneliæ de falsis incidit, quæ constituta est in eum, qui ut uerum non appareat, quid celauerit.

X L.

PORRO ſequitur alia aſſertio, ſed non niſi per argumentum uidetur, huc inſerta, ac ſi ad cōdemnandum aliquē de hęreſi, ſufficiant probationes quę pendent a quaſi, & a uidetur, cui reſpondere poſſem, quod argumētum cōſtructum per uidetur, ſoluitur per uerbum non uidetur. Eſt itaque huius cæcutientis articulatoris uiſio, quod ſcientię capiunt finem in hoc ſeculo, quam propoſitionem iſte articulator ex ſeipſo fabricatam, unico protinus telo iugulat, atque confodit, citans Hieronymum in prologo bibliæ dicentem: Diſcamus hic in terris, quarum ſcientia nobis perſeueret in cęlo: hic me plane uictum confiteor, iſtius theologaſtri hebetudine, q ſic citat teſtimonia, dū uult alios hæreſis, & ſcandali conuincere, ſed quæſo doceat me iſte theologaſter, quæ nam ſint iſta diſcenda hic in terris, q̄ nobiſcum perſeuerent in cælis? an parua logicalia? an moralia Ariſtotelis? an formalitates Scoti, an ars ueterinaria, & coquinaria? an alchymiſtica, agricultura hiſtrionica? Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro ſeculo, niſi ſola ſcientia ſcripturarum diuinarum. De quibus loquitur Hieronymus in prologo citato. Et in Eſaiam inquiens: Si iuxta Apoſtolum Paulum, Chriſtus dei uirtus & dei ſapientia eſt, & qui neſcit ſcripturas, neſcit Dei ſapientiam.

Igno

Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi, & habetur xxxviij. d. ca. Si iuxta. Hæc ergo nobis discenda sapientia est, scire Christum & uerbum eius, quod solum manet in æternum. Hic certe formidolosus sophista, sua parua logicalia, suppositiones, ampliationes, restrictiones, exponibilia, insolubilia, obligatoria, & eiusmodi contentionum artificia, tum monstrifica illa conflictationum uocabula, ecceitatum, quasalitatum, formalitatũ, quidditatum, & reliquos scholasticarum nugarum casus, pugnantesq; uoces, nominalium & realium, primarũ & secundarum intentionum, propriarum & impropriarũ significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, cęterasq; magistrorũ nostrorũ chimeras, si supera conscenderit, se penitus amissurũ, non cassa opinione formidat, & anxius dubitat, num sibi conducat ascensus superũ, ubi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis aduersatur, contentiosis istis sophistis? Et quamuis in declamatione, non illud proprie uertebatur in dubium, an scientiæ & artes in hac uita acquisitis, nobiscum perseueraturi sint in futuro seculo, sed illud uentilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, uicissim & nasci & interire a memoria hominum, nec aliquid esse firmum sub sole, tamen ausim dicere, etiam

nullam ſcientiam (de humanis loquor) nobiſcum perſeueraturam in futuro ſeculo, neque aliquid illorum, quæ a ſenſu percepta, & ad intellectum prouecta, ſtudiorum diligẽtia, & ratiocinandi artificio, a nobis cognita ſunt, niſi ulterius ab intellectu ad mentem, & ad eius lumen pertingant, ubi quaſi diuinum induant intuitũ, & idolio careant humano. Et hanc concluſionem teneo, & aſſero, ut rationabilem opinionem, & citra omnem impietatem diſputabilem, atque ex eorum numero, quæ ſolent eſſe themata conflictationum, de quibus adhuc diſputatur inter orthodoxos, ut non ſtatim ſit hæretic9, qui de illis dubitat, quum nulla eccleſię authoritas, hactenus uetuerit de his dubitare, nec omẽs doctores, circa hęc in eandem opinionem conſentiant.

X L I.

IAM tandem profligatis articulis omĩbus, Cyclops articulator perorat, planeque triumphat, & ſcripturarum interpretem agit, atque exponens illud ſapientis: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, ſcholaſtico more diſtinguit, inquiens: Oportere intelligere ſapientẽ, interdum loqui ex ſua perſona, aliquando in perſona attoniti, quandoque in perſona ſtultorum, interdum in perſona prudentis. Sed ubi poſſunt hæc diſcerni, melius norunt pueri qui

ſtudent

ſtudent in Donato, ſiquidem hic articulator diſtinguit quidem, ſed nihil diſcernit. Et contra Ariſtotelem ſuum, qui in calce libri de phyſico auditu, inquit, Sapientem nō ſufficit dicere, niſi dicti rationem aſſignet, nihil neque dicit, neq; probat. Verum Hieronymus illud exponens, ait ſic intelligendum, ad comparationem creatoris & æternæ maieſtatis, omnia dici uanitatem, ſicut Apoſtolus ait: Vanitati creatura ſubiecta eſt. Et Pſalmiſta ait: Omnis uiuens uanitas, quia ſolus deus eſt immutabilis, & ſemper idem quod eſt, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, diſtinguereque, me non ubiq; eandem perſonam gerere, ſed aliquando inquirentis, aliquando diſputantis, quandoque monitoris quandoque recitatoris perſona loqui: iſtic uero non aſſertatoris, ſed declamatoris, atq; ſi uelit etiam canis uices agere. Similiter etiam putandum eſt, hunc articulatorem, aliquando loqui in perſona paraſiti, aliquando in perſona calumniatoris & ſycophantæ, aliquādo in perſona aſini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in perſona docti & probi uiri.

XLII.

NEQVE ego plane damno omnes ſcientias & artes, ſed de illarum uanitate,

& incertitudine declamo, & reprehendo illos qui neglecto uerbo dei, in humanis & mundanis scientijs fiduciam suam collocant, semper discentes, & nunquam ad scientiã ueritatis peruenientes: ostendoq;, qui errores, quæ hæreses, q̃ mala, ex quauis scientia orta sint, & oriantur, quando non regulãtur ad uerbum dei, in quo solo est scientia discretionis, discernẽs uerum a falso, iustum ab iniusto, bonum a malo, sine quo om̃is scientia uana & errori subiecta est. Proinde declamatio non iudicat, non dogmatizat, sed quę declamationis conditiones sunt, alia ioco, alia serio, alia falsè, alia seuere dicit: aliquando mea, aliquando, aliorum sententia loquitur, quædam uera, q̃dam falsa, q̃dam dubia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non ubique improbat, aut docet aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa inualida argumenta adducit, ut habeatur, quod imꝑbet, quodq; soluat declamaturus partem diuersam, q̃ quum nesciat hic articulator discernere, nullam de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

XLIII.

TAndem ut faciat perfectum circulum, reuertitur ad libri nostri principium, colophonia iniuria, calumnians epistolam prelimi narem, in qua iocatus cum amico, dixi me uer

ſum in canem, ipſe articulator plus q̃ canis, hu manitatis expers, & uitæ communis ignarus qui literas ad amicum ſcriptas, Cynica petulantia mordere non erubeſcit, ac ueluti ruſticus indiſciplinatus, canis ignotos omnes adlatrat: ſic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At uero canis iſte meus nullos adlatrat niſi malos, nullos mordet niſi noxios, odio perſequens facta improba, qui ſi impotẽs erat ad benedicendum, cauſa fuit, quia inter illos agebat, qui nolebant intelligere ut bene agerent. Quemadmodum & Chriſtus, ut eſt in Euangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatẽ illorum. Nõ eſt ergo propterea liber declamatiõis illius piarum aurium offenſiuus, niſi piæ aures, intelligãtur aures moroſorum aſinorum. Neq; eſt contumelioſus, ſiquidem (teſte Hieronymo) generalis ſermo, ad nullius contumeliam pertinet, & qui citra nomenclaturam notat uitia, malos admonet, bonos commendat. Neque eſt etiam ille liber famoſus, quum habeat inſcriptum authoris ſui nomen, & titulum, atque non ſine Cæſarei conſilij examine, & authoritate publica prodierit, nec quenquam, niſi de quo publica uox, & fama, & notoria hiſtoria eſt, nominatim perſtringit. Cæterum, ſi quiſpiam ſui conſcius, aliquid in ſe.

dictum

dictum arbitretur, ob idque mihi succenseat, ipse iam de seipso, quod talis sit, nullo accusan te confitetur, unde præsumptuosus hic articu lator, ignorans quis in iure dicatur libellus fa- mosus, falcem suam ponit in messem alienam, & ultra crepidam iudicans, nescit quid loqua- tur. Atqꝫ hæc tandem est miserandi articulato ris huius, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus uir haberi ue- lit, addidisset articulis istis nomen suum, si il- los commendatione dignos putabat. Aut ꝓ- dijsset in publicum, nec me post terga aggres- sus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam qui responderem.

EX his tandem mihi plane persuadeo, li- brum declamationis meæ, per Louani- enses theologos, non fuisse lectum, sed labo- rem illum alijs quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem, forte theologi aliqui sub- scripserunt notatis. Vnde si quid in hac mea apologia, amarulentius dictum uidebitur, sci- ant me hoc non in theologicum ordinem di- cere, sed in illos ter scelestos sycophantas, qui de ordine theologico pessime meriti, tã insul- sas nænias, tam perfidas calumnias, illis sug- gesserunt, atque tam celebrem olim academi- am, tam futilibus articulis, tam frigidissimis argu-

argumentis, tam inappositis scripturarum citationibus, earundemque ad ulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere uoluerunt authorem, & eruditis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditis uiris, quibus sensus est catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modo illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro ueneranda authoritate libenter accipiam. Sed quis æquo animo ferat, istius fecis cicatricosum iudicium, qui inuidiosi, & nihil scientes, uitiant quæ sana sunt, & deflexis a uero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falsificio, mẽdacijs, malitia, deprauatione, dissimulatione, & impudenti calumnia, spem uictoriæ ponunt, & se constituunt censores alienorum laborum, eorumq; quorum sunt imperitissimi. Atque horum nebulonum arbitrio (si dijs placet) Christiani dicemur aut hæretici, ad horum sententiam exurentur homines, quorum uerba, uoces & censuras, nihilo pluris ego faciam, q̃ Demetrius ille qui dicere solebat, eodem sibi loco uoces esse imperitorum, quo & uentre redditos crepitus, quum nihil pene intersit qua corporis parte, sursum an deorsum turpiter sonent. Qui quod doctrina nequeunt, authoritate exequi contendunt,

eo q̄ quas olim eruditiōis meritis, laureas decreuit antiquitas, ipsi mercede & Symposiorum meritis impetrarunt, titulo quidem doctores & magistri, literarum conditione miserabiles Sophistæ, contenti ut alij doctrinam, ipsi umbram tantum & speciem occupent. Sciant ergo nunc populi, & intelligant nationes. Quales hodie sunt isti magistri, quibus filios suos erudiendos mittunt discipulos. Væ discipulis, quibus tales cōtingunt doctores, qui quodcunque loquuntur: licet uideatur sapientia, tamen est stultitia, & iniquitas: cur autem uæ, quippe dominus, & magistros illos, pariter & qui credunt illis discipulos disperdet, iuxta uerbum Esaiæ: Quoniam dominus caput & caudam disperdet.

NVNC ergo uos obtestor, clarissimos senatores, uirosque prudentissimos, in quorum manibus tot mēsibus uersati sunt isti articuli, quos mihi nefaria illa calumniatorum cohors, ante hunc conflictum intendit, & obtrectatione mei nominis, sparsit in uulgus, & hæreseos nomine obtulit magnatibus, & Cæsari quoque me traduxit pro hæretico. Vosq; omnes, quicunq; nunc, & in posterum, ista & uisuri & lecturi estis: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. An nō digni

digni & efficaces ſint iſti articuli, ꝓpter quos, ex conſpurcatis ſcholis, ſordidi ludimagiſtri, qui nihil norunt, niſi præeſſe pediculoſis pueris, cum aliquot ſeditioſis theoſophiſtis, & funeſtis monachis, ſceptra ſupra Cęſarem ſibi arrogantes, noſtram de Vanitate ſcientiarum, atq; excellentia uerbi dei declamationem (cui iam ſubſcripſerant cenſores, aſſenſus eſt priuati conſilij ſenatus, & Cæſareo diplomate comprobauit) prohibere debuerint, & ne apud Louanium diſtraheretur inhibere: Nolite ſecundum faciem iudicare, ſed rectum iudicium iudicate, an digni & efficaces ſint iſti articuli, ꝓpter quos, reſcindendum poſtulauerint, Cæſarei diplomatis priuilegium, maxima priuati conſilij (ubi nihil non agi ſumma cum prudentia & deliberatione hactenus putatum eſt) cum infamia, tum iniuria. Non enim ad me ſolum pertinet hæc calumnia, ſed etiam ad eos qui declamationem meam examinarunt, ꝗ comprobarunt, qui ſubſcripſerunt, qui Cæſaris ſigillum appenderunt, quorum fides, ſi ſemel hinc ſuſpecta fieri patiatur, reliq̃rum om̃ium perpetuo infirmata eſt: Nolite ſecundũ faciem iudicare, ſed rectũ iudicium iudicate. An digni & efficaces ſint iſti articuli, pro quibus mihi inaudito & indefenſo, publica indicenda fuerit palinodia? quũ iſti Louaniẽſes cenſores

non innitantur alio robori, quam falſis interpretationibus, malitioſis argumentationibus, impertinentibus allegationibus, deprauationi, detruncationi, diſſimulatione, mendacio, improbitati, ſycophantiæ, blaſphemiæ, falſitati, cæteriſq; calumniarum deteſtabilibus artibus, quibus degeneres, & inualidi ſophiſtæ plures turmatim, me ſolum, & unum clanculum, & poſt terga aggreſſi, opprimere ſtuduerunt. Nolite ſecundum faciem iudicare, ſed rectum iudicium iudicate. Num digni & efficaces ſunt iſti articuli, propter quos ille miniſter iuſtitiæ Cæſar, tam graui indignatione cōtra me commotus fuerit, quod ſupplicanti mihi ꝓ iuſtitia, & aures ſuas occluſerit, & oculos ſuos a ſupplicatione mea auerterit? Et quum nemo regum, unquam tam inclementes, ſiue ſuperbas aures, habuiſſe ſciatur, qui ſeruorum ſuorum honeſtas præces faſtidierit, & honeſtarū perſonarum, iuſtas ſupplicationes, dedignatus fuerit, mihi uni ſoliq; hoc a Cæſare ſuapte natura Clementiſſimo, pręter morem ſuū alieno impulſu contigit: ſic pij illi magiſtri noſtri, ſuis iſtis articulis, conſcelerarunt Cæſaris aures, tantumq; uenenum illis inſtillarunt, illi mundo corde monachi, ſic Cęſaris aduerſum me furorem concitarunt, illi ſubornati aulici ſacrificuli, atq; aulicarum conſcientiarum in-

stigatores, ut uix duorum reuerēdissimorum doctissimorumque Cardinalium fideli instructione, deflagrari Cæsaris ira, & purgari potuerit suspitio, parumque abfuerit, ut cuius beneficentiam uirtutibus, fideliq; obsequio commeruerim, illius iram, & indignationem, seruitiorum præmium, laborumque mercedem habuerim, quemque uirtutis, ac literaturæ gratissimum pensatorem speraueram, uirtutum & eruditionis punitorem inuenerim, nec quicquam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui mihi tam infensum Cæsaris odium, uirtutis & eruditionis meritis peperissem. Verum hæc tragœdia alio loco, & alio stilo, mihi uberius decantanda est. Vos quæso quod ad articulos attinet, nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Saluo mihi iure addendi auferendi, corrigendi, emendandi, interpretandi. Quod ut in prophanis caussis concedi solet, in sacris maxime concedendum erit.

Vbi ignaui imperant, ibi summa ingenia in occulto iacent.

Prouerb. XXIX.

Princeps qui libenter audit uerba mendacij, omnes ministros habet impios.

Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet: xi.q.iij.non solum.

APOLOGIAE ADVERsus Theologistas Louanienses, Finis.

HENRICI

CORNELII AGRIPPAE, AB NETtesshcym, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac utriusque iuris doctoris, Cæsareę maiestatis a consilijs, & Archiuis, Indiciarij, Quærela super Calumnia, ob æditam Declamationem, de Vanitate scientiarum, atq; excellentia uerbi dei, sibi per aliquos sceleratissimos sycophantas, apud Cęsaream maiestatem, nefarie ac proditorie intentata, Ad ornatissimum uirum Eustochium Scapusium, Cæsareæ maiestatis, apud Angliæ regem Oratorem.

Iustas parit quærimonias, iustus dolor.

I NON AD TRIBVnal hostium, sed tuto in loco, apud æquos iudices, literarum negotiū ageretur (Eustochi uir clarissime) dico apud uiros candidos, qui aliorum conatus non sint perosi, qui aliorum scripta, iuxta eorum uires, conditionesque uenerarentur, ferrentq; æquanimiter, aliorum ingenia, non altioribus inuiden-

tes, non paribus importuni, non disparibus & inferioribus infensi, sed quorũuis labores, in aliquam laudis partem admitterent. Quicquid sano & recto iuditio prodierit, suis meritis non defraudarent, errata si qua tolerabilia sunt, in optimam partem interpretarẽtur, quæ uero citra pertinaciam exorbitant, etiam citra morositatem castigarent, & meliora substituerent, corrigentes simul & emendantes, in omnibus boni consulentes, melioraque docentes, malintq; parcere errori, q̃ inuidere uirtuti, ac non tam culpam punire, q̃ uirtutem colere uelint, leuiter erratis ignoscerent, nec pęnam infligerent, nisi correctio culpam nequeat auertere. Talibus inquam sub iudicibus, atq; censoribus, quis non gauderet pertinaci studio, inhærere literis, edere libros, scribere carmina, disputare ploblemata, declamare placita, confingere argumenta, atque aliquid semper aliorum æmulatione, aut inuidia dignum agere. Quandoquidem, qui uicerit certamen, æquis iudicibus, meritus illi decerneretur gloriæ triumphus, qui uero uictus esset, is seipso melior atq; doctior factus, pro gloria lucrum reportaret, uerum non sic nobiscum agitur (Eustochi) longe aliter se res habet. Quisquis hodie studiorum suorum aliquod specimen, licet cõmuni cum fructu, in publicum edere audet, &

iacta

iacta semel alea, calchographorum typis excudendū cōmiserit statim quicquid, id est a Sycophantis aliquot, bonarum literarum prorsus imperitis, q nihilominus tñ scholasticis titulis turgidi, se omnium hominū primos haberi uolunt, & exacte omnia nosse, etiā archana quæque & maxime recondita. Sese non ignorare prædicāt, rapitur in iudicium, qui illud quod prodierit (insidiosi pariter & mordaces, & ad singula quæque carpenda proni & ingeniosi) euoluunt, ut inueniant quod calumnientur, sciscitanturque & scrutantur ubi dentes suos infigere quæant, si forte scriptori huic, aliquid alicubi, odiosa ueritate liberius dictum exciderit, si alicubi hallucinatus fuerit, si uel inconsideratiore sermone, aut iocis, aut salibus, alibi exorbitauerit, si mordaciore aceto, alicuius eorum aures contigerit, si quid (improuiso lapsus errore) minus recte protulerit, mox inflammatis animis, & ad calumniandi pertinaciam obfirmatis, articulos colligunt, & quęcunq; odiosissima excerpere queunt, ea seponunt, ea sola producunt, & in modum classicæ cantilenę detonant, tum intellectu in diuersum coacto, caninæ contentionis, iurgiosis contumelijs flagellant, exigua quæque errata exaggerant, syncere & bene dicta deprauant, mærasq; calumnias, ingenti uociferatione, aduer

 sus au

ſus authorem illum connectunt, & quæcunq; in ſcriptis illius, inſignia & pręclara extiterint, pallenti liuore tegunt, nulla bene dictorum ratione habita, quin multa eorum, tunc etiam in contrarium ſenſum, non ratione, ſed uiolentia torquent. Singula bona, & optima quęque, in quibus ſcriptor ille pręualuerit, uel ob unius dicti leuiſſimum errorem reijciunt, atq; ob lapſus aliquos humanos, damnant etiam quæ recta ſunt, publicamque utilitatem, & quamcunque ampliſſimam rerum cognitionem, ob priuatam offenſam ſimul tollunt. Nam facetiarum ſales, curioſe admodum rimantur, & ſi qua, ſiue ludicra, ſiue per iocum in eos dicta, ſibi uideantur, ea uelut acerrimæ factionis incitamenta criſpis naribus ſuſpendunt, audentq; ceu errores, & hęreſes obijcere, leuiſſima quęque (& non tam authoris hallucinatione q̃ amanuenſium incuria commiſſa) erratorum momenta, tum non tam ſcrupuloſa, quàm maligna conſcientia, ueluti quodam uiolentiſſimo turbine, per præcipitia philautiæ ſuæ, a curſu rectę rationis abſtracti, in concitatiſſimum iudicium, de illo authore ruunt, & quicquid eorum auribus diſplicuerit, dignum iudicant incendio, & palinodias exigunt, aut ſcriptorem illum, ſcholaſticæ maieſtatis reum, graui cenſura condemnant, magniſque ſigillis proſcribunt.

bunt. Speret ergo pro beniuolentia inuidi-
am, pro laude calumniam, pro præmio perse-
quutionem, quicunq; bonarum literarum ne-
gocium agens, aliquid docuerit, scripserit, edi
derit, necesse est. Necq; uero est hęc sola p̄senti-
um temporum malicia, ab antiquo euo semper
ita fuit, ut quasi natura ita comparatum uidea
tur: licet hęc crudelitas, aliquādo plus, aliquā-
do grassetur minus, pro temporum, locorum,
hominumque uarietate. Quippe apud Laërti-
um Diogenem legimus, interrogatum a fami
liaribus quendam philosophum, quidnam stu
dio suo promeruisset, respōdisse calumniam.
Et diuus ille Plato, quod ipse in epistolis ad Di
onysium fatetur, ut inuidię cederet, fere om̄ia
scripta sua, non suo, sed Socratis nomine in-
uulgauit. Apud Romanos etiā aliquando tam
uiluit eruditio, ut indignū habitū sit uiris Prin
cipibus scire literas, ipsumque docendi mu-
nus, uelut illiberale & sordidum, nō nisi liber-
tinis, & seruis delegatum est, quod idcirco Ne
ronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, uiro con
sulari, uelut probrum obiecit, tantum erat eru
ditionis odium, ut qui nō occultasset, qui non
dissimulasset, ueluti perfidus, & publicus gras-
sator haberetur. Hinc M. Antonius orator,
improbabilem populo orationē suam fore ue
rebatur, si illū unq̄ literas dididicisse putassent.

Sapiebant ergo admodum, stolidi illi Galli, qui(quod sexto commētariorum suorum narrat Cęsar)ut inuidiam præuerterent, animum ab omni literarum eruditione procul submouerunt. Quis enim non malit,de ignorantia & silentio gaudere, q̄ semper de scientia & doctrina dolere? Quod tam excellens ingenium si se contemptui & odio uideat futurum, quod literas sciat, non effugiat, & auersetur illas, detesteturq;? Quis non melius esse putet, sine scientijs, sine literis, secura & otiosa quiete, porrectis pedibus, in utramuis aurem dormire, q̄ continuis literarum studijs, & edendis libris, pro alienis utilitatibus excubando, & uigilando, graue onus inuidiæ subire, & sese ultro in erumnosum negocium detrudere, magnisque insidijs & periculorum discriminibus implicari, unde quum uelit sese nequeat extricare? Neminē unquam inter mortales tam pręclara eruditio extulit. Nemini unquam tam admirabile ingenium fuit, cuius glorię malignitas non obstrepuerit, cuius laudem inuidia non suggillauerit. Quotus quisq; fuit unquam insigniter doctus, qui caruerit inuidia, qui edēdis studijs suis non sit periclitatus, & multorum odijs & clamdestinis detrectationibus, non fuerit expositus, & incertorū hostium præda factus, nonnunquam iniquissimorum iudicium p̄mor
daci

dacibus censuris flagellatus? Nõne tutius fuisset illis literas ignorasse, aut eruditionem dissimulasse, aut auriũ uoluptati studuisse, aut forensibus lucris indulsisse, aut mercennariis laboribus hominum officia demeruisse, nullos scribendi licentia irritasse, nullos odiosa ueritate offendisse? Quis ista secum animo reputans, non de relinquendis & repudiandis literis consilium ineat? Certe remouit hic scholasticæ tyrannidis metus, a bonarum literarum studiis, nõ paucos, multosq; iam ultra primos limites progressus retraxit, plærosq; studiorum licet amantissimos, perseuerantesque, ita deterruit, ut ingenii sui cultum dissimularent, & studiorum suorum labores, sine posteritatis lucro, secum emori sinerent. Alios denique licet præstantes in proposito aliquid edendi, sic tamen in angustum contraxit, ut quum sibi statuerent, tum aliis consulerent, nihil in uita edendum, sed post mortem scripta inuulganda, ea potissimum ratione ducti, quia sit licet tunc (aiunt) odiosa scriptura, sit funesta, sit capitalis, sit maliuolorum quorumcunq; iaculis stimulis, aculeis, flagellis, sagittis obnoxia, sæuiant tunc cucullati hypocritæ, & scholastici sycophantæ, qui iudiciorum & cẽsurarum metu terribiles uidentur, & fœnum in cornu gerunt, irascantur, damnent, execrentur, fulmi-

nent & fulgurent, anicularum cædibus formi̅dolosi inquisitores: quid hoc ad mortuum, qui iam terribilia omnia transgressus, in tuto est, omniumq; uiuentium calumnias, minas, morsusq; facile spernit? Neq; adeo tutum est tunc uiuis illis, de mortuo illo loqui, quin longe tutissimum sit, huic mortuo, loq de uiuis, quum illic potest superesse qui uindicet, hic in quem uindicetur, iam non est, tum qui extinctos inuitant ad prælium, & defunctos dimicare cogunt, sæpe superantur a mortuis, quos uiuentes oppressissent. Sunt tamen istis cordatiores quidam homines, quibus aut tantus est ueri amor, aut tantum mali odium, tantave gloriæ cupiditas, ut inuidiæ pericula contemnentes, nil magis quærant, q̃ aliquid inuidia dignum agere, ipsamque inuidiam impense desiderare uideantur, odium, inuidētiam, calumniam, cæterasque malignantium tempestates, fortiter constanterque perferentes, quousque studiorum suorum iter dimensi, profligatis publica eruditione calumniis, superatisq; periculis, etiam malum malorum omnium expugnatu difficillimum, liuorem uicerint. Quos tunc ingens manet gloriæ triumphus, qui in hac uita datur paucissimis. Neq; magnus ille Erasmus Roterodamus, uir omni eruditione maior, hunc hactenus consequi potuit, tot indies illi

suppul-

ſuppullulant ſycophantæ, qui Lernæi draco-
nis inſtar, tot calumniarum capita progermi-
nant, & ſcripta illius in peius rapiunt, integer-
rimiq; uiri, inuincibilem eruditionem, tãquam
ſcælus & flagitium, obſcœna uerborum petu-
lantia impugnant, neq; quicquam ab illo tam
recte, tam ſane, tam ſancte, ſcriptum eſt, quod
illorum non uellicet iniquitas, ut quoties ipſe
ſibi uidetur, tranquillis undis, in tuto portum
adnauigare, toties nouis diſtrahatur tempe-
ſtatibus. Tam ægre deuictorum ſophiſtarum
ingenijs, quieſcere ſolitum eſt, & in uictores
ſemper ſubactorum obluctatur improbitas.
Quid hic agendum cenſes (mi Euſtochi) quid
adfers conſilij? Certe mea ſententia, aut per-
petuo in ſilentio & tenebris deliteſcere opor-
tebit, aut ſtare neceſſum eſt, & fortiter hoſti-
lia omnia excipere, aut quæcunque edenda
ſunt, in plurium linguarum uoces transfuſa,
uniuerſo hominum uulgo exponere, ſi forte
clementiam & æquitatem, quam in ſcholaſti-
cis illis cenſoribus non reperimus, apud indo
ctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia
conſequamur, ac iudice DEO, & mundo te-
ſte, confundatur calumniantium malignitas,
aut certe, quod plæriſque conſultius uide-
tur, nihil in uita ædere oportebit, ſed poſt
mortem innoteſcere, qui nolit ſe, aut periculo
expone

exponere, & mala cuncta perferre, aut cum decore profugere. Multi enim infœlici audacia, hoc inuidiæ pelagus plenis uelis ingressi, quum procul a portu, sæuientibus undis, aduersis uentis luctantur, & sophisticis flatibus, quibus nequeũt se eximere, ad Syrtes aut Charybdes urgeantur, perterrefacti: pœnitet tunc illos, male crediti & sero probati, illius consilij instituto non paruisse: atq; tunc, ut in ingressu maris illius intrepidi fortesque fuerunt: sic intus quum sunt, modica tempestate fracti, cedunt undis, & conuersis uelis, proximum portum adnauigant, & tuta petunt, uictoriamque simul cum gloria amittunt, & ueluti transfugę & desertores, eiurata militia, ausi nihil pugnare contra fortiter. Ignotos locorum recessus quærere, & solitudinum inaccessa petere, perpetuaque ignominia in obscuro latere coguntur, nec ulli unquam postea se prælio offerre, non arma, non expeditionem parare queunt, nisi concitatorum Rabinorum furorem experiri, & crudelitatẽ inquisitorꝝ (quorꝝ carnifex animus est) subire, & bellum cum fasciculis & flammis gerere uelint, qui tunc uel remotis, uel etiam profligatis logodedalis, uictoriam carnifici, tanquam doctori omnium literatissimo daturi sunt. Certe ipse mecum animo sæpe hesito, cogitabundus, regrediar ne a desertis lite

ris

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-ris, ad olim nõ prudenter desertam militiam, unde mihi insignes honores, & grandia lucra blandiens fortuna largiebatur. Nihil mihi tũc deerat, totus sericatus, auratus, numatus, fortitudo, honor, dignitas, diuitiæ, omnia ex uoto contingebant, at quoties deserta militia, ad literas regressus sum, haud unquam fœliciter egi, semperque calumnias, insidias, contemptum, inopiam, omnemque aduersam fortunam expertus sum. Vtrobiq; fateor, & militia & literis pugnare, grande periculum est, a militia, non solum uicisse, sed & strenue perijsse gloriosum est, suasque non minus insignes laudes habet fortis occasus, atque insignis uictoria. Hic uero, quantumcunq; strenue quis perierit, ob iniquitatem iudicum, dedecoris plurimum sit laturus, quantumcunq; strenue uicerit, perparum gloriæ, nihilq; præter ignobilem prædam, & sordida spolia sit occupaturus. At forte uincere nemo poterit nisi mortuus, atque uix tunc etiam, adeo calumniandi dementia, ad inferas sedes usq;, manes & laruas, a quibus rerum natura sua fulmina sustulit, persequente quæ nec potest, sine mortuorum calamitate, esse contenta. Hæc ego sic uera esse (mi Eustochi) ut iam olim ex multa lectione & exemplis didici, ita nunc etiam proprio periculo deprehendi, potissime in ea declamatione

one, quam nuper, de Vanitate ſcientiarum, at que excellentia uerbi dei edidi, quæ ubi prodijt, proh Iupiter, quantū & crucibus, & ignibus, expiãdum ſcelus, hic mihi obijcitur, tum per aliquos improbos ſuperſtitioſoſque monachos, & fratres, uulpina ſanctitate inſignes, & forma monſtrifica ſpectabiles, tum per aliquos ſcholaſticos ſycophantas, bonarum literarum oſores, ſed magnificis titulis doctrinæ umbram, nuſquam non oſtentantes. Hi clamant, repente terris ingruere cœlum, ſyluas, campoſque ſubſidere, montes deſcendere, miſceri omnia, antiquum redijſſe chaos, diuina pariter & humana tumultuoſa tempeſtate cōfundi, renaſci hæreſes, ſurgere antichriſtos, fidei catholicę ruinam minari, cunctaque ſimul in perniciem rapi, atque hæc omnia non aliam ob cauſam, niſi quod orationis libertate, alicubi tacti ſunt, quaſi mihi, indicta illis cucullomachia, cum illis ſolis ſuſcepta ſit pugna, aut de induſtria aduerſus eos ſolos, in arenam deſcenderim, qui communiter aduerſus omne hominum genus, declamaui: atque ſic declamaui, ut illis ipſis, ad declamandum ſuas populares conciones, egregia argumenta contulerim, quam perceptam munificentiam, ingrato æſtimantes animo, quod in eorum utilitatem contuli, in meam perniciem uertere cōnantur

nantur,& inde moliuntur uindictam, unde decuit gratias agere. Oderũtq; me, ꝓpterea nec dignantur agnoſcere benefactorem ſuum, ac ſi ego ea declamandi ęmulatione, eorum quęſtui officere uelim, qui ipſi non modicum quęſtum faciunt oblatrãdo etiam melioribus. Mirandum profecto, atq; admodum mirandum, qua fronte declamationem ad omnes communiter pertinentem, ſcholaſtici aliquot ſophiſtę & laruati hypocritę, cum reliquis quorum intereſt, nihil communicantes, ſoli iudicare, atque damnare præſumunt, priuatis ſuffragijs uſurpantes, quod uniuerſorũ ſententijs eſt decernendum, mihiq; aut declamare, aut ſatyras ſcribere, interdicere contendunt, qui ſibijpſis maledicendi, & in quoſuis ſcurrilibus conuitijs, & inſanis debacchationibus, linguã & calamum uibrandi, libertatẽ indulgent, quaſi ſoli hoc priuilegio fruantur, maiorq; illis p̃ cæteris mortaliũ, maledicendi libertas conceſſa ſit, & cui non liceat reluctari, aut eadẽ tragula referire. Quomõ iſta quadrarẽt, quæve eſſet hęc æquitas, ſi ipſi ob caninam hanc facundiam, pro doctis, pijs, & perfectis chriſtianis haberi uolunt, me contra ob eandem, tam inclementer in crimen uocant, quod tamen, ſi crimen eſt mihi cum omnibus ipſis commune eſt, & a quo nec ſeipſos quidem, immunes, & alienos eſſe

nos eſſe

nos eſſe deprehendunt, per omnem uitam nihil aliud agentes, q̃ quod omnium actus, inſidioſa explorationis arte uenantúr, atque a pulpitis, a ſuggeſtis, ueluti impudentiæ ſuæ arcibus, omnium hominum uitas & mores, in reprehenſionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accuſationis iniuriam irrogāt. Omnes conuicijs & contumelijs flagellāt omnia commiſſorum ſecreta euomunt, nihil ob metum, neq; ob fidem reticentes: eaque flagitiorum myſteria, & multis incognita crimina produnt, ut non inique credamus, cucullio nes illos, in circis ſuis, ueluti in quadam ſentina flagitiorum, nihil aliud diſcere quàm ſcelera, quos quum ſeceſſio monaſtica, meliores deberet facere, peiores euadunt hominibus prophanis. O quoties noua nupta, rei Venereæ redit inſtructior a confeſſione fraterculi, quàm ab amplexu mariti? Quomodo em̄ boni, pij, ſimplices, caſti, pacifici, humiles eſſe poterint, qui continuo ſcelera inquirunt, flagitia examinant, crimina cantillant, ſuntq; aſperitate, immodeſtia, rabie, cūctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, ſiue ſacrum, ſiue prophanum, non lacerant calumnia, proſcindunt maledicentia, onerant inuidia, grauant detrectationibus, & uenenatis linguis ſauciunt, nullis a ſatyris eorum ſecure uiuere licet, nec eſt qui

poſſit

possit loquacitatis eorum retia deuitare, ne mortui quidē ab illis satis tuti sunt, quin ueluti Caspij canes, siue sepulchrales in Hircania, etiam sepultos arrodendo affligunt: nihil a se actum putantes, si sæuitiam suam, ab umbris & cineribus continuerint. Proinde q̃tum ad audaciam, impudentiam, iracundiam, furorem, mordacitatem, subsannationem, gesticulationem, rictum, hiatum, cachinnos, saltus, ferinosque clamores, tum ad ingerenda conuicia, & proloquenda mendacia, terrificasq; comminationes attinet, iam inde populus illos, relligioni pariter & horrori habere cępit, nec est, qui nō malit, illos extra uiam declinando fugere, q̃ illis obuiam fieri, ut iam etiā apud uulgus, communi prouerbio receptissimum sit, infaustissimi auspicij esse, obuiare monacho, idq; haud secus atq; lupo, qui quem prius uiderit, illius uocem præcludit, & obmutescere facit. Sic & isti, q̃tacumq; insolenti dicacitate declament, semper mutis auditoribus uti solent, eamque imperitæ plebis taciturnitatem, sibi usurpant pro sanctitatis & innocentiæ testimonio, ac si non habeat mundus, quod de malis illis male loquatur. Dico autem hæc omnia de malis, & peruersis, nō de bonis. Sed in his discernēdis, plane opus est mysterio, ut probos, pios, castos, humiles, modestos, simplices, ueros mo

 nachos,

nachos, & sanctos uiros esse cognoscamus, ac iracundiæ furijs, & inuidentiæ liuore, calũniandiq; rabie p̃ditos, non homines, sed anthropophagos lupos: non fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullatos diabolos esse intelligamus. Qui quum monachorũ & fratrum nomine censeri uolunt, titulum moribus abdicant, professionẽ operibus polluunt, mentiri uirtutẽ ducentes, bonarũ literarũ loco, fraudem amplectentes, relligionẽ hypocrisi colentes, pietati auaritiam anteferentes, cupiditate laudis & p̃dę, alienis uirtutibus insidiantes, quorum scęlera, & plenos turpitudinis actus, quæ in declamatione mea alicubi detexi, iccirco fatalis conscientiæ malignitate confusi declamationem illam (quam multi illorũ nec legerunt, nec intellexerunt, nec cognouerunt, sed tm̃ ex suspitione, uel audito tm̃ nomine, quod cũ suis institutis non consentiat) exhorrent, dãnant execrant: atq; odio, inuidia, detrectatiõe, conuitijs, sycophantijs, cęterisq; falsę linguę apparatibus armati, occultã cõtra me expeditionẽ pararunt, non ignari q̃tum ad nocendum occulta manifestis proniora sunt: itaq; clamdestinas amplexati insidias, arcu doli, calumniarũ spicula torquent: Atq; animos aptant scęleri, fraudiq; parant se. Disponunt linguas, & uerba nocentia condunt. Si forte uictoriam

quam in Erasmi Moria amiserunt, in hac nostra Vanitate recuperare possent, & quũ multo facilioris negotij sit, eminus inopinatum, q̃ cominus prouidum oppugnare: ideo inexpugnabilem bello declamationem, furtim & per insidias adoriuntur, concerpunt, mutilant, lacerant, ut quod uirtute nequeunt, promoueãt astu, nõ ignari, plus uirium esse, in credita iniquissima calũnia q̃ in instructissima disputatione, multaq; fortia ingenia his artibus ab inualidis sycophantis sæpe ꝓstrata fuisse, plurimũq; cessisse uirtutẽ fraudi, odiosam ueritatem, placidis opiniõibus & multitudinis errore suffultis. Hinc inuidia in ultionem uersa, nefarijs pfidiæ linguis me opprimere student clanculũ, & post terga, perduellionatus, arrogantię, ambitionis, stultitiæ, impietatisq; traducẽtes, magum, & hæreticum uocantes, idq; non modo apud populum & plebem, sed apud reuerẽdissimos Cardinales, apud honorandos pontifices, apud uenerabiles abbates, apud metuendos Cæsares, apud terribiles reges, timẽdosque principes, quorum moderationem (supra quam maiestati eorum debetur) exasperãt, ac pacatissimæ mentis eorum serenitatem, mendaciorũ nebulis obtenebrant, eorũ clementiam obtrectationum sibilis ad iracundiã concitãt, scientes obfusum ira Principis animũ, saluta-

rem existimationem subire non posse, quo semel in prauam de me opinionem obfirmato, etiam defensionis uiam habeam pręclusam. O lex Iulia, o lex Rhemia, o lex Cassia, sed ubi minister legis Cæsar? An non maiestatis reatu peccant, qui tam petulanti impudentia, tã pręcipiti audacia, tantorum principum maiestati, contra conscientiam suam, mentiri non uerentur, & scripta nostra, maligna interpretatione, eorum auribus, modo quo non debent, inculcant, suamq; contumeliã, in maiestatis opprobrium transferunt, & innocuos operum meorum labores, & speciosissimas doctrinarꝝ sententias, nugaci mendaciorum obtrectatione, ad odium trahunt, tum nullis æquitatis rationibus instructi, sed calumniandi præsidio armati, formidolosam Cęsaris iram, aduersum me extorquere nisi sunt, quo ille me, a proauis, & attauis, de sua, & præcessorum suorum maiestate, bñ meritum, perinde ac uilissimũ mancipium releget, & fidele meũ obsequium, contemptu compenset, pro gratia pœnam decernat, & quem operum meorꝝ gratissimum pensatorem, & qui beneficentiã pro meritis referat, sperare debeam, illius experiar iram & indignationẽ, seruitiorꝝ mercedem habeam, uirtutisq; punitorem inueniam. Haccine in spe relictis omnibus, secuti sumus Cæsarẽ, hæccine

præmia pro laboribus referuntur, hæccine ue
nerandę literaturæ, & gesti muneris, pręstitiq;
obsequij, stipendia accepturus sim, atq; obstre
pentibus nebulonum illorꝝ calumnijs, etiã sup
plicandi copia, defensionisq; potestate careã?
Nam eousq; illorum apud Cæsarem promo-
uit calumnia, tantumq; apud credulam Cæsa-
ris seueritatem, insidiosa obtrectatorum ratio
ualuit, ut nuper ille mihi præter morem suum
(nescio qua inclementia) & aures suas occluse-
rit, & oculus suos a supplicatione mea auerte-
rit, quum tñ alioqui mitissimus, etiam nõ igno
ret, quod in eo fastigio collocatus, difficiles
accusatoribus aures præbere, aut tuentium se
se uoces respuere non debeat, nec infensis au-
ribus alteram partem recipere, qui antea illas
accusatoribus tam procliue patulas ꝑbuerit:
nec deceat Principum grauitatẽ, quicq; ex pri
mo impetu, & incõsulta persuasione, more im
peritę plebis iudicare, ęstimare ve. Sed etiã ue
ri ac clementissimi Principes, & quibus placa-
bile ingenium est, rerumq; peritia, sycophan-
tarꝝ istorum artibus pelliciuntur in errorem &
nonnunq; usq; ad uirulẽtiam iracundiæ impel
luntur. Hic hic uelim, sedeat medius & iudicet,
quicunq; uir probus & integer, & cuius aures
sunt deceptu difficiles. An non æque Cæsareę
maiestatis, atq; mei capitis hostes sunt, q tam

 insidio

insidiosis consiliis, tam uafris commẽtis, tam impudentissimis mendaciis, & compositis calumniis, generosi & clementissimi animi æquitatem subruere conantur, & in æquo ponunt, iustum ne iudicium illius, an iniquum existat, modo sententiam extorqueant sibi fauentem. Quis iudex unq̃ ausus est pronunciare altera parte inaudita? Olim ne a tyrannis quidem id tolerari solitum est. Quis em̃ pateretur pro iudice, illum qui nõ dignabitur cognoscere causam. Adrianus cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiẽdi mulierculam, audiuit, ergo ne uelis imperare, si nolis cognoscere. Nõne (q̃d Nicodemus de Christo ait ad Pharisæos) lex iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo & cognouerit quid faciat? nonne inaudita hęc tyrannis esset? atq; tamẽ ad hanc tyrannidem, odiose prouocant Cęsarẽ improbi aliquot sophistæ, & superstitiosi monachi. Verũ ego totam hanc insimulationis uim abs nebulonum illorum inuidia profectam, nõ Cęsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malignitati, imputandũ existimo, atq; illius aduersum me indignationẽ, non iudicii, non deliberationis, nõ temerarię opinionis, sed suspitionis impetũ fuisse duco, cuius animi tẽperantia, seditiosis calũniantium consiliis, æq̃tatis iudiciũ superantibus, q̃si sinistro rõnis ductu, transuersum

ſum acta,ad alias ſibi alieniſſimam iracũdiam prouecta fuerit, ut quũ mihi opem ferre debe at,cladẽ irrogaturus fuiſſet, niſi integerrimus pater Lauren.Campegius,apoſtolicæ ſedis le gatus,ac illuſtris princeps Leodieñ. duo reue rendiſſimi cardinales, & ęquioris iudicij prin- cipes,illum retinuiſſent.Atq; ego nunc,pręter quod onuſtũ mihi ualde eſt,etiã famę meę cru delis,& honoris mei prodigus,& innocentiæ meæ deſertor hñdus ſim,culpãq; ſceleris alicu ius fateri,&grandis flagitij,conſcius mihi eſſe uidebor,ſi iniurioſo nomine (apud Cęſarẽ po tiſſime)me cenſeri ſuſtineam, quãobrem unũ hoc uolo ſciat Cæſar, me hominem eſſe aper- tum,& ſine fuco,& extra omnem doli ſuſpiti- onem,qui in fronte gero animum,qui nec fu- mum nec oleum uenale habeam:

Cuiq; amor & ſtudiũ recti, & uetus illa prior℞ Simplicitas,cui chara fides, pectuſq; deorum Præſidio innitens. Qui integer uitæ, crimi niſq; purus, non feci unquam ꝙ fateri erube- ſcam, ea præditus uitæ & morum integritate, ut in me nihil culpari poſſit præter fortunam, q̊dq; aulam nactus malorum fertilẽ ſemper fe re ſeruire cõtigerit ingratis principibus, quia adulationẽ & mẽdacẽ obtrectationẽ (publicas aular℞ peſtes)ſic ſp exhorrui,ut nullius gratiã, aut beniuolẽtiã,blãdiẽdo &adulãdo cõtrahere

maluerim, q̃ uera dicendo, & quod æquum & honestum est suadendo, etiam si non nesciam, simq; expertus, q̃tum odij, sæpe pertinax error, ueris monitiōibus referre soleat. Hinc me quum uaria sors, in diuitias & inopiam, in gratiam & indignationem, in authoritatem, & exilium, alternis uicibus sæpe traiecit, tū probitas, & seruata Cæsari fides iam ꝑpe funditus subuertit, atq; hic non desunt qui protinus me propterea insipientem, improuidū, profusorem, stultumq; subsannant, ipsi non tā sapientes q̃ senes, neq; tam prouidi q̃ auari, qui canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent puerilem, quoꝝ omnis sapiētia est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua augendaꝝ diuitiaꝝ cura, omnia uenalia habere, ac non secus q̃ prostitutę mulierculæ, omnes pauperes contemnere, solis diuitibus applaudere, & corruptissimos deuouere animos, hinc nō probata causa, indemnes condemnare, & noxijs reis, pœnā cum iniuria remittere, dare ueniam coruis, uexare cēsura columbos, & fraudulētis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentanginæ egregie mederi. Hanc ipsi prouidentiam, hanc sapientiā uocant: probitatem, integritatem, eruditionem, stultitiam dicunt. Cum hoc hominum genere nunq̃ mihi bene conuenit, his nunq̃ sapiens,
nunq̃

nunq̃ prudens fui, qui eiuſce artibus rem augere neſciam, his impius & ſtultus ſum, uere filij gehennæ, qui dicunt fratri ſuo Raccha, & fatue, dolore pariter & ludibrio ferientes, nec minus iniqua, q̃ ridicula calumnia laceſſentes, eruditionem & doctrinam ſi qua mihi gloriæ cedere deberet, ob contempta ſcholaſtici cultus latifundia, iniquiſſima æſtimatione, & peruerſo iudicio extenuātes, & perditas cum iniqua fortuna, tum ob ſeruatam fidem, opes, in uituperium uocantes, ſcientes, qm̃ apud indoctos ſatrapas & ignauos proceres, plurimum humilium prudentia ſordeſcit, & pro ſtultitia reputatur, ut qui ualorem hoīs, ex ueſte metiuntur cultum, non animum æſtimantes, opeſq; uirtutum meritis anteferētes, ac ſi uulpina ueſtis præbeat aſtum, aut cuculla conferat pietatem, & leoninę exuuię, Cumanis aſinis dare poſſint fortitudinem. Attn̄ tam ſtultum de me ſapientes interea conqueruntur, abs me tali ſtulto, ſapientiſſimos uiros fuiſſe deceptos, neq; uerentur, prudētiſſimo Cæſareæ maieſtatis priuato conſilio, ubi nihil nō agi, ſumma cum prudentia & deliberatione cenſendum eſt, hanc turpitudinis notam inurere. Nam ſi ſcandaloſus & impius eſt liber declamationis meæ, non ſolū ad me pertinebit hoc crimen, uerum etiam ad eos, qui examinarūt, qui ſubſcripſerunt, qui ra

 tum

tum habuerunt, qui comprobarũt. Quõ enim decorũ fuerit, illius consilij sapientibus adprobasse, q̃d mihi stultum & impiũ fuerit scripsisse? Certe ego si impi⁹ sum, in hoc potissime damnandus sum, ꝙ toties iam, contra scripturæ monita confisus sum in principibus, in quibus non est salus, quodq; inter eos aulicos philosophari uoluerim, ubi nullos honos artibus, nec ulla p̃mia proposita sunt literatis literis. Si insipiẽs sum, in hoc certe stultissimus sum, quod felicitatem meam posui in aliena potestate, & sollicitus incertusq; meijpsius, illis me concredidi, quorum disparem promissis fidem experior, pudetq; me insipientiæ meæ, quod hactenus non cognouerim, cuiusmodi essent homines illi: quum quis agerem, quodq; errabũdus, illos aliquãdo laudarim, qui uoce populi (quæ uox dei dicitur) habentur omnium illaudatissimi. Quod uero ad obiectam mihi arrogantiam, & ambitionẽ attinet, quia aduersus om̃es, omnium sciẽtias, & artes declamare p̃sumpserim: certe non sum tam arrogans, ut om̃ia me scire p̃sumam, neq; tam ambitiosus, ut disputẽ de om̃ino incognitis, sed illud fateantur oportet, neminẽ posse de his rebus, aut scribere, aut differere q̃ penitus ignorat, q̃ tumcunq; etiam in alijs sit eruditus, atq; unum hoc de me citra iactãtiam dicere ausim, comedisse me de ligno

tiæ boni & mali, etiam usq; ad nauseam, easq; disciplinarũ partes lustrasse, quas nec illis, nec maioribus suis, aspicere unquam contigit, atq; hoc est illud, in quo scandalizantur, sicut scandalizabant Pharisæi in Christo, dicentes: Vnde huic hæc omnia? Quõ potest hic homo scire literas quas non didicit? Samaritanus est, & dæmonium habet, & in nomine Belzebuth eijcit dæmonia. Nonne similes illis sunt, qui gloriam illius quod est in me donum spũs sancti, auferentes deo, attribuunt diabolo, dicentes, q magus sim, & dæmoniũ habeam, quod me doceat omnia, quibus respondeo uerbis magistri mei Christi: Ego dæmonium non habeo, sed est q habet & iudicet. Et iam multi calũniatorũ meorũ dęmones, & diaboli facti sunt, hoc est crueti & falsi criminatores. De Magia uero qd sentiã multijugis scriptis aperui. At obijciunt mihi miracula, q̃ principes & ppli obstupuerunt, & supra naturæ uires dæmonũ opa fassi sunt. Fateor opatum miranda multa, sed citra dei offensam, citra fidei & relligiõis iniuriã, & obstupuerunt ea multi, sed hoĩes indocti, & qbus datũ non est rerũ cognoscere causas. Atq; mot⁹ omẽis & inexorabile fatũ. At qs secretorũ naturę curiosus explorator ignorat, herbarũ potẽtia & lapidũ uirtutib. nõ oĩbus perinde manifestis, multa perfici posse, q̃ rudis pplus,

per inſcitiam aut malitiam, accepta referat dę-
monibus, potius quàm naturæ atque deo.

Sed ut non ſapiunt aromata ſuibus & aſinis & offendunt ſplendidiore luce noctuę, ita neq; amator ueterꝝ ſordium populus, docilem inuſitatis rebus & literis animum pbere ſuſtinet, nec oculos denſiſſimis ignorantię tenebris obfuſos, lucis radijs admouere poteſt. Qui enim ſunt omni politiore literatura, omniſq; archanæ doctrinæ uacui & inanes, nec niſi umbram illius complexi, quõ obfuſo ignorãtia animo, alienæ doctrinæ ſplendorem recte diſcernere ac dijudicare poſſent? Quod ſi ſyllogiſmorum ſpineta plantaſſem, ſi carduos & tribulos ſcripſiſſem, & ſimiles habuiſſent ſua labra lactucas, inueniſſent forte aſini illi guſtũ, & magna uoluptate totum librꝝ deuoraſſent. Nũc uero, quia ea proſecutus ſum, quæ ipſi nõ attigerũt, amaricati ſunt, uenter & lingua eorꝝ ad calũnias. O deplorati ingenij homines, & immedicabili maliuolentiæ morbo conſopiti, aduerſus eam declamationem obſtrepentes, cuius uocẽ & uocabulum nedum intelligunt, nec ſatis nouerunt quid declamatio, cuius qualitates non cognoſcunt, nõ declamationis conditiones ſciunt, nõ q̃ quid animo ioco an ſerio, ſalſe an ſæuere, dictum ſit perpendunt, non animaduertunt declamationis licentiam eſſe, liberioribus

uerbis & absimilioribus argumentis, rem promiscuo sermone tractare, nullum periculũ ueri statuendi sibi facere, eorum quę in declamatione siue argumentãdo, siue persuadendo, siue demonstrando dicuntur, philosophi enim hoc est non declamatoris, sermonem suũ ueritati adstringere. Declamationis autem proprium est, sæpe & plurimum in ficto argumento, aut falsitatis defensione, aut ueri repugnãtia, aut uitij laude, aut uirtutis oppugnatione, ad ingeniorũ exercitationẽ ad excitationẽ studiosorũ laborare, non ad dissoluendũ aut statuendũ ueritatẽ: sed citra pertinaciã proponere q̃libet disputandi materiã, ad utilitatẽ legẽtium, sicut ait Apl's: Om̃ia q̃ scripta sunt ad nostram utilitatẽ scripta sunt, nõ dicit oĩa q̃ scripta sunt uera sunt, siquidẽ non minimã partẽ eruditionis, fabulę, apologi, declamationes, disputationes, problemata, opiniones, parabolæ, cæterę́q; admodũ proficuæ nugę, quibus etiã ne sacræ quidem carent literæ, citra ueritatis regulam sibi uendicant, q̃ qui damnare uelit & submouere, is literaturam omnem simul tollat, necessum est, sed in his discernẽdis, profecto Critico quodam, excussoq; iudicio, menteq; acuta & solerti, intelligẽtia insuper summa, & acri animaduersiõe opus est, ut cognoscatur qua authoritate, qua forma, author quisq; scripserit,
quid

quid conetur, quid moliatur, narret an doce-at, definiat an disputet, improbet an admone-at, quibus utatur rationibus, ioco an serio di-cat, sua an aliorum sententia loquatur, quæ uera, quæ falsa, quam dubia pronunciat, ubi & quo loco sui animi mentem potissimum declaret. Sunt enim hæc omnia spectanda, ac diligenter scru tandi secretiores sensuum recessus, & penitio-res fibræ orationis accuratius disquirendę, tum singulis seperatim, & collectim uniuersis, in medium propositis, multum cōsiderationis il-lis tribuendum est, ac omnia diligenter & exa cte discernātur, grauissimoque iudicio tanquam tru tina ponderent, ut quid in quaque re, uerum, synce rum, consentaneum & consequens sit, perspicia tur, priusquam de illis feratur sententia. Quod in il la declamatione mea, sicut fieri debuit, ita etiam ab illis clarissimis pariter & doctissimis Cęsa-rei consilij proceribus, factum fuisse dubium nō est, idipsumque Cæsareæ maiestatis patentes li-teræ & sigilla testantur, quibus aut fidē nō ha-bere, aut insolenter contradicere, non pōt non esse læsa maiestate temere factum. Desinant er go maledici sycophantæ, calumniari hanc de-clamationē, uel impio animo, uel alienata relli gione, a me scriptam fuisse, quando neque proprio ingenio fisus, neque sine examine & sapientum censura, hanc ędiderim. Ipsi enim cēsores retule
runt &

runt & subscripserũt, senatus decreuit, & assensus est, Cæsar probauit, & sigillum suum appẽdit: nõne supra hæc, iudiciũ sibi uendicare audebunt? Quis istis scholasticis, theosophistis, & latebricolis monachastris, in Cęsarẽ scepτra dedit, ut q̊d ille de cõsilij sui examine, & signatura publica, authoritate semel ꝓbauit, isti improbare, ꝓhibere, dãmnareq; ꝑsumãt: Maior certe est declamationis illius peruicatia, q̃ quod a leuissimoꝶ aliq̊t sophistaꝶ, & peruersoꝶ cucullionũ, ingenio attingi q̃at. Quin uero nequaq̃ eneruis doctrina esse illum uiꝶ oportebit, quisquis de illa ferre debeat iudiciũ. Sciant illi scholastici magistri, concessas illis scholarum cathedras, non credita fori tribunalia, liceat dũtaxat magistris illis de cathedra doctrinaliter disputare: ueꝶ iudicare, determinare, decidere, approbare, reprobare, admittere, ꝓhibere, dãnare, non eoꝶ officij est, sed Pontificiũ munus est, nõ ex argumẽtis sophistaꝶ, sed ex traditionib. dependẽs iuriscõsultoꝶ. Neq; ꝟo ipse Rom. summus Põtifex, neq; Impator (etiã in rebus fidei & relligiõis) quicq; iudicãt nec iudicare ꝑtendunt, ceu theologi, aut dialectici, sed ut legisperiti & iuriscõsulti, qui iccirco non dialecticã, non philosophiã, nõ theologiã, sed iura oĩa in scrinio pectoris sui habere dicũtur. Habẽt enim etiam iurisconsulti, de

diuinis

diuinis rebus suos titulos, de summa trinitate, de fide cathol. de sacramētis, de hereticis, & aliis relligionem nostrā cōcernentibus, nec opus est ea a theosophistis emendicare, ac hodie (si diis placet) ex cōspurcatis scholis, protinus in tribunalia, ad iudicandas eruditorꝶ causas, introducentur sordidi ludimagistri, qui nihil norunt nisi prȩesse pediculosis pueris, tum funesti quidam cuculliones, sediciosiqꝫ theosophistæ, quibus omnem uim recte sentiendi, opinionum prauitas abstulit, quiqꝫ ingenuis disciplinis, ob ignauiam infesti sunt isti, prȩiudicabunt Pontificibus & Cæsaribus, & q̊d illi probarunt, quod ratū habuerunt, q̊d fecerunt, isti audebunt improbare, damnare & irritum facere, ac scholastica authoritate indecēter abutentes, disputandi & cōclusionandi (si sic dici q̄at) licentiam, ad iudicandi, & determinandi transferent potestatem, magnis sigillis, scholastico fastu clamare audentes, promulgamus, definimus, asserimus, ueridice affirmamus, constanter proferimus, censemus, decernimus, determinamus, declaramus, pronunciamus, iudicamus, damnamus, condemnamus (sic enim eorum ampullosa uerba habēt) atqꝫ dicere & scribere audent, hæc se facere tranquilla, & secura conscientia, superna luce illustratos, & supernaturali lumine fretos, ex inuocatiōe spiritus

sancti,

ſancti, quod lumen ſæpe in pectoribus illorum, non ſpūs ſanctus, ſed auri ſacra fames accendit, quod ſi illa ſua cenſoria cõciliabula, pro fidei integritate agerent, & non pro cenſu, certe creditam de illis hactenus probitatis, ſynceritatiſq; opinionē, fraudibus non maculaſſent, auaritia non corrupiſſent, ſyllogiſmos ſuos in relligionis iniuriam, uenales nõ expoſuiſſent. Diuino timori, humanum fauorē non prætuliſſent, uerbum dei peruerſis interpretationibus non adulteraſſent, eccleſiæ authoritatem, non uiolaſſent, Reges Chriſtianos, in reprobi ſenſus ueſanos errores non protruſiſſent. Quid multa? Res non eget teſtibus, ipſi ſe in Anglicani diuortij determinatiōe, magnis ſuis ſigillis prodiderunt. O inſignes theologos, qui in negotijs fidei, & conſcientiæ, feruntur affectibus, flectuntur conuiuijs, obcæcant numo aureo, capiuntur lenocinijs, opinantur ex ꝓprio commodo, & muneribus abducuntur a uero. O conceſſum ſorbonicum ꝑclarum, o dignitatem conſilij admirandam, cui non paueat mēs, coram illis dicere, quum hodie theologorum ſorbona, facta eſt falſorum commentariorum, & errorum officina, & interpretationum, cenſurarum, determinationum, flagitioſiſſimæ nundinæ. Hic nunc cupio mihi dicite o magiſtri noſtri, dicite o Sorbonici, in theologia quid ua-

let aurum, tam sancta ne est uestra auaritia, ut illi iura legesq; nihil officiant, nec ulla impietatis aut irreligiositatis notetur labe, nec quicq; turpe sit, q̃d uobis lucrũ pariat. Quis putasset theologorũ pectora, fauore, ira, odio, auaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirẽdæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent? O male astuti, & imprudentis auaritiæ, qui non potius pro digamia determinastis, quàm pro diuortio, siquidẽ olim in uetere lege, permittebatur regibus, plures habere uxores, neq; uero minor est authoritas Põtificum & Regum, in ecclesia, quàm olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valẽtinianus, christianus imperator, duas simul duxit uxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulsit, ut q cunq; uellet duas simul habere posset uxores, ita si & uos pro rege Anglorum determinassetis, Pontificis authoritatem ampliassetis, regis libidini obsecundati essetis, Reginæ dignitatem conseruassetis, filiam regis (ut ita loquar) non spurificassetis, atq; tam insigni collusione, singularum partium gratiam inisse tis, undiq; pecuniam corradissetis, neq; minus pestilenti exemplo, atq; nunc, nomen uestrum posteritati commẽdassetis. O miseros quos in tam profundam cęcitatem, traxit indigna the

ologis

SCHOLASTICORVM ET MONACHOlogis auaritia, & inſcitiæ comes arrogantia. Quis tam fœdos magiſtorum noſtrorum errores aſpiciens, tam turpes illoꝝ fraudes conſiderans, tam pernitioſas & falſiſſimas illorum ſententias uidens, quæ omni rationi, & honeſtati repugnant, illis poſt hac credere, aut illorum cenſuris amplius ſeſe ſubmittere uelit, aut debeat, quãdo tali ſunt natura, ut nihil eis ſit antiquius, q̃ dolis, q̃ fraudibus, q̃ fallacĳs, q̃ calumnĳs, doctos quoſq; continenter circumuenire, & in errorum & hæreſum notas uelle trahere? Miꝝ profecto, quum toties iam, cõtra Ioannem Picum Mirãdulanum comitem, contra Ioannem Capnionem iuriſcõſultum, contra Eraſmum Rote. theologum, contra Iacobum Fabrum Stapuleñ. philoſophum, contra alios multos illuſtres uiros, tam infeliciter q̃ temere dimicarunt, toties illis ſuis p̃cocibus cenſuris, contra manifeſtam ueritatẽ, tam turpiter impegerunt, toties de manifeſtarĳs ſycophantĳs, & calumnĳs conuicti ſunt, quod hac uulgatiſſima ſua infamia edocti, in nullo facti ſunt meliores, ſapientioreſve. Neque ad deponendum ſtoliditatem ſuam, tanta ignominiæ macula adduci potuerunt, quin tot infęlicibus cõgreſſibus, toties proſtrati, uidenť ſibi (uelut de Antheo fabulanť poëtæ) reſurgere robuſtiores, atq; (ceu ueterani milites, inſtructiores

bello facti) post unam & alteram insaniam, ad huc noua moliri facinora, nouasque quotidie excitare tragœdias, & sponte in peiora prolabentes, ultro sibi malũ accersire pro bono, dignos se præbentes, qui ab omnibus bonis audiant male, qui in aliorum exemplum Pontificibus & Principibus dent publicitus pœnas, ac pestiferum, fraudis, doli, sycophantiæ, calumniæ, & nefariorum consilioꝵ suoꝵ sortiantur exitum. Quod si proprĳ honoris seruãdi, q̃ alieni lacessendi cupidiores existerent, amplecterẽtur etiam ipsi bonas literas, & aliquid ederent illustris dignum encomĳs, aut si id nõ possent, saltẽ admirandos sublimioris doctrinæ uiros, dignis laudibus & beniuolentia prosequerentur, & linguas ab indigna illorum obtrectatiõe cohiberent, quo uel sic, inustam hactenus ignominiam eluere possent, & a doctissimis quibusqꝫ solidam inire gratiam. Sed uilis & indocta multitudo, semper humi repens, nulla habet uestigia quæ sequatur, nisi turpia, nec ulla reꝵ illustrium cupiditate, ad gloriã excitatur, cuiꝰ ignauia, tam altas egit radices, ita mentibus obcæcatis adhæsit, ut ad nullas rationes oculos aperiri patiatur, tantaque est insaniæ suæ obstinata pertinacia, ut semel accensa ne per uniuersi quidem orbis elleborum extingui possit. Non equidem facile propagata

malorum sementis eradicatur, quippe quam est bonorum in mala defluxus facilis, tam mali ad bonum transitus difficilis esse consueuit. O crudelis & impia secta hominum, nihil nisi seipsos, & sua amantium, omnia præter se, & sua contemnentium, & damnantium, idq; ipm peruerse prorsus & nefarie, quæq; ipsi didicerunt & norunt, ea omnium prima & potissima censeri uolunt, & ad illorum normam, omnia omniũ dicta & scripta, ueluti ad Lydium lapidem examinanda exigunt, quibus quę nõ congruunt, aut quouis modo ab illis discrepant, siue dissentiunt, hæc aut uelut insana, & abiecticia, p̃ suis auersantur, aut uelut scandalosa & impia damnant, atq; execrantur, nullisq; rationibus muniti, sed uanorum titulorum obtentu, tota ui consurgunt in pœnam, aduersus eos, qui ab illis, uł unguẽ latũ discesserint. Tũc si qui sunt inter illos, ingenio uafro, feroci, maligno, & ad calumniam plane erecto, qui furẽte iniqua audacia, scholasticorum titulorꝝ ambitione concitati, suam scabiem illustribus uiris adfricare audeant, & eruditorum uirorum scripta & dicta, uarijs dolis, technis, fraudib⁹, præstigijs, continenter circumuenire, & in hæreseos crimen trahere norint: & in politiores literas, & linguas, procacis contumeliæ ledoria e suggesto, ueluti e plaustro euomere, & in po

etas, in rhetores Cynica petulantia detonare sciant, hos tunc subductis superciliĳs admirabundi passim extollunt, & diuina loqui prædicant, & uice oraculi sermones eorũ per aures populi circũlatos spargunt:
Et longum inualidi collũ ceruicibus æquant,
Herculis Antheum procul a tellure tenentis.
Tũc etiã q doctos uiros grauius exagitassent, magistratus, & rectoratus, in odiũ literatorꝝ illis prorogant, & scholarꝝ regno præficiũt, qui tũc p̃ cęteris cõsophistis, ueluti principes summi, altioribus cathedris sedentes, ius in alios, & superbam dominationem possidentes, cunctas bonas artes, & ingenuas disciplinas, scholis funditus eĳciunt, quo rixosis sophismatibus, incrementa concilient, quorum farcimine inflati, de omnibus copiose sese posse disserere putant. Sed ut sunt doctrina uacui, & ueluti sues in luto grunnientes, inanes eloquio, quicquid proferunt, quicquid scribunt, profundam redolet inertiam, quicquid ratiocinantur, quicquid argumentantur, deliramentis consentanea profundunt, & pro rationibus, pro scripturis, mæras technas, & laqueos connectunt. Quod si forte timidiores, antilogiæ suæ obscuritatem, ad auram, ad lucem, in propatulo exponere, & perspicatiori censura permittere uereantur, aut (quod plurimum

illis euenit)non habeant quod respondere queant, tunc aliam uiam ingressi, quibus bellum inferre nequeunt, odium infligunt, astum fortitudini preferunt, syllogismorum suorum uires, ad calumniandi nequitiā transferunt, clancularijs susurris apud improbos, aut incautos auditores, contra doctos, & probos uiros oblatrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholasticorum titulorum fastum, atq; quem uocant impudentię clypeum(cucullā inquam) & hostile propositum, iniquissimumq; iudicium, in rationis locum transferre, cæcitate turpissima cōtendunt, Quumq; nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, q̊d iudicari queat, & ueluti bruta & muta animalia uitam silentio p̄tereant, eo silentio tuti, impudentissima temeritate, de alioꝝ iudicāt ingenijs, & supra Aristophanicam loquacitatē in cōuiuijs, in collegijs, in priuatis confessionibus, in publicis concionibus, in scholasticis p̄lectionibus, nullum scriptoꝝ genus non calūniantur, nō lacerant, non mordent, non discerpunt, non mutilant, nō detruncant, nō peruertunt, ac probrosis circūueniunt insidijs, cōculcant cōtumelijs, doctioꝝq; ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur, eruditissimos q̊sq; persequunt̄, uirtutiq; ignominiā repēdere nō erubescunt, quasi idē sit calūniari, q̊d uincere, contēnere, qđ antecellere.

 Sic

Sic illi ex præstantium uirorum calumnia, & obtrectatione, fortiores fiunt, & ex reprehensione alienæ scientię, ipsi eruditionis & doctrinæ opinionem cōsequuntur, & quem alijs adimunt, in se deriuāt honorem. His technis, his artibus, his stratagematibus, apud rude uulgus & imperitam plebem, indoctosq; nobiles, & credulos principes, quos nihil negotij est fallere, quos penes nullum est indoctorum, doctorumq; discrimen, authoritatem suam stabiliunt, & eruditorum, sapientumq; nomen, furto & rapina obtinent. Tum etiam diuinitatis fastigium, sibi arrogant, & se magistros, & doctores in diuinate nuncupari sustinent, quo uerendo nomine, apud simplicem populum, sanctitatis opinione insignes, etiam apud purpuratos aulicos, & auratos principes, uenerandi simul & metuendi, effecti, illos tunc persuasionibus suis allectos, & clamdestinis incitamentis instructos, seditiosis armant consilijs, subijciuntq; qui ab oratorijs, a cubiculis, a basilica, a mensa, uirus in aures eorum continue instillantes, dicta & facta proborum uirorum assidue criminantes, quousq; optimi cuiusq; uirtutem reddant inuisam, mollesq; principum animos, nihil tale suspicantes, his delationum & obtrectationum artibus, & exquisitis callidedolis subuertant, & in fas atq; nefas contra do-

doctos & probos uiros inducant, atq; ad crudelitatem usq; impellant. Neq; enim apud credulos principes, fides mẽdacijs deest, ubi scurris, & proditoribus , aliquando gratia redditur, & in pessimis quibusque nebulonibus honos, negatumque uirtuti culmen, uitio tribuitur, & repulsa prudentia , ignauia honoribus prosequitur, maliq;, sua ex improbitate referunt munera, & qui iam terq; quaterque, uerso solo, mutato foro, & (ut uocant) rupta banca, fraudatis creditoribus, fraudi & dolo , alieni eris iniquas diuitias, sibi pararũt. Creantur comites, asciscuntur in consilia regum, præficiuntur gubernandis prouintijs, quasi fideles futuri sint reipublicæ, qui tam scelestis perfidiæ artibus cumularunt sibi rem priuatam, atque quod ab integræ fidelitatis, & doctrinæ, uirorum arbitrio, pendere deberet iudicium, sæpe in iniquissimi cuiuspiam hypocritæ , adulatoris, delatoris, susurronis, sententia cõsistit. Hi primas atq; postremas aulæ partes tenent, hi sunt aures & oculi regũ. Nulla illis ianua clauditur, quo minus ingrediantur , nullum tẽpus tam importunum, q̊ minus admittantur, nefasq; est principem plus audire, aut uidere, aut cognoscere, q̃ tribus aut quatuor, eiusmodi sycophantis, commodum uidetur. Nullus regũ tam natura benignus , tam educatione mode-

 stus,

ſtus, tam uirtutis & æquitatis amans, quem il-
loꝝ conſilia non peruertant, multaq́ꝫ indigna,
tanta maieſtate & dicere & agere, & audere cō
pellant. Hinc totam noctē uigilare, tum pota-
re, aut ludere alea, aut ſaltare choros, aut laruis
obambulare cōuiuia, tum medium diē dormi
re, reſiduum ludere pila, aut uenari, & cum be-
luis audacter congredi, aut ſtulta & furioſa ha
ſtiludia ſuſpicere, & illorum pueriles uictori-
as grauiter diiudicare, tū ſuperuacaneis impē-
diis, pompaꝝ, largitionum, conuiuioꝝ, ludo-
rum, ac ambitioſaꝝ legationum, im probatoꝝ
belloꝝ (aut latius regnandi libidine, aut cupi-
ditate uindictę, aut æmulationis dolore) ſuſce
ptoꝝ totius plebis, ciuiumq́ꝫ ſubſtantiā deuo-
rare, hodie regum diſciplina eſt. Veꝝ intereſſe
conſiliis, obſeruare prudentes, operā dare p̄ce
ptis ſapientiæ, diſcere populum bn̄ regere, &
prouincias quoꝝ tutelam ſuſceperunt fęliciter
gubernare, ſedere ad portas ciuitatis, & audi-
re ſupplices, ſubleuare oppreſſos, reddere iura
ſingulis, hoc paludatis aliquot uulturibus, nō-
nunq̄ & Cumanis aſinis committitur. His tūc
accedunt nobiles iſti ſatrapæ, ipſi etiam litera
rum hoſtes, qui cum nullis bonis artibus, nec
honeſtis diſciplinis imbuti ſint, ob id doctos,
& literatos omnes, odioſiſſime ꝓtrudunt, nec
ſinunt ea regibus ſuis innoteſcere, eoq́ꝫ infeſti
us per

SCHOLASTICORVM ET MONACHOus perſequuntur, quod ueritatem aliquando dicunt, nullo perſonarum reſpectu, illorumq; ignauiam, & craſſitudinem, ad lucem exponunt. Nullus unquam priſcis temporibus tyrannus, extitit tam barbarus, tam ſæuus, tam ferus, tam truculentus, tam crudelis, quem penes non in honore, ueneratione, obſeruãtiaq; fuiſſent bonæ literæ. Olim eruditi & literati uiri, in aulis Cæſarum & regum, primas partes tenebant, in horum locum ſucceſſerunt hodie, quidam podagrici uentricoſique publicani, & auri ſpongiæ (finantiarios uocant) quibus abeſt omnis ueritatis, uirtutiſque cognitio. Et ut eſt in Prouerbio: Ignauos ignauis placere. Videmus paſſim per regum aulas inſtructos, tot famelicos, pediſſequos, tot laceros ſtipatores, tot circummenſales paraſitos, tot uerſipelles hiſtriones, tot noctiuagos ſcortatores, tot epicuræos porcos, tot ſalaces procos, tot pictos fictoſque nobiles, tot ſuffitos moſcho proceres, tot glorioſos thraſones, tot chlamydatos agaſones, tot cruciatos caballarios, tot trigaleatos lepores, tot feroces centauros, tot ſuperbos Satrapas, tot paludatos uultures, tot laruatos ueſpertiliones, tot Purpuratos aleatores, tot hamatos qaæſtores, tot politiphagos fœneratores, tot dimouoros ſcribas, tot inſolentes duplatores, tot Arcadicos

ſacri-

ſacrificulos, tot caudatos eleemoſynarios, tot ſexagenarios pueros pauciſſimos ſpectamus ſapientes, & graues uiros. Quod ſi qui forte emerſerunt in aula, uiri ingenio præditi, qui conſilio, prudentia, rerum uſu, experientia, & exercitatione reipublicæ fęliciter præeſſe ſciunt, aut qui uiribus & armis, ſtrenuitateq́, rei publicæ plurimum prodeſſe poſſunt, hos tūc, ne ſuperiores euadant, altiuſque in authoritatem conſcendant, ſub ſpecie beniuolentiæ, ad longinquas regiones in oratores ablegāt, aut in fortitudinis ſuæ præmium, grauioribus periculis exponūt, quo ſic euacuata aula illorum præſentia, ipſi omnium ſoli habeātur prudentiſſimi, ſi in conſortium ſuum nullum admittant, prudentiorem ſe. Horum opera fit, quod in principium aulis, bonæ literæ, nec præmijs paſcuntur, nec laudibus inuitantur, ſed uelut proſcriptæ, & in proſtibulum relegatæ uideantur. Hinc obſcura literatorum ſors, & fortuna doctorum uirorum ſordida, nec ullis ad rē augendam, in aula locus eſt, niſi qui ualedixerint uirtuti, & ueritati. Nam qui uerax eſt ſermone (ut ait propheta) q̄ſi periurus eſt, & q iuſtus eſt ope, quaſi de ſpina ſepe, ſic optet, ut quum fatis exeat aula, q uult eſſe pius. Sic ſordent & uileſcunt literæ, ut non ſolum non faueatur literatis, ſed illudatur, etiam mihi, pręſtatq́

ſtatq; lõge in aulis regum, aut culinarium, aut uenatorem, aut tibicinẽ, aut utricularium, aut cauponarium, aut paraſitum, aut hiſtrionem, profiteri, q̄ doctum, q̄ literatum, q̄ eruditum, tam eruditio inuiſum, ignorãtia probabilem facit. Ipſa enim affinis regibus, domeſtica nobilibus, incola aulis, omni eruditione potenter prælata, ipſa plena diuitijs, cumulata hono ribus, ſublimata poteſtate, & omni delitiarum genere beata, ut quo quis in aula minus ſciat, eo feliciore uita fruatur.

Omnibus in aulis tenet inſipientia ſceptra,
Illius & ſequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatiſſime Euſtochi) nõ deberet malle renunciare literis, & uirtuti, quàm eruditus imperitorum calumnijs, modeſtus impudentium cõuicijs, candidus perditorum ſycophantarum inſidijs, continuo excarnificari, & unde uenerationẽ meruiſſe debuerat, inde pœnam, cladem, & exitium perſentire? Nihil igitur mea opinione hodie fęlicius (mi Euſtochi) q̄ nihil ſcire, nihil tutius q̄ nihil docere, quando his temporibus, fere nihil ſcribi poteſt, quod non offendat aliquos: qui autem nihil ſciunt, nihil docent, aut non niſi minima, & infima ſapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul abſunt. Quippe minima rũ rerum, magna ruina eſſe non poteſt, nec unqum cadet ex

alto

alto qui in imo iacet, nā qui q̄rit alta, is malum uidetur quęrere. Tam gratæ, sed & securioris uoluptatis sunt, paludes ranis, luta suibus, tenebrę uespertilionibus, quàm alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per om̄ia bipedum, & quadrupedum genera (suæ circulationis metamorphosi) uagatus, se longe suauius uixisse fatetur, quando esset rana, quàm quum esset rex & philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere uidetur, ut nihil neq; scire, neque docere, & ceu nihil a bestia differre, hodie fęlicissimum, atque tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atq; Satrapis, qui plurimum improbos, suiq; simillimos beneficiis prosequuntur, euehuntq;, acceptissimum.

ERRATA.

A fol.2.fac.1.lege interpretatione. Ibid. pbantur, le. probrant. A 4.fa.2.le.quum qd. Ibid.decreto. A 6.fac.1.lin.1.uiuere. Ibidem, qscum. A 7.fa.2.le.quingentesimi tricesimi. A 8. fac.1.lege. in illis spectarem. Ibi.agent, le.agente. B 2.fa.2.exulcerati, le.exulcerato. C 1.fa.1.sententiã, le.sententiarum. 2.theologorum le.theologicũ. Ibi.le.sordidis. C 2.fa.1.resipuit leg. Ibi. ignorare. C 6.fa.2.dicimus le.ducimus. 8.fa.1.deuius le.demus: diserta, deserta. D 3.fa.2.quid cont.le.quicquid. E 1.fa.1.iam le.tam. 2.cupit, cupio. E 7.le.quo illos uel &c. 8.fa.1.atsi le.acsi.2.Torturę, le.Tortucæ. F 7. fa.1.barbari, le.barbati. G 7.fa.2.duo.le.duco 8.fa.2.si qs, le.quas. H 1.fa.2.ducet, le.duceret I 1.fa.2.le.fiduciã, 4.fa.1.acquisitis, le. acquisitæ, Itẽ pseueraturę. k 4.fa.2.iudiciũ, le.iudicũ 7.fa.1.le. At militia. 8.fa.2.le.em boni. L 5. fa. 2.quũ quis, le.quiscum. 6.fa.1.le.quas a nobis non.&c. fa.2.consopitos lege. M 1.fa.1.concessum, le.confessum. Ibi.cõsilij, le.concilij. M 4. fa.2.diuinate, le.diuinitate. M 5.fa.1.le. & pessimis qui. &c. M 6.fa.2.le.etiã, præstatq; &c. Reliqua diligẽs Lector facile dephendet.